

Қазақ тілі
ОҚУ ҚҰРАЛЫ

B1

ОРТА ДЕҢГЕЙ

Астана, 2025

Қазақ тілі

ОҚУ ҚҰРАЛЫ

B1

ОРТА ДЕҢГЕЙ

Астана, 2025

ӘОЖ 811.512.122

КБЖ 81.2Қаз

А32

Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі
Тіл саясаты комитеті
«Ш.Шаяхметов атындағы «Тіл-Қазына» ҰҒПО» КЕАҚ әзірледі
«Қазақ тілі. В1 орта деңгей» оқу құралы

Авторлар:

Б.М. Айтбаева, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Шетелдіктердің тілдік және жалпы білім беру кафедрасының меңгерушісі, қауымдастырылған профессор, ф.ғ.к.
Л.М.Демесінова, «Ш. Шаяхметов атындағы «Тіл-Қазына» ҰҒПО ӘдістемеLab жетекші ғылыми қызметкері, PhD

А.Н. Мұратова, Тұран-Астана университеті Гуманитарлық және тілдік пәндер кафедрасының аға оқытушысы, магистр

Сарапшылар:

С.О.Сембаева, Мақсұт Нәрікбаев университеті Жоғары гуманитарлық мектеп доценті, ф.ғ.к.

Г.Қ.Жүрсіналина, А. Байтұрсынұлы атындағы Қостанай мемлекеттік университеті Филология және практикалық лингвистика кафедрасының қауымдастырылған профессоры, ф.ғ.к.

«Қазақ тілі. В1 орта деңгей» оқу құралы. – Астана: Арлан принт, 2025. – 232 бет.

ISBN 978-601-12-5526-4

Оқу құралы қазақ тілінің әдістемесін біріздендіру мақсатында әзірленген лексика-грамматикалық минимум негізінде құрастырылды. Аталмыш құралда тіл үйрену үдерісінде әр деңгейге сай тақырыптық лексика мен грамматикалық материалдарды, күнделікті ауызекі тілде жиі кездесетін клишелер мен фразеологизмдерді үйрету жолға қойылған. Оқу құралы барлық білім беру мекемелері мен оқу орындарына үлгі оқу-әдістемелік еңбек ретінде қолдануға ұсынылады.

©Қазақстан Республикасы Ғылым
және жоғары білім министрлігі
Тіл саясаты комитеті, 2025
© «Ш.Шаяхметов атындағы
«Тіл-Қазына» ҰҒПО» КеАҚ, 2025

МАЗМҰНЫ

I ТАРАУ. ТҰЛҒАНЫҢ ДАМУЫ	6	VI ТАРАУ. АЙТУЛЫ КҮНДЕР	110
1-сабақ. Дәуреннің өмірі	6	1-сабақ. Қарындасым, қош келдің!	110
2-сабақ. Жеңгем «ерке бала» деп ат қойды	10	2-сабақ. Алғыс – жақсылық нышаны	114
3-сабақ. Менің әжем	15	3-сабақ. Қош келдің, жаңа жыл!	120
4-сабақ. Көңіл күйім керемет!	19	4-сабақ. Көрісу күні	124
II ТАРАУ. ОҚУ-БІЛІМ	24	VII ТАРАУ. САЯХАТ	129
1-сабақ. Онлайн платформалар тиімді ме?	24	1-сабақ. Қонакүй	129
2-сабақ. Тәжірибе жүргізу	30	2-сабақ. Саяхат – арманға апарар жол	134
3-сабақ. Ғылыми жобаны қорғап шықтым	36	3-сабақ. Қазақстан табиғаты	138
4-сабақ. Мамандықтар атласы	41	4-сабақ. Жүректен шыққан сый	142
III ТАРАУ. АЛҒАШҚЫ ҚАДАМ	49	VIII ТАРАУ. МӘДЕНИЕТ ЖӘНЕ ӨНЕР	149
1-сабақ. Түйіндеме жазайық!	49	1-сабақ. Театрға барайық!	149
2-сабақ. Мотивациялық хат	56	2-сабақ. Мәдени мұра	153
3-сабақ. Мені сұхбатқа шақырды!	61	3-сабақ. Күй шертейік!	159
4-сабақ. Алғашқы жұмыс күні	65	4-сабақ. Кітапты жақсы көремін	165
IV ТАРАУ. ТУҒАН ЖЕР ТЫНЫСЫ	71	IX ТАРАУ. МЕДИА САУАТТЫЛЫҚ	172
1-сабақ. Жерлес екенбіз!	71	1-сабақ. Оқ, Google!	172
2-сабақ. Қызметтік пәтер	76	2-сабақ. Хат жазып тұрсаң қайтеді?!	177
3-сабақ. Ауылым, аңсадым...	81	3-сабақ. Интернет алаяқтық	181
4-сабақ. Ботаникалық бақта	86	4-сабақ. Ескеру керек мұндайды	185
V ТАРАУ. АС ӘЛЕМІНДЕ	93	X ТАРАУ. ҚОҒАМ	192
1-сабақ. Асыңыз дәмді болсын!	93	1-сабақ. Депозит	192
2-сабақ. Дүкенге барғанда	97	2-сабақ. 44-автобус	197
3-сабақ. Аспаздық блок	101	3-сабақ. Құқығыңды білесің бе?	201
4-сабақ. Қонақ келсе, құт келеді	105	4-сабақ. Еріктілер қоғамы	205
ТЫҢДАЛЫМ МӘТІНДЕРІ	211	ДҰРЫС ЖАУАПТАР	231

Қазақстан Республикасы тіл саясатын дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы аясында А1, А2, В1, В2, С1 деңгейлері бойынша белсенді лексикалық және грамматикалық минимумдар әзірленді. Осы минимум негізінде «Қазақ тілі. В1 орта деңгей» оқу құралы құрастырылды. Ұсынылып отырған оқу құралының лексикалық қоры, грамматикалық материалдары, клишелері, фразеологиялық тіркестері лексика-грамматикалық минимумнан алынды. Мысалы, В1 лексикалық минимумның І тарауы «Адам жеке тұлға ретінде» деп аталса, В1 деңгейінің оқу құралының да алғашқы тарауы «Тұлға дамуы» тақырыбында жазылған. Бұл қағида барлық деңгейлерде де сақталған. Дегенмен әр оқытушы, әдіскер оқу үдерісінде өз қалауынша тақырып пен сөздік қорды таңдай алады.

Оқу құралында лексика-грамматикалық минимумның В1 деңгейіне сай лексика мен грамматика барлығы тақырып бойынша іріктеліп, оқу материалы 10 тарауға, әр тарау 4 сабақ пен тарау бойынша қайталау сабағы берілген. Басты мақсат – оқу курсының мазмұнын ашу. Құралды алдағы уақытта лексика-грамматикалық минимум негізінде жасалған оқу-әдістемелік үлгі ретінде қарастыруға болады. Әлемдік және отандық деңгейде тіл үйрену мен үйретудің тәсілдері, жолдары зерттеліп, аталмыш оқу-әдістемелік еңбекте тиімді әрі озық деп танылған тәжірибелер негізге алынды. Оқу құралының ерекшелігі – әдеби тіл нормаларымен қатар күнделікті ауызекі сөйлеу тіліндегі құрылымдар мен клишелерді меңгерту. Құралдың мазмұнына келер болсақ, әр тарауда жаңа сөздер; тыңдау, оқу, сөйлеу, жазу тапсырмалары; сөз түзім (грамматикалық анықтағыш); дұрыс жауаптар мен тыңдау мәтіндері ұсынылған. Тақырыпқа сай грамматиканы беруде А.Байтұрсынұлы, Қ.Жұбанов еңбектерін саралай келе «Сөз түзім» деген арнайы атаумен берілген. «Түзім» дегеніміз белгілі бір рет, құрылым, тәртіп дегенді білдіреді, грамматика да белгілі бір құрылымдардың ретін көрсетеді деген ойдан туған тіркес. Сонымен қатар тарау мазмұнына сай «Біле жүріңіз» айдарында қызықты тілдік және танымдық ақпарат берілген.

Оқу құралында тыңдау, оқу, жазу секілді дағдыларға құрылған жаттығулардың бірізділігі тіл үйренушінің сөйлеу қабілетін дамыта отырып, тілдік кедергісін жоюға септігін тигізеді. Тілдік кедергі тек ауызекі

сөйлеу тілінде ғана емес, жазба тілде де болатындықтан, оқу құралында қазақ тіліндегі жалғаулардың жалғану тәртібі мен сөйлем құрылымын да меңгерту басты назарда болды.

Оқу құралы – қазақ тілі оқытылатын барлық мекемелер (орта және жоғары білім беру мекемелері, мемлекеттік мекемелер, жекелеген тіл оқыту орталықтары, тіл білу деңгейін анықтайтын құзырлы мекемелер, баспалар мен зерттеу институттары т.б.) мен өз бетімен тіл үйренушілерге бағыт-бағдар беретін әдістемелік еңбек.

1-тапсырма. Оқыңыз. Сөздердің аудармасын жазыңыз.

ана тілі		бала кез	
әскер		есею	
еңбек ету		жыныс	
өмірбаян		жасөспірім	
жігіт		ересек	

2-тапсырма. Толықтырыңыз.

Қажет сөздер: еңбек етті, есейіп, ана тілі, бала кезінен.

Дәуреннің – қазақ тілі. Ол ата-әжесінің баласы. Дәурен барлығына қызығатын. Кішкентайынан техниканы жақсы көріп өсті. Сондықтан болашақта IT маманы болуды армандады. Ол үшін көп оқып, Қазір, өзі қалаған мамандығында оқып жатыр.

3-тапсырма. Сөз тіркесін құраңыз.

1. ана тілін	☐		☐	а) жазу
2. Дәурен	☐		☐	ә) кезең
3. өмірбаян	☐		☐	б) болу
4. ересек	☐		☐	в) білу
5. жігіт	☐		☐	г) есейген
6. жасөспірім	☐		☐	ғ) ету
7. еңбек	☐		☐	д) адам
8. бала	☐		☐	е) кез

СӨЗ ТҮЗІМ

-лық, -лік, -дық, -дік, -тық, -тік

Сөз тудырушы қосымша.

Дәуреннің **жастық** шағы қызықты өтті.

Оның **мамандығы** өте қиын.

4-тапсырма. Үлгі бойынша өзгертіңіз.

Үлгі: дос – *достық*. Ол *достықты құрметтейді*.

бала –

оқу –

еңбекқор –

жақсы –

әділ –

кәрі –

сұлу –

5-тапсырма. Оқыңыз.

Өмірбаян

Мен, Дәурен Әріпұлы, 2005 жылы 28 қыркүйекте Қарағанды қаласында тудым. Ұлтым – қазақ. Ана тілім – қазақ тілі. 2011-2022 жылдары Нәзір Төрекұлов атындағы №35 мектепте оқыдым. Мектепті жақсы бітірдім. 2022 жылы Алматы қаласындағы Қазақ ұлттық университетінің **ақпараттық** жүйелер мамандығына оқуға түстім. Биыл 4-курс студентімін.

Еңбек өтілім: жасөспірім кезімде әртүрлі мекемелерде мобилограф болып жұмыс істедім. Кейін бағдарламашы, техникалық қызметкер болдым.

Отбасымда ата-анам, қарындасым және інім бар. Ана-анам – мұғалім, қарындасым мен інім мектепте оқиды.

Кез келген ортада адамдармен тез тіл табысамын, еңбекқормын, өз ісіме жауаптымын. Кітап оқуды жақсы көремін, бос уақытымда әртүрлі сайт пен бағдарлама жасаймын.

6-тапсырма. Жауап беріңіз.

1. Өмірбаян деген не?
2. Дәурен қай жылы туды?

3. Дәуреннің отбасында неше адам бар?
4. Дәурен қай қалада оқиды?
5. Дәуреннің ата-анасы қайда жұмыс істейді?
6. Дәуреннің қандай қызығушылығы бар?
7. Дәуреннің болашақ мамандығы қандай?
8. Дәурен бұрын қайда жұмыс істеді?

7-тапсырма. Сұхбат құрыңыз.

Өтінім беруші: Қайырлы күн!

Қабылдаушы: Қайырлы күн! Аты-жөніңіз кім?

Өтінім беруші:

Қабылдаушы: Ұлтыңыз қандай?

Өтінім беруші:

Қабылдаушы: Туған күніңіз қашан?

Өтінім беруші:

Қабылдаушы: Қай қаладансыз?

Өтінім беруші:

Қабылдаушы: Қай күні келе аласыз?

Өтінім беруші:

Қабылдаушы: Жақсы, сізді тіркеп қойдым.

8-тапсырма. Кестені толтырыңыз.

Үлгі: азаматтық — азаматтық алды. Ол Қазақстан Республикасының азаматтығын алды.

Сөз	Сөз тіркесі	Сөйлем
байлық		
туыстық		
балалық		
ерлік		
ақпараттық		
жастық		

9-тапсырма. Өмірбаян құрастырыңыз.

Аты-жөні: Әсел
Туған жылы: 10.05.1996
Ұлты: қазақ
Жынысы: әйел
Мамандығы: суретші
Отбасы: тұрмыс құрған
Білімі: орта, кәсіби
Еңбек өтілі: 10 жыл

Аты-жөні: Өмір
Туған жылы: 30.05.2000
Ұлты: түрік
Жынысы: ер
Мамандығы: дәрігер
Отбасы: үйленбеген
Білімі: жоғары
Еңбек өтілі: 3 жыл

Аты-жөні: Ханшайым
Туған жылы: 26.10.2000
Ұлты: қырғыз
Жынысы: әйел
Мамандығы: мұғалім
Отбасы: тұрмыс құрмаған
Білімі: жоғары
Еңбек өтілі: 5 жыл

Аты-жөні: Нариман
Туған жылы: 09.11.1982
Ұлты: қазақ
Жынысы: ер
Мамандығы: құрылысшы
Отбасы: үйленген
Білімі: орта, кәсіби
Еңбек өтілі: 17 жыл

10-тапсырма. Сөздерді пайдаланып өз өмірбаяныңызды жазыңыз.

Қажет сөздер: жігіт, ана тілі, есею, жасөспірім, бала кез, өмірбаян, жыныс, еңбек ету, ересек.

1-тапсырма. Оқыңыз. Сөздердің аудармасын жазыңыз.

шеше		ғашық болу	
жолдас		қоштасу	
кенже		жеңге	
тату-тәтті		ортаншы	
құшақтау		тұңғыш	
күлімдеу		сыйлы	
таныс		бөлек	

2-тапсырма. Сөз тіркесін құраңыз.

1. әке	☐		☐	а) бала
2. жолдас	☐		☐	ә) сөйлесті
3. кенже	☐		☐	б) шеше
4. тату-тәтті	☐		☐	в) бала
5. күлімдеп	☐		☐	г) қарау
6. сыйлы	☐		☐	ғ) болу
7. отбасымен	☐		☐	д) қоштасу
8. ғашық	☐		☐	е) адам
9. бөлек	☐		☐	ж) отбасы
10. жеңгесімен	☐		☐	з) бала
11. ортаншы	☐		☐	к) бала
12. тұңғыш	☐		☐	к) тұру

3-тапсырма. Көшіріп жазыңыз.

Жеңге –
ағаның әйелі

.....
.....

Кенже –
үйдің ең кіші баласы

.....
.....

Жеңгем «ерке бала» деп ат қойды

Тұңғыш бала –
 үйдің үлкен баласы

.....

Немере –
 баланың баласы

.....

Ғашық болу –
 біреуді жақсы көру

.....

СӨЗ ТҮЗІМ

Кейбір сөздер тура мағынасынан бөлек
ауыспалы мағынада да қолданылады.

Дәурен – анасының оң қолы.

Қандай тасжүрек адамсың!

4-тапсырма. Ауыспалы мағынадағы сөздерді табыңыз. Сөйлем құраңыз.

Үлгі: күміс көмей. *Дәуреннің анасы – күміс көмей әншіі.*

күміс қасық

әңгіменің басы

суық күн

бұлақтың көзі

биік мақсат

қойдың көзі

биік ғимарат

суық хабар

5-тапсырма. Тыңдаңыз. Ауыспалы мағынадағы сөздерді табыңыз.

6-тапсырма. 5-тапсырмадағы ақпараттың дұрыс не бұрыстығын анықтаңыз.

Ақпарат	Дұрыс	Бұрыс
1. Жеңгемнің аты – Мөлдір	☐	☐
2. Олардың тұңғыш баласы – Әділет	☐	☐
3. Ағам мен жеңгем бөлек тұрады	☐	☐
4. Мен ағама барлық сырымды айтатынмын	☐	☐
5. Жеңгем үнемі күлімдеп жүреді	☐	☐
6. Менің өмірімде жеңгемнің орны ерекше	☐	☐
7. Ағам мен жеңгем студент кезімде үйленді	☐	☐
8. Олар – сыйлы отбасы	☐	☐

7-тапсырма. Ауыспалы мағынадағы тіркестерден сөйлем құраңыз.

бала тілі • отбасының панасы • тәтті сөз • өмір жолы • асқар тау әке
• аялы алақан

Үлгі: Бала тілі – *бал.*

.....

.....

.....

.....

.....

8-тапсырма. Жоспарды пайдаланып сұхбат құрастырыңыз.

1. Жақсы араласатын жеңгең бар ма?
2. Жеңгеңмен жиі сөйлесесің бе?
3. Жеңгеңмен сырласасың ба?
4. Жеңгең сені қалай атайды?

Біле жүріңіз!

Қазақ халқында келіндер мен жеңгелер сыйластықтың белгісі ретінде күйеуінің туыстарының атын тура атамай, оларға лайықты ат қояды. Мысалы, қайын сіңлілеріне «шашбаулым», «сырғалым» десе, қайын інілеріне «ерке бала», «сері жігіт» деп ат қояды.

9-тапсырма. Оқыңыз. Толықтырыңыз.

Қажет сөздер: жеңеше, достарымен, бөлек, қызық, ерке бала, жаңалық.

Жеңгесі:

Жақсы, Өзің ше? Сабағың қалай?

Қалыңыз қалай, жеңеше?

Ерке бала:

Жаман емес, сабақтан жолдастарыммен жоба дайындап жатырмыз.

Қандай жоба?

«Бағдарлау» пәні бойынша арнайы сайт жасау жобасы.

Тамаша, сәтгілік. тақырып екен.

Иә, бір-екі кодтау жұмыстарын аяқтасақ, ұсына беруге болады.

Ооо, керемет! Іске сәт!

Рақмет, Үйдегілердің жағдайы қалай? Балалардың сабақтары ше?

Барлығы жақсы. Әділет осы аптада бірге аудандық күрестен жарысқа барып, II орын алып келді. Барлығымыз қатты қуандық.

Ооо, жақсы ... қой. Әділет бауырым жарады.

Иә, барлығымыз қуанып қалдық.
Жақсы, ерке бала, жұмысыңа сәттілік!

Жақсы, жеңге, үйдегілерге сәлем айтыңыз.

Әрине, жақсы. Аман бол!

10-тапсырма. Постер әзірлеңіз.

Үлгі: Менің атым – Жұпар. Менің қайын інілерім мен қайын сіңлілерім көп. Олардың атын атамай, өздеріне лайық ат қойдым. Мысалы, Әлібиді «кенже бала», Сымбатты «сұлу қыз» деп атаймын.

1-тапсырма. Оқыңыз. Аударыңыз.

секпіл		қара торы	
әжім		тартымды	
тыртық		адал	
қал		шыдамды	
мең		батыл	
нәзік		ержүрек	
аққұба		ұқыпты	
көрікті		пысық	
дұшпан		қайтыс болу	

2-тапсырма. Сәйкестендіріңіз.

☐

секпіл

☐

☐

әжім

☐

☐

қал

☐
☐

тыртық

☐

☐

мең

☐
☐

аққұба

☐

☐

ұқыпты

☐

3-тапсырма. Топтастырыңыз.

Қажет сөздер: секпіл, нәзік, мең, тартымды, тыртық, қара торы, адал, қал, шыдамды, көрікті, батыл, әжім, ержүрек, аққұба, ұқыпты, пысық.

Сырт-келбет
секпіл

Мінез-құлық
адал

Сырт-келбет	Мінез-құлық
.....	
.....	

4-тапсырма. Жаңа сөздерді пайдаланып суреттерді сипаттап жазыңыз.

.....			
.....			
.....			

СӨЗ ТҮЗІМ

-сыз, -сіз

Болымсыз мағына беретін қосымша.

шыдамды – шыдамсыз, ұқыпты – ұқыпсыз, білімді – білімсіз

5-тапсырма. Болымсыз түрге айналдырыңыз.

көрікті		сабырлы	
білімді		дәмді	
ақылды		тұзды	
сүйкімді		майлы	
мейірімді		ұқыпты	

6-тапсырма. Кестені толтырыңыз.

Үлгі: білімді – *білімді оқушы*. Әсет – *өте білімді оқушы*.

көрікті		
батыл		
қара торы		

нәзік		
пысық		
аққұба		
адал		
әжім		
ержүрек		
қал		

7-тапсырма. Оқыңыз. Тұрақты тіркестермен сөйлем құраңыз.

сужүрек	қорқақ адам	
жүрек жұтқан	батыр, ештеңеден қорықпайтын	
қолы ашық	жомарт, ақкөңіл	
іші тар	сараң, ешкімге көмектеспейтін	
жүзі жарқын	көңілді, мейірімді	
қара ниетті	жаман ойлы, арам	
ақ жүрек	таза, адал ниетті	
көңілі кең	жомарт, кешірімшіл	
көңілі жарым	ренжіген, мұңайған	
тасжүрек	қатыгез, мейірімсіз	
жүзі суық	қатал адам	
жұмсақ мінезді	мінезі жақсы, сабырлы	
от ауызды, орақ тілді	өте шешен, өткір сөзді	

8-тапсырма. Тыңдаңыз. Сипаттаушы сөздерге назар аударыңыз.

9-тапсырма. Аудиомәтін бойынша сұрақтарға жауап беріңіз.

1. Әжесі қандай адам болған?
2. Оның мінезі қандай?
3. Ол қандай өлең оқып беретін?
4. Автор әжесін неге сағынады?

10-тапсырма. Аудиомәтін бойынша толықтырыңыз.

1. Әжем өте және адам болатын.
2. Оның бетіндегі мен менің есімде.
3. Үнемі таза киініп, үй ішін таза ұстайтын адам еді.
4. Әжем маған Абайдың « » өлеңін оқып беретін.
5. Ол қайтыс болса да, оның есімде қалды.

11-тапсырма. Жақсы көретін адамыңызды (әке, ана, мұғалім, дос, туыс...) сипаттап жазыңыз.

.....

.....

12-тапсырма. Абайдың «Ғылым таппай мақтанба» өлеңін жатқа оқыңыз.

Ғылым таппай мақтанба.
Орын таппай баптанба.
Құмарланып шаттанба
Ойнап босқа күлуге.
Бес нәрседен қашық бол,
Бес нәрсеге асық бол
Адам болам десеңіз.
Тілеуің, өмірің алдында
Оған қайғы жесеңіз.
Өсек, өтірік, мақтаншақ,
Еріншек, бекер мал шашпақ –
Бес дұшпаның, білсеңіз.
Талап, еңбек, терең ой,
Қанағат, рақым, ойлап қой –
Бес асыл іс, көнсеңіз.

1-тапсырма. Оқыңыз. Сөздердің аудармасын жазыңыз.

әзілдеу		асығу	
сезу		кешіру	
тамашалау		күмәндану	
толқу		қуаныш	
қашу		қалжың	
уайымдау		күй/қалып	
қуу		құлау	

2-тапсырма. Толықтырыңыз.

Қажет сөздер: қуды, құлап, уайымдап, көңіл, асығып, толқыдым, әзілдейді, қашу, кешіріп, қалжыңдасқанды, қуаныш, армандап.

1. Досыммен жақсы көремін.
2. Ол көп, кейде тіпті шектен шығып кетеді.
3. Сахнаға шығарда қатты
4. Досын, бұрынғыдай сөйлесе бастады.
5. Жұмысқа бара жатқанда, автобуска үлгермей қалдым.
6. Анасын, телефонын қайта-қайта тексеріп отыр.
7. Сабақтан – дұрыс емес.
8. Шетелде оқуды, Кореяға оқуға түсті.
9. Ит артынан, бірақ ұстай алмады.
10. күйі нашар болып жүр.
11. Біреуге сыйлау – нағыз бақыт.
12. Жай қалса да тізесін жарақаттап алды.

СӨЗ ТҮЗІМ

-ған, -ген, -қан, -кен + емес/жоқ құрылымы өткен іс-әрекеттің болымсыз түрін білдіреді.

Ол кеше тойға **барған жоқ**.

Әмина әжесін тугалы **көрген емес**.

3-тапсырма. Сәйкестендіріңіз.

толқу				сезу
күлімдеу				уайымдау
күмәндану				қалау
кешіру				қуаныш
асығу				тамашалау

4-тапсырма. Кестені толтырыңыз.

Үлгі: әзірлеу – *әзірлеген жоқ. Дәурен ертеңге киімдерін әзірлеген жоқ.*

Сөз	Болымсыз түрі	Мысал
әзілдеу		
сезу		
тамашалау		
толқу		
қалау		
уайымдау		
асығу		
кешіру		
күмәндану		
қуу		
қашу		
құлау		

5-тапсырма. Тыңдаңыз. Толықтырыңыз.

1-диалог

- Сен тағы да мені тұрсың ба?
- Жо-жоқ, бұл жолы шын айтып тұрмын, тек кішкене қалжың араласып кетті.

2-диалог

- Ертеңгі сұхбатқа дайынсың ба?
- Иә, бірақ қатты Бір жағы, уақытында жету үшін де ... барамын.

3-диалог

- Ана баланы неге ...?
- Ол сабақтан қашып бара жатқан еді. Ұстазымыз ұстап алуымды өтінді.

4-диалог

- Бұл жаңалықты естігенде не сездің?
- ... көзіме жас келді.

5-диалог

- Осы мамандықты шын ... ба?
- Иә, бірақ кейде өзіме күмәнданатын сәттер де болады.

6-диалог

- Досыңмен не болды?
- Ұрысып қалдық, бірақ оны ... кеттім. Сондықтан да оны кешірдім.

7-диалог

- Фильм тамашалап отырғанда не болды?
- Кенет жарық сөнді де, біреу

8-диалог

- Бүгін ... күйің жоқ сияқты ғой?
- Иә, бәрінен қашып кетіп, жалғыз қалғым келеді.

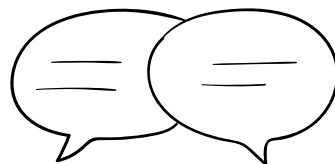

6-тапсырма. Қажет сөздерді пайдаланып досыңызбен сұхбат құрастырыңыз.

Қажет сөздер: әзілдеу, толқу, асығу, қуу, сезу, қалау, кешіру, қашу, тамашалау, уайымдау, күмәндану, құлау.

Үлгі:

- Кеше қатты уайымдадың ба?
- Жоқ, аса қатты уайымдаған жоқпын.

7-тапсырма. Оқыңыз. Етістіктерді жаңа формаға айналдырыңыз.

Әр жаз сайын інім екеуміз ауылға баратынбыз. Күнге күйіп, армансыз суға түсіп, қап-қара болып қайтатынбыз. Бұзауларды қуып, атқа да шабатынбыз. Уайым-қайғысыз, алаңсыз асыр салып ойнайтынбыз. Бір-бірімізді қуып, құлап, әзілдесіп жүретінбіз. Кешке қарай ауылдың сыртындағы биік төбеге шығып, күннің батысын тамашалайтынбыз. Әжеміз қазанға

бауырсақ пен таба нан пісіріп, бізге дастарқан жайып беретін. Түнде жұлдыз санаудан шаршамай, болашағымыз туралы армандайтынбыз. Ол қызықты кезеңдерді бір сәт те ұмытқан емеспін, өйткені ол – менің балалық шағымның ең тәтті, ең ыстық естеліктері.

8-тапсырма. 7-тапсырмадағы мәтін бойынша сөйлемдерді толықтырыңыз.

1. Біз ауылға барғанда
2. Әжеміз қазанға пісіретін.
3. Кешке қарай біз тамашалайтынбыз.
4. Ауылдағы ең тәтті естелік –
5. Бір-бірімізді қуып жүріп, кейде қалатынбыз.
6. Түнде біз аспандағы санайтынбыз.

9-тапсырма. Есіңізде қалған қызық естелігіңізді жазыңыз.

.....

.....

.....

.....

1-тапсырма. Сөздерді пайдаланып шағын мәтін құраңыз.

Үлгі: Мен ауылға көшіп келдім. Мұндағы тыныштық пен жасыл желек көңілге жылу береді.

Қажет сөздер: жерлес, қоныс, бау-бақша, көрші, көшіп келу, ауыл-аймақ, тыныштық, жасыл желек, күйбең тіршілік.

2-тапсырма. Сәйкестендіріңіз.

1. жерлес	☐	☐ а) тұратын мекен
2. қоныс	☐	☐ ә) сабырлы, қалыпты күй
3. көшу	☐	☐ б) бір жерден екінші жерге бару, орын ауыстыру
4. тыныштық	☐	☐ в) көкөніс, жеміс өсетін орын
5. бақша	☐	☐ г) бір жерде дүниеге келген адамдар

3-тапсырма. Мәтін құраңыз.

Қажет тіркестер: ауылдағы жаңа үй, аулада жұмыс істеп жатқан адам, егілген бақша, алма ағашы, көрші амандасып жатыр.

4-тапсырма. Ауыспалы мағынадағы сөздерді қолданыңыз.

Үлгі: Бұл ауылдың адамдары өте мейірімді. Әрқайсысы жылы сөз айтып, демеу болады.

Қажет сөздер: алтын күз, тас жүрек, жылы сөз, ақкөңіл, ержүрек.

5-тапсырма: Өмірбаян жазыңыз.

.....

.....

.....

.....

.....

1-тапсырма. Оқыңыз. Сөздердің аудармасын жазыңыз.

саясаттану		негізгі	
пән		әуес болу	
әлеуметтану		белсенді	
сала		күрделі	
сөзжұмбақ		жүйелі	
тоғызқұмалақ		тиімді	
зерттеу		шарт	

2-тапсырма. Сәйкестендіріңіз.

1. тоғызқұмалақ	☐	☐	а) сабақ, курс
2. саясаттану	☐	☐	ә) пайдалы
3. сөзжұмбақ	☐	☐	б) ұлттық ойын түрі
4. сала	☐	☐	в) басты, маңызды
5. күрделі	☐	☐	г) сөз жасыру ойыны
6. белсенді	☐	☐	ғ) бағыт, түр
7. тиімді	☐	☐	д) саясатты зерттейтін ғылым
8. негізгі	☐	☐	ж) пысық
9. пән	☐	☐	з) бір сала бойынша терең білім алу
10. зерттеу	☐	☐	и) қиын

3-тапсырма. Жаңа сөздерді топтастырыңыз.

Пән атаулары	Ойын түрлері	Сипаттаушы сөздер

Пән атаулары	Ойын түрлері	Сипаттаушы сөздер

СӨЗ ТҮЗІМ

-у үшін құрылымы мақсат мағынасын білдіреді.

Жақсы баға **алу үшін** үнемі сабақ оқу керек.

Сабаққа уақытында **бару үшін** ерте ұйықтау керек.

4-тапсырма. Нұсқаулықты ретімен қойыңыз.

Пән бойынша жүйелі түрде бағаларды көру үшін «журнал» бөліміне кіресіз. Платформаға кіру үшін ЖСН мен құпия сөзіңізді енгізесіз

№ _____

Қосымша ақпарат алу үшін эдвайзердің электронды поштасына хат жазасыз

№ _____

Өз зерттеулеріңіз бойынша платформадағы тапсырмаларды көру үшін сол жақтағы «сала» батырмасына басасыз

№ _____

Платформамен жұмыс істеу үшін өзіңіздің жеке кабинетіңізді ашасыз

№ _____

Білім беру бағдарламасын, курс, семестр, топты таңдайсыз

№ _____

Саясаттану, әлеуметтану, тарих сияқты негізгі пәндерді таңдау үшін оң жақтағы «негізгі пәндер» батырмасын басыңыз

№ _____

Таңдау пәндері бойынша ақпарат алу үшін «сұрақ қою»/«жауап беру» бөліміне өтіңіз

№ _____

Пән тапсырмаларын жүйелі түрде алып тұру үшін «белсенді хабарлама» тетігін басып қойыңыз

№ _____

Ескерту: техникалық жағынан мәселе болса, ақпараттық ресурстар орталығына хабарласыңыз. Орталық нөмірі: 999.

5-тапсырма. Кестені толықтырыңыз.

Мақсат	Нәтиже
Дұрыс жауап алу	дұрыс сұрақ қою
Онлайн курс оқу	
Платформаға кіру	
Зерттеу жүргізу	
Саясаттану пәнінен емтихан тапсыру	
Жақсы баға алу	

ҮШІН

КЕРЕК

6-тапсырма. Оқыңыз. Жаңа грамматикалық құрылымның қолданысына назар аударыңыз.

Дәурен – әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің ақпараттық технологиялар факультетінің 4-курс студенті. Ол тек бағдарламалау мен деректер қорын ғана емес, сонымен қатар **саясаттану** және **әлеуметтану** сияқты пәндерді де оқиды. Оның бұл пәндерге деген қызығушылығы онлайн платформалар арқылы артқан.

Онлайн оқу – Дәурен үшін негізгі білім алу жолы. Университеттегі кейбір дәрістер онлайн өтіп жатқандықтан, ол Coursera, Stepik, Platonus, Moodle сияқты платформаларды тиімді пайдаланады. Бірақ Дәурен онлайн

оқудың үнемі тиімді бола бермейтінін жақсы біледі. Кей жағдайда оның тиімділігі тек **шартты түрде** ғана, әсіресе топтық жұмыс немесе практикалық тапсырмалар қажет болғанда керек.

Дәурен бос уақытында ойын дамыту үшін **тоғызқұмалақ** ойнайды, **сөзжұмбақ** шешеді. Бұл ойындар оның логикалық ойлауын жақсартады, сондықтан **жүйелі түрде** жұмыс істеуде **тиімді**. Дәурен уақытын жолғалтпау үшін оқудың барлық түрін пайдаланады.

7-тапсырма. Мәтіндегі қарамен берілген сөздер бойынша кестені толтырыңыз.

Үлгі:

Болымды сөйлем	Болымсыз сөйлем	Сұраулы сөйлем
Маған саясаттану пәні ұнайды.	Маған саясаттану пәні ұнамайды.	Саған саясаттану пәні ұнай ма?

8-тапсырма. Кестені толтырыңыз.

Сөйлемдер	Дұрыс	Бұрыс	Өз жауабыңыз
Дәурен – Еуразия ұлттық университетінің студенті	☐	☐	
Ол тек техникалық пәндерді ғана оқиды	☐	☐	
Дәурен саясаттану және әлеуметтану пәндеріне қызықпайды	☐	☐	
Онлайн оқу – Дәурен үшін негізгі білім алу жолы	☐	☐	
Дәурен тек Platonus платформасын ғана пайдаланады	☐	☐	

Сөйлемдер	Дұрыс	Бұрыс	Өз жауабыңыз
Онлайн оқу әрқашан тиімді болады деп есептейді	☐	☐	
Бос уақытында Дәурен тоғызқұмалақ ойнайды	☐	☐	
Дәурен сөзжұмбақ шешуді ұнатпайды	☐	☐	
Ұлттық ойындар мен логикалық жаттығулар ойлау қабілетін жақсартпайды	☐	☐	

9-тапсырма. Онлайн платформалардың пайдасы мен зияны туралы талқылау ұйымдастырыңыздар.

Пайдасы	Зияны
- Неге? - Дәлел/ойыңыз - Мысал - Қорытынды/нәтиже	- Неге? - Дәлел - Мысал - Қорытынды/нәтиже

10-тапсырма. Постер әзірлеңіз.

- Өмір
- 2-курс студенті
- «Инженерлік жобалау» білім беру бағдарламасы
- Platonus пайдаланады
- Тиімділігі
- Кемшілігі
- Ұнайды/ұнамайды (жеке пікірі)

- Ханшайым
- 1-курс студенті
- «Қаржы» білім беру бағдарламасы
- Moodle пайдаланады
- Тиімділігі
- Кемшілігі
- Ұнайды/ұнамайды (жеке пікірі)

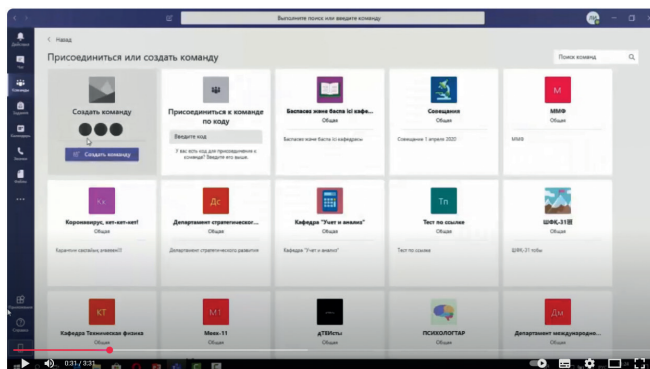
- Шұғыла
- 5-курс студенті
- «Педиатрия» білім беру бағдарламасы
- Stepic пайдаланады
- Тиімділігі
- Кемшілігі
- Ұнайды/ұнамайды (жеке пікірі)

- Әли
- 3-курс студенті
- «Заңгер» білім беру бағдарламасы
- Coursera пайдаланады
- Тиімділігі
- Кемшілігі
- Ұнайды/ұнамайды (жеке пікірі)

11-тапсырма. Бейнежазбаны қарап, нұсқаулықты орындаңыз.

1-тапсырма. Оқыңыз. Сөздердің аудармасын жазыңыз.

болжам		есеп	
сынақ		шаршы	
түзу		сызық	
ирек		ұзындық	
қисық		шар	
бөлу		пайдалану	
тіктөртбұрыш		домалақ	
пішін		дәлелдеу	

2-тапсырма. Сәйкестендіріңіз.

шар ☐		☐ домалақ
шаршы ☐		☐ қисық
сызық ☐		☐ түзу
ирек ☐		☐ тіктөртбұрыш
		
		
		
		

3-тапсырма. Оқыңыз. Өзіңіз мысал келтіріңіз.

Сөз	Мағынасы	Мысал
<i>болжам</i>	бір нәрсе туралы алдын ала ой айту, пікір білдіру	«Жобаның нәтижесі дұрыс болмауы мүмкін» деген болжам ғана

Сөз	Мағынасы	Мысал
сынақ	бір нәрсенің дұрыс-бұрысын білу үшін тексеріп көру	Дәурен, бірнеше пішінмен сынақ жасап көрейік
шарт	бір нәрсенің орындалуы үшін қойылатын ереже	Анам үй тапсырмасын орындасаң ғана далаға шығасың деген шарт қойды
есеп	математикалық тапсырма	Дәурен есеп шығарғанды жақсы көреді
дәлелдеу	айтқан нәрсенің дұрыс екенін нақты мысалмен көрсету	Дәурен зерттеу жұмысының дұрыс екенін дәлелдеді
бөлу	бір затты бірнеше бөлікке үлестіру, ажырату, математикалық амал	Дәурен жобаның екіден бірін жолдасына бөліп берді
пайдалану	қолдану, пайдаға жарату	Жобада пайдаланатын әдебиеттердің үштен бірі дайын

СӨЗ ТҮЗІМ

Заттың бір бөлігін айту үшін бөлшектік сан есімді қолданамыз.

$1/2$ – екіден бір, $3/8$ – сегізден үш, $1,3$ – бір бүтін оннан үш, $3,89$ – үш бүтін жүзден сексен тоғыз.

*Жұмыстың **үштен бірін** өзім істедім.*

*Айназ төлемақының **төрттен үш** бөлігін алды.*

4-тапсырма. Бөлшектік сан есімдерді пайдаланып қысқа диалог құраңыз.

Үлгі:

- Неше есеп шығардың?
- Үй жұмысының тек үштен бірін ғана орындадым.

5-тапсырма. Тыңдаңыз. Ретімен қойыңыз.

Тәжірибе жұмысының кезеңдері

№ ____	Тәжірибе бойынша түзу, қисық, ирек сызықтар сызылып, ұзындықтары өлшенді <i>Мысалы, ұзындығы үштен бір метр болатын түзу сызық сызылды</i>
№ ____	Жұмыстың нәтижесі дәлелденді <i>Мысалы, «Егер қысымның үштен екі бөлігі берілсе, онда жүйе тұрақты жұмыс істейді» деген дәлел келтіріледі</i>
№ ____	Жұмысқа қажет пішіндер (шар, шаршы, тіктөртбұрыш, көпбұрыш, домалақ) сызылып, 3D моделденіп дайындалады
№ ____	Жұмысты бастамас бұрын тәжірибеге қажетті шарттарды белгіледі
№ ____	Тәжірибе сынақ арқылы тексерілді
№ ____	Алынған мәліметтер кезеңдерге бөлінді <i>Мысалы, тіктөртбұрыш төрттен екі бөлікке бөлініп, әр бөлігіне ток берілді</i>
№ ____	Дәурен алдымен тәжірибе нәтижесінде не болуы мүмкін екенін болжайды
№ ____	Дәурен мен оның достары есептеу арқылы тәжірибеде қолданылатын құралдардың мөлшерін анықтады <i>Мысалы, үштен екі вольт қажет болуы мүмкін</i>
№ ____	Тексерілген модель нақты мақсатта пайдаланылады <i>Мысалы, дайындалған төрттен үш көлемді тікбұрыш робот бөлшегіне қолданылады</i>

6-тапсырма. Оқыңыз.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті

Тәжірибе есебі

Тақырыбы: Электр сызбасындағы геометриялық пішіндер

Мақсаты: Түрлі пішіндермен сызықтар арқылы жасалған құрылымдардың токтың таралуына әсерін зерттеу, бөлшектер арқылы құралдардың тиімділігін анықтау.

Құрал-жабдық:

- Кернеу көзі (үштен екі вольт);

- Макет тақта;
- 3D пішіндер: шар, шаршы, тіктөртбұрыш, көпбұрыш, домалақ;
- Сызғыш (бөліктері – үштен бір метр);
- Қағаз бен пластик материалдар;
- Сым, жалғағыш, амперметр, вольтметр.

Жұмыстың орындалу барысы:

1. Болжам жасау: Дәурен алдымен тәжірибе нәтижесінде не болуы мүмкін екенін болжайды. Ол «әртүрлі пішіндер арқылы токтың таралуы өзгеруі мүмкін» деген болжам ұсынды.

2. Шартты белгілеу: жұмысты бастамас бұрын тәжірибе жүргізу үшін шарттар белгіленді: әр пішінге бірдей мөлшерде кернеу берілуі керек.

3. Есептеу: Дәурен достарымен бірге есептеу арқылы құралдар мен материалдар мөлшерін анықтады. Олар үштен екі вольтты бір пішінге қажетті кернеу мөлшері ретінде алды.

4. Пішіндерді дайындау: шар, шаршы, тіктөртбұрыш, домалақ пішіндер 3D модель арқылы жасалып, макетке орналастырылды.

5. Материалдарды өңдеу: алғашқы қағаздан жасалған макет мыжылып, қайта қаралды. Кейін оның орнына үштен бір пластик пішін дайындалды.

6. Сынақ жүргізу: барлық құрастырылған модельдер мен пішіндер сынамадан өтті. Ток берілуі, қысым мен кернеу нәтижелері жазылды.

7. Нәтижені дәлелдеу: тәжірибе нәтижесі логикалық және физикалық негізде дәлелденді. Соңында «егер қысымның үштен екі бөлігі берілсе, жүйе тұрақты жұмыс істейді» деген тұжырым расталды.

8. Қорытынды және пайдалану: тексерілген модель тәжірибеден соң нақты мақсатта пайдалануға ұсынылды.

Тәжірибе арқылы геометриялық пішіндер мен сызықтар құрылымына байланысты тоқтың таралу ерекшеліктері зерттелді. Алынған мәліметтер нақты инженерлік жобаларда қолдануға жарамды екені дәлелденді.

Тәжірибе жүргізуші

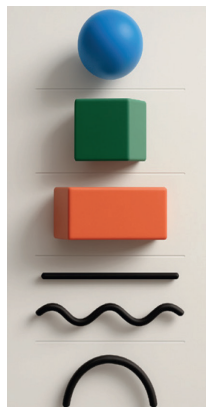
Д. Айдархан

Жетекші

Ә. Мұратұлы

7-тапсырма. Толықтырыңыз.

Қажет сөздер: шар, ұзындығы, шартты, шаршы, есептер, болжам, тіктөртбұрыш, сынақ, көпбұрыш.

1. Тәжірибеде,, сияқты пішіндер пайдаландық.
2. Дәурен бірнеше өткізді.
3. Тапсырмаларды орындауда белгілерді пайдаланды.
4. жасау арқылы пішіндердің ұзындығын анықтады.
5. Тіктөртбұрыштың қандай?
6. Тәжірибе барысында қолданылды.

8-тапсырма. Ақпараттың дұрыс не бұрыстығын анықтаңыз.

Сөйлемдер	Дұрыс	Бұрыс
1. Тәжірибеде бір ғана геометриялық пішінді пайдаланды	☐	☐
2. Тәжірибені Дәурен жүргізді	☐	☐
3. Әр пішінге әртүрлі кернеу мөлшері берілді	☐	☐
4. Сызбада ұзындығы үштен бір метр болатын түзу сызық қолданылды	☐	☐
5. Қағаздан жасалған макет тәжірибе соңына дейін қолданылды	☐	☐

Сөйлемдер

	Дұрыс	Бұрыс
6. Тіктөртбұрыш төрттен екі бөлікке бөлініп, әр бөлігіне ток берілді	☐	☐
7. Тәжірибе нәтижесінде дайындалған көпбұрыш робот бөлшегіне пайдаланылды	☐	☐
8. Сынақ кезінде қысым мен кернеу көрсеткіштері өлшенген жоқ	☐	☐
9. Тәжірибе мақсаты – электр тізбегінің ішіндегі сымдардың түрін анықтау болды	☐	☐
10. «Егер үштен екі қысым берілсе, жүйе тұрақты жұмыс істейді» деген тұжырым дәлел ретінде келтірілді	☐	☐

9-тапсырма. Тәжірибе жүргізу жоспары бойынша постер әзірлеңіз.

1. Тәжірибенің негізгі мақсаты қандай?
2. Неліктен бұл тақырыпты таңдадыңыз?
3. Қанша қатысушы қамтылады?
4. Қандай қиындықтар туындауы мүмкін?
5. Алынған нәтижелерді қалай пайдаланасыз?
6. Тәжірибе қорытындысы қайда жарияланады?

1-тапсырма. Оқыңыз. Сөздердің аудармасын жазыңыз.

баяндама		ұғым	
қорытынды		түсінік	
бағдарлама		ерекшелік	
сызықша		ұпай	
жеңілу		сын	
мән/мағына		мақала	
тақырып		жеңу	
нәтиже		мысал	

2-тапсырма. Жаңа сөздерді пайдаланып мысал келтіріңіз.

Үлгі:

+ Дәурен жобаның баяндамасын жазды.

? Қорытындыны оқыдың ба?

- Студенттер конференция бағдарламасын алған жоқ.

3-тапсырма. Сәйкестендіріңіз.

Жаксы жоба жасау үшін тақырып
жақсы болуы керек

☐

Кейбір студенттердің ұпайлары
жетпей қалды

☐

Жоба нәтижелері студенттерді қатты
қуантты

☐

Ғылыми жоба аясында зерттеу жүргізу
маған қызық болды

☐

Мақалада жұмыстың ерекшелігі
көрсетілді

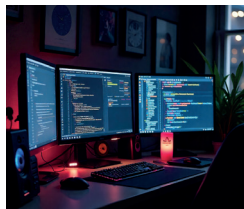
☐

Жеңілген топ та сыйлық алды

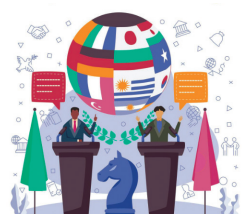
☐

4-тапсырма. Толықтырыңыз.

**ІТ саласы
бойынша
жоба**

Дәурен ІТ мамандығында оқиды. Ол оқу бағдарламасы бойынша ғылыми жобаларға қатысады. Кейде сайт, кейде мобильді қосымша құрастырады. Жоба тақырыбын өзі таңдайды.

**Саясаттану
саласы
бойынша
жоба**

.....

.....

.....

.....

.....

**Жасанды
интеллект
саласы
бойынша
жоба**

.....

.....

.....

.....

.....

**Әлеуметтану
саласы
бойынша
жоба**

.....

.....

.....

.....

.....

СӨЗ ТҮЗІМ

Кейде, біресе, бірде сөздерінің қайталанып келуі таңдау мәнін білдіреді.

Университетте дәрістер **кейде** онлайн,
кейде офлайн форматта өтеді.

5-тапсырма. Толықтырыңыз.

1. Кейде сызықша қойылады,
2. Бірде ұғым анық,
3. Бірде бағдарлама мазмұнды,
4. Кейде тақырыпты студенттер таңдайды,
5. Ғылыми жұмыс біресе сәтті шығады,

6-тапсырма. Оқыңыз. Толықтырыңыз.

Қажет сөздер: сын, мақалада, мысалдармен, тиімділігі, қорытынды, әдісіңді, түсінік, ғылыми, бағдарлама.

Ғылыми жетекші: Сәлем, Дәурен! жобаңыздың жоспары дайын ба?

Дәурен: Сәлеметсіз бе! Иә, дайын. Тақырып – «Жасанды интеллект жүйелеріндегі ұғым мен түсінікті қалыптастыру әдістері».

Ғылыми жетекші: Жақсы екен. Зерттеу анықтадың ба?

Дәурен: Иә, мен «.....» пен «ұғым» арасындағы айырмашылықты нақтылап, әрқайсысын жеке сипаттадым. Бірде нақты түсіндіремін, бірде диаграмма арқылы көрсетемін.

Ғылыми жетекші: Жарайсың! Ал нәтиже мен бөлімдері туралы не айтасың?

Дәурен: Баяндамада жүйенің туралы жазамын. Кейде жүйе тамаша нәтиже көрсетеді, кейде қателеседі. Нәтиже ұпай көрсеткіштері арқылы бағаланады.

Ғылыми жетекші: Жақсы. Ал мақала жазуға дайынсың ба?

Дәурен: Иә, ғылыми негізгі ерекшеліктерге тоқталамын. Бірде компьютерлік лингвистика, бірде психолінгвистика салаларына сүйенемін. Әртүрлі салаларды байланыстырып көрсетуге тырысамын.

Ғылыми жетекші: Керемет! Жоба соңында үлгісін де ұсын.

Дәурен: Міндетті түрде. Бағдарламаның мәні – адамның түсінігін модельдеу. Мен жобаға графикаларды да қосуды жоспарлап отырмын.

Ғылыми жетекші: Өте жақсы. Енді тек сын пікірлерге дайын бол. Сынайды, бірақ ол сенің дамуыңа көмектеседі.

Дәурен: Әрине, – жетістікке апарар жол. Рақмет!

7-тапсырма. Диалог бойынша сұрақтарға жауап беріңіз.

1. Дәуреннің ғылыми жобасының тақырыбы қандай?
2. Дәурен ұғым мен түсінікті қалай сипаттаған?
3. Ғылыми жетекшісі нәтижелер мен қорытынды туралы не сұрады?
4. Ғылыми мақалада Дәурен қандай салаларға сүйенеді?
5. Дәурен жобасына қандай элементтер қосуды жоспарлап отыр?
6. Ғылыми жетекшісі Дәуренге қандай кеңес берді?

8-тапсырма. Тыңдаңыз. Түсініксіз сөздермен жұмыс істеңіз.

9-тапсырма. Ақпараттың дұрыс не бұрыстығын анықтаңыз.

Сөйлемдер	Дұрыс	Бұрыс
1. Жоба тек саясаттану пәніне негізделген	☐	☐
2. Пішіндер зерттеу әдісі ретінде қолданылған	☐	☐
3. Ұғым мен түсінік нақты берілген	☐	☐
4. Барлық қатысушыларды сынады	☐	☐
5. Барлық оқушылар жеңіске жетті	☐	☐

10-тапсырма. Студенттер арасында ғылыми жоба жазу талаптары жазылған постер жазыңыз.

Үлгі

ҒЫЛЫМИ ЖОБАНЫ ЖАЗУ ТАЛАПТАРЫ

1. Тақырып таңдаңыз

- Нақты пәнге байланысты болсын (саясаттану, әлеуметтану);
- Тақырыптың мәні түсінікті болуы керек.

2. Мақсат қойып, болжам жасаңыз

- Не зерттеледі? Не үшін?
- Болжам – сенің жобадан күтетін нәтижең.

3. Жобаның жоспарын құрыңыз

- Кіріспе – тақырып пен мақсат
- Негізгі бөлім – мысал, диаграмма, пішін, сызық
- Қорытынды – нәтиже, ұпай, жеңу/жеңілу

4. Көрнекілік қосыңыз

- Сызық, шаршы, домалақ сияқты графикалық пішіндер
- Бағдарлама үлгісі немесе сызба болсын

5. Тілі және стилін реттеңіз

- Түсінікті және жүйелі етіп жазыңыз;
- Тілдік нормаларды, ғылыми стильді сақтаңыз.

1-тапсырма. Оқыңыз. Сөздердің аудармасын жазыңыз.

өзгеру		тұрақты	
айналу		бейіндік	
қарастыру		құндылық	
қысқару		көзқарас	
алдыңғы		ізденіс	
қатарлы		дәлелдеу	
еңбегі сіңген		талдау	
кездейсоқ		меңгеру	
жаңашыл			

2-тапсырма. Жазыңыз.

Сөз	Анықтама
өзгеру	басқаша болу
айналу	бір жағдайдан екіншісіне өту, ауысу
құндылық	адам үшін маңызды дүние
дәлелдеу	өз пікіріңді нақты мысалмен айту
ізденіс	ақпаратты терең зерттеу жолы
алдыңғы қатарлы	басқалардан алда болу
тұрақты	үнемі бір қалыпта, өзгеріссіз
жаңашыл	жаңа нәрсені үйренуден қашпайтын адам
бейіндік	нақты бір бағытта, бір сала бойынша
еңбегі сіңген	көп еңбек еткен
өзекті	маңызды

3-тапсырма. Сөйлем құраңыз.

1. мамандық / заманда / Қазіргі / көптеген / өзгеріп жатыр
.....
2. хоббиім / Кейін / айналды / тұрақты / жұмысыма
.....
3. Ақпараттық / қатарлы / технологиялар / алдыңғы / салаға / айналды
.....
4. білім / Ол / саласында / ұстаз / сіңген / еңбегі / болды
.....
5. болашақта / жастар / ие / сұранысқа / Жаңашыл / ойлайтын / болады
.....
6. адам / тұрақты / жалақы / Көп / мен / жұмыс / кестесін / қалайды /
колайлы
.....
7. Университетте / таңдадым / бейіндік / ретінде / экономиканы /
бағытым / өз
.....
8. сай / таңдайды / мамандық / адам / Әр / құндылығына / өз
.....
9. ең / болу / жақсы / көзқарасы / бойынша / дәрігер / таңдау / Ата-
анамның
.....
10. бейімделу / салаға / Жаңа / үшін / ізденіс / қажет / үнемі
.....
11. керек / дәлелдеуім / пікірімді / мысалдармен / Өз / нақты
.....
12. нарықты / бастамас / зерттеді / жобаны / бұрын / әбден / Дәурен
.....
13. нақты / мазмұны / Баяндама / әрі / өте / түсінікті / қорғалды
.....

СӨЗ ТҮЗІМ

! **-ғандықтан, -гендіктен, -қандықтан, -кендіктен**
құрылымы іс-әрекеттің, оқиғаның себебін
түсіндіруде қолданылады.

*Дәурен өзі жақсы көретін мамандықты
таңдағандықтан сабағын жақсы оқиды*

4-тапсырма. Үлгі бойынша өзгертіңіз.

Қажет сөздер: болу, жүргізу, таңдау, үлгеру, арту, қалау, орындау, болу, меңгермеу, оқу, тұру, түсу, дайындалу, таңдау

1. Мен бұл мамандықты **жақсы көргендіктен** таңдадым.
2. Ол тапсырманы дұрыс жоғары баға алды.
3. Айгүл колледжге енді жатақханада тұрады.
4. Дәрігер болуды биологияны жақсы оқыды.
5. Университет алыс , біз онлайн қатыстық.
6. Мен емтиханға жақсы уайымдамай отырмын.
7. Тәжірибесі көп жұмыс табу оңай болды.
8. Өз мамандығымды сүйіп жоғары нәтижеге жеттім.
9. Ол шет тілін еркін аудармашы жалдады.
10. Біз зерттеу ғылыми жоба жаздық.
11. Айдана техникалық бағытты IT курсына жазылды.
12. Олар ерте кездесуге уақытында келді.
13. Айдана құжат тапсырып жұмысқа қабылданады.
14. Қызығушылығым бұл салаға бет бұрдым.

Біле жүріңіз!

Көзді ашып-жұмғанша – өте тез,
жылдам
*Мысалы, Көзді ашып-жұмғанша
сабақ та аяқталды*

Біле жүріңіз!

Бет бұру – назар аудару, бір нәрсеге көңіл бөлу
Мысалы, Ол техникалық салаға бет бұрды

Еңбегі сіңген – ұзақ уақыт еңбек етіп жақсы нәтиже көрсеткен адам
Мысалы, Ата-анам – еңбегі сіңген ұстаздар

Ойда жоқта – кенеттен, күтпеген жерден
Мысалы, Ойда жоқта жаңбыр жауып кетті

Жұлдызы оңынан туу – бағы ашылу, жолы болу
Мысалы, Жаңа жұмысқа орналасқаннан бері жұлдызым оңымнан туды

5-тапсырма. Оқыңыз.

Әлия: Сәлем, Дәурен! Магистратура бойынша жаңа мамандықтар тізімін қарадың ба?

Дәурен: Сәлем, Әлия! Иә, кеше ғана қарап шықтым. Қызық мамандықтар көп екен. Мен деректерді талдау бағыты бойынша магистр боламын деп шештім.

Әлия: Тамаша таңдау! Мен де өзімнің құндылықтарыма сай келетін бағытты таңдап, әлеуметтік инновация бағытында магистр боламын.

Дәурен: Қазір мамандықтар көзді ашып-жұмғанша өзгеріп жатыр. Кейбірі қысқарып, жаңалары пайда болуда. Сол себепті жаңашыл болуға тырысуымыз керек.

Әлия: Дұрыс айтасың! Сол үшін де білімімді магистратурада жалғастырып **алдыңғы қатарлы** салаларға бет бұрмақпын.

Дәурен: Сенің ізденісің мен көзқарасың өте жақсы. Мұндай қасиеттер арқылы кез келген істе **еңбегі сіңген** маман болуға болады.

Әлия: Рақмет! Мен де ғылыми жобаларға қатысқандықтан, магистратураға түсуге білімім жетеді деп ойлаймын.

Дәурен: Әрине, қаласаң, емтиханға бірге дайындалайық. Мен онлайн курс сатып алғандықтан, дайындықты бастап кеттім. Сенімен бөлісе аламын.

Әлия: Ооо, керемет! Жарайсың! Ендеше бірге дайындалайық!

Дәурен: Жарайды, онда келесі аптада бастайық!

Әлия: Келістік, барлығымыздың **жұлдызымыз оңынан туып**, жоғары нәтижелерге жете берейік.

6-тапсырма. Ақпараттың дұрыс не бұрыстығын анықтаңыз.

Сөйлемдер	Дұрыс	Бұрыс	Өз жауабыңыз
1. Әлия деректерді талдайтын маман болмақшы	☐	☐	
2. Дәурен әлеуметтік инновациялармен айналысқысы келеді	☐	☐	
3. Қазіргі кезде кейбір мамандықтар қысқарып жатыр	☐	☐	
4. Дәурен мен Әлия магистратураға түсуге дайындалғысы келмейді	☐	☐	
5. Әлия жаңашыл болу керек деп ойлайды	☐	☐	
6. Дәурен өз шешімін ойда жоқта қабылдаған	☐	☐	

7. Мамандықтар ешқашан өзгермейді

7-тапсырма. Диалогтағы қарамен берілген фразеологизмдермен мысал келтіріңіз.

Үлгі:

Дәуреннің ұстаздарының көбі – еңбегі сіңген ғалымдар.

8-тапсырма. Жалғастырыңыз.

Сөйлемдер	Салдар
Айнұр көп жыл мектепте жұмыс істегендіктен	<i>басқа бағытта жұмыс істеп көргісі келеді</i>
Ол жас кезінен медицинаға қызыққандықтан	
Дәрістер аяқталғандықтан	
Тәжірибе жасағандықтан	
Жақсы маман болғандықтан	
Техникалық бағытта жұмыс істегендіктен	
Ол мамандыққа грант аз бөлінгендіктен	

*Салдар – қандай да бір істің нәтижесі.

9-тапсырма. Досыңызбен болашақта қандай мамандықтар алдыңғы қатарда болатындығы туралы пікірталас жүргізіңіз.

Үлгі:

– Менің ойымша, жасанды интеллект жақсы дамығандықтан, болашақта сол саладағы мамандықтар алдыңғы қатарға шығады.

Қажет сөздер: айналу, өзгеру, еңбегі сіңген, дәлелдеу, көзқарас, алдыңғы қатарлы.

10-тапсырма. «Мамандық таңдау жолым» тақырыбында мәтін құраңыз.

1-тапсырма. Сөздерді тақырыпқа сай іріктеп, кестені толтырыңыз.

Ғылым салалары	Пішіндер	Ғылыми сөздік	Іс-әрекет

Қажет сөздер: өзгеру, мысал, домалақ, нәтиже, ирек, айналу, шар, саясаттану, қисық, баяндама, мыжу, түзу, қоғамтану, тіктөртбұрыш, мән/мағына, әлеуметтану, көпбұрыш, ұғым, қысқару, жеңу, жауап беру, бөлу, қорытынды, бағдарлама, тақырып, түсінік, мақала, сызық, қарастыру, шаршы.

2-тапсырма. Сәйкестендіріңіз.

1. саясаттану	☐	☐	а) қоғам туралы кешенді білім беретін пән
2. әлеуметтану	☐	☐	ә) реттілікпен, тәртіппен, жоспармен орындалатын
3. қоғамтану	☐	☐	б) мектепте немесе жоғары оқу орнында оқытылатын курс
4. зерттеу	☐	☐	в) белгілі бір тақырыпты жүйелі түрде қарастыру, талдау
5. пән	☐	☐	г) саясат пен даму заңдылықтарын зерттейтін ғылым
6. сала	☐	☐	ғ) қоғамдағы әлеуметтік құбылыстарды, қатынастарды зерттейтін
7. болжам	☐	☐	д) толық емес, болжамды негізде қарау
8. шартты түрде	☐	☐	е) нәтижесі жақсы, пайдалы
9. жүйелі	☐	☐	ж) алдын ала айтылған, мүмкін нәтижеге жорамал
10. тиімді	☐	☐	з) белгілі бір қызмет, ғылым немесе өндіріс бағыты

3-тапсырма: Сөз тіркестерін құрап, диалог құрастырыңыз.

бағдарлама

баяндама

тақырып

ұғым

сын

қорытынды

мақала

мән/мағына

жеңіс

ұпай

Үлгі:

- Бүгін мен «құндылықтар жүйесі» деген тақырыпта баяндама жасадым.
- Мақаланың мәні терең, ал мысалдары нақты болды.

4-тапсырма. Сөйлемді өз сөзіңізбен аяқтаңыз.

1. Мен саясаттануға ...	7. Бұл мақаланың мазмұны ...
2. Бұл тақырып әлеуметтану тұрғысынан ...	8. Жаңа құндылықтар жүйесі ...
3. Ғалымдар бұл құбылысты зерттеу үшін ...	9. Жауап беру кезінде ...
4. Қоғамдағы өзгерістер ...	10. Талдау нәтижесі ...
5. Тоғызқұмалақ – ...	11. Болжам жасау арқылы ...
6. Сынақ нәтижесі ...	12. Сөзжұмбақ шешу – ...

5-тапсырма. «Ғылыми жоба жазу бойынша кеңес» тақырыбында постер әзірлеңіз.

1-тапсырма. Оқыңыз. Сөздердің аудармасын жазыңыз.

бәсекеге қабілетті		сипаттау	
білікті		шынайы	
мінездеме		ғылыми	
ұстаным		пайдалану	
іскер		нағыз	

2-тапсырма. Кестені толтырыңыз.

Сөз	Мағынасы	Мысал
<i>бәсекеге қабілетті</i>	басқа адамдармен тең дәрежеде жұмыс істей алатын адам	Жаңа қызметке бәсекеге қабілетті мамандарды алып жатыр
<i>білікті</i>	жұмыс істеуге дайын, тәжірибелі	
<i>мінездеме</i>	адам туралы пікір, мінез-құлқы мен қабілетін сипаттайтын құжат	
<i>ұстаным</i>	адамның көзқарасы, жеке ойы	
<i>іскер</i>	жұмысқа шебер, белсенді	
<i>сипаттау</i>	бір адамның қандай екенін айту (мысалы: ақылды, сабырлы), немесе бір заттың қандай екенін түсіндіру	
<i>шынайы</i>	жалған емес, рас, дұрыс	
<i>ғылыми</i>	ғалымдар тексерген, нақты дерекке негізделген	
<i>пайдалану</i>	бір нәрсені керек кезде қолдану	

3-тапсырма. Толықтырыңыз.

Қажет сөздер: міндетті түрде, іскер, бәсекеге қабілетті, мінездеме, білікті, шынайы, ұстанымы, іскер, бейім, пайдаланып.

1. Дәурен –, тәжірибелі, жаңа жобаларға тез бейімделетін маман.

2. Ол әрқашан сөйлеп, нақты дәлелдермен өз пікірін білдіреді.
3. Дәуреннің өмірлік – технология арқылы қоғамға пайда әкелу.
4. Ол жақсы жұмыс іздеп жүр, себебі өзінің маман екенін біледі.
5. Меніңше, ол нағыз : тез ойлап, жылдам шешім қабылдайды.
6. Жаңа IT компаниясы қызметкерлер іздеп жатыр екен.
7. Кураторы Дәурен туралы жақсы жазды.
8. Дәурен білімін мақала жазып жүр.
9. Ол командалық жұмысқа да, жеке жұмыс істеуге де маман.
10. Бағдарламашы болу үшін ағылшын тілін білу керек.

СӨЗ ТҮЗІМ

Түйіндемеде ақпаратты нақтылағанда, түсіндіргенде немесе толықтырғанда қос нүкте (:) қойылады.

Аты-жөні: Алпысбай Меруерт Нұржанқызы

Туған жылы: 25.04.2013

4-тапсырма. Тыңдаңыз. Түйіндемені толтырыңыз.

Қажет сөздер: шынайы, бәсекеге қабілетті, зерттеу, білікті, ғылыми, іскер.

ТҮЙІНДЕМЕ

Аты-жөні:
Нұрланұлы
Дәурен

Мекенжайы: Қарағанды қаласы,
Сәтпаев көшесі, 8-үй, 284-пәтер
Туған жылы: 22.10.2004

Телефоны: +7 775 394 43 39

Отбасылық жағдайы: үйленбеген

E-mail: duxy_48@gmail.com

Мамандығы: IT саласы, бағдарламалау

Жеке қабілеті: ... , ... , командалық жұмысқа бейім

Білімі: әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Ақпараттық жүйелер мамандығы

Кәсіби тәжірибесі: Orda International Company, IT маманы

Қызығушылығы: ... мақалалар жазу, жаңа технологияларды меңгеру, ғылыми ... жүргізу

Мақсаты: ... маман болу, еліміздің дамуына үлес қосу

Ұстанымы: қандай жұмыс істесең де әрдайым ... болу керек

Тілдік дағдылары: Қазақ тілі (ана тілі), ағылшын тілі (B2), орыс тілі (C1)

Қосымша мәліметтер: саяхаттау, компьютерде сурет салу

5-тапсырма. Жағдаят. Диалог құрастырыңыз.

Дәурен HR-мен (кадр бөлімінің маманымен) сұхбаттасып отыр. Диалогта кемінде 6 жаңа сөз (мысалы, бәсекеге қабілетті, іскер, шынайы, міндетті түрде) және жаңа грамматикалық құрылым қолданылуы керек.

6-тапсырма. Берілген ақпарат бойынша түйіндеме жазыңыз.

Әйгерім Әсетқызы – тілші, халықаралық журналист. Ол – Назарбаев университетінің түлегі. Осы салада 10 жылдай жұмыс істейді. Әйгерім бос уақытында қызықты тақырыптарға бейнероликтер түсіргенді жақсы көреді. Ол әлеуметтік желіде де белсенді. Түрлі ғылыми жобалар мен ғылыми-зерттеу жұмыстарының орындаушысы. Қазір «Астана инновация» компаниясында халықаралық жобаларды басқару бөлімінің басшысы болып қызмет етеді. Бірақ ғылыми бағытта жұмыс істегісі келеді.

Әлия Аманқызы – қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі. Әр жылдары ауыл, аудан мектептерінде жалпы 35 жыл жұмыс істеген. Түрлі республикалық, облыстық байқауларда авторлық бағдарламалары жүлделі орын алған. Ғылыми-зерттеу бағыты қазақ есімдерінің этимологиясы, психолінгвистика саласында өзінің зерттеулерін ұсынып жүр. Еңбегі сіңген ұстаздың ұстанымы «Білімді ұрпақ озады». Әлияның түйіндемесінде әр жылдары жұмыс істеген мектеп басшылығының мінездемелері де берілген.

Әмір Дидарұлы еліміздегі IT саласындағы бәсекеге қабілетті мамандардың бірі. Ақпараттық технология, IT, жасандық интеллект саласында 15 жылдан астам тәжірибесі бар. Ол халықаралық болашақ бағдарламасының түлегі. 2019-2022 жылдары Бостон университетінде білім алып, кейін сол жердің магистратурасын үздік бітірді. Әлеуметтік психология мен жасанды интеллектіні байланыстыра отырып, зерттеу жүргізген. Басқа да қоғамда өзекті тақырыптарға араласып, ғылыми ортада да белсенді әрі білікті маман ретінде көрсетіп келеді.

Ескерту: түйіндемеде барлық жеке ақпаратты: мекенжай, электронды пошта, байланыс нөмірі, туған жылы, обасылық жағдайы, ұлты туралы тіл үйренуші өз қалауынша жаза береді.

Біле жүріңіз!

Бос жұмыс орны туралы хабарландыруға жауап үлгісі

«Алатау Жарық компаниясы» АҚ
директоры Әбдіқадыров
Самат Жұмағұлұлына

Тұрғынбеков Дарын Болатұлынан
Мекенжайы: Алматы қаласы
Сайын көшесі, 62-үй, 25-пәтер
Телефоны: +7 702 981 88 08

Құрметті Самат Жұмағұлұлы!

Осы жылдың 15 қаңтарында жарияланған хабарландыру бойынша Сізге түйіндемемді, біліктілікті арттыру курсына қатысқаным туралы куәліктің көшірмесін және қазіргі жұмыс орнынан алған анықтаманы жіберіп отырмын. Мен «Электр энергиясын талдау және есепке алу тобының инженері» қызметі жайында толық мәлімет алсам деп едім. Сіз мені қызметке алуға мүдделі болған жағдайда, қызметкерге қойылатын талаптармен танысым келеді.

Құрметпен

Д.Б. Тұрғынбеков

01.02.2022

Үлгі Oxford Qazaq dictionary алынды

7-тапсырма. Ақпарат бойынша Дәуреннің түйіндемесін жазыңыз.

1. Кәсіби ұстанымы

«ІТ саласында күрделі мәселелерді тиімді шешу арқылы қоғамға пайда әкелетін өнімдер жасағым келеді»

«Білім беру технологияларына қызығып, қазақ тілін цифрлық форматта оқытудың жаңа әдістерін дамытудамын»

2. Жетістіктер мен марапаттары

– Республикалық «Цифрлық шешім» байқауының жеңімпазы (2023)

– Google Coursera Data Analytics сертификаты (2024)

3. Қызығушылықтары

Кәсіби дамуға әсер ететін хоббилерді қосыңыз.

– Код жазу (Python, JavaScript)

– Подкаст жүргізу: «Цифрлы қазақ» атты тіл үйренушілерге арналған жоба

– Ерікті ретінде ауыл оқушыларына ІТ курстарын өткізу

4. Жобалары

– «Til-Qural» қазақ тілі оқыту платформасының UX интерфейсін жаңарту жобасына қатыстым

– «EduGame» – балаларға арналған ойын арқылы қазақ тілін оқытатын мобильді қосымша

5. Қосымша мәлімет

– DataCamp: Python for Data Science

– Khan Academy: Intro to Machine Learning

– Stepik: Қазақ тіліндегі оқу сауаттылығы курсы

6. Жарияланымдары

– «Қазақ тілін оқыту әдістерінің жаңа бағыттары» «ФарабиТech» журналы, №2, 2024

– Medium платформасындағы жеке блог: KazakhEdTech

7. Қоғамдық жұмыстары

– TEDx Talks ұйымдастырушысы (Астана, 2023)

– «Digital Abai» жобасының контент әзірлеушісі

8-тапсырма. Диалогты оқып, дұрыс жауапты таңдаңыз.

HR маманы: Сәлеметсіз бе, сіз «TechSmart Solutions» компаниясының кадр/ақпараттық бөліміне хабарласып тұрсыз. Қандай көмек керек?

Дәурен: Сәлеметсіз бе! Менің есімім – Дәурен. Ақпараттық технологиялар/тарих саласы бойынша білікті маманмын. Мен сіздердің компанияларыңызда жарнама жасайын деп/ бос жұмыс орны бар ма екен деп хабарласып тұрмын.

HR маманы: Иә, бізге жұмысқа кешігіп келетін/іскер, жауапкершілігі жоғары маман қажет. Сіздің тәжірибеңіз бар ма?

Дәурен: Мен бірнеше жобаға/ кездесуге қатыстым, соның ішінде ғылыми IT-зерттеулер де болды. Python, JavaScript және деректер қорын пайдалануда тәжірибем бар.

HR маманы: Өте жақсы. Өзіңіз туралы толығырақ айтып беріңізші.

Дәурен: Мен бәсекеге қабілетті, шынайылық пен жауапкершілікті ұстаным етіп алған маманмын. Жұмыс барысында үнемі даму мен сапаны соңғы/ бірінші орынға қоямын.

HR маманы: Бізге сіздей білікті маман қажет-ақ/ қажет емес. Міндетті түрде түйіндемеңізді/ жеке куәлігіңізді жіберіңіз. Оқу орныңыздан мінездеме/ өтініш ала аласыз ба?

Дәурен: Иә, әрине. Жазбаша мінездеме ала аламын.

HR маманы: Жақсы, сіздің түйіндемеңізді/ хаттамаңызды қарап, келесі аптада хабарласамыз.

Дәурен: Мен үшін бұл үлкен мүмкіндік. Рақмет сізге!

HR маманы: Сау болыңыз!

Дәурен: Сау болыңыз!

9-тапсырма. Өз түйіндемеңізді жазыңыз.

1. Аты-жөні:
2. Туған жылы:
3. Мекенжайы:
4. Телефоны:
5. E-mail:
6. Мамандығы:
7. Отбасылық жағдайы:
8. Білімі:
9. Кәсіби тәжірибесі:
10. Қызығушылығы:
11. Ұстанымы:
12. Тіл білуі:
13. Қосымша мәлімет:

1-тапсырма. Оқыңыз. Сөздердің аудармасын жазыңыз.

жауапкершілік		құпия	
арту		үміткер	
басшылық		мәлімет	
беделді		дәлел	
ескеру		тәртіп	

2-тапсырма. Сәйкестендіріңіз.

1. жауапкершілік	☐	☐ а) ақпарат, дерек
2. үміткер	☐	☐ ә) басқаға айтуға болмайтын, тек сенімді адам білетін ақпарат
3. мәлімет	☐	☐ б) бір ұйымды, мекемені басқаратын тұлғалар тобы
4. құпия	☐	☐ в) жарысқа қатысушы адам
5. басшылық	☐	☐ г) белгілі бір істі атқарудағы міндет пен сенімділік

3-тапсырма. Үлгі бойынша жаңа сөздермен мысал келтіріңіз.

Үлгі:

+ Оның жауапкершілігі өте жоғары.

? Бізге қажетті мәліметтерді бересіз бе?

- Басшылық алдағы мереке қарсаңында берілетін сыйақы туралы ештеңе айтқан жоқ.

4-тапсырма. Артық сөзді табыңыз.

а) ☐ басшылық – ☐ беделді – ☐ құпия – ☐ жетекшілік

ә) ☐ мәлімет – ☐ дәлел – ☐ себеп – ☐ ойыншық

- б) ☐ үміткер – ☐ талапкер – ☐ ескеру – ☐ кандидат
 в) ☐ әлеуметтану – ☐ мәлімет – ☐ қоғамтану – ☐ тарих
 г) ☐ беделді – ☐ жауапты – ☐ маман – ☐ білікті

5-тапсырма. Сөздерді сәйкестендіріп, сөйлем құраңыз.

білікті	☐	☐ мәлімет	
құпия	☐	☐ арту	
үміт	☐	☐ басшы	
жауапкершілік	☐	☐ дәлел	
келтірілген	☐	☐ таныту	

СӨЗ ТҮЗІМ

-ған, -ген, -қан, -кен + -да, -де құрылымын іс-әрекеттің орындалу мерзімін айту үшін қолданамыз.

Мектепке **барғанда** кітабыңды әкелуді ұмытып кетпе!

6-тапсырма. Тыңдаңыз. Жаңа грамматикалық құрылымның қолданысына назар аударыңыз.

7-тапсырма. Ақпараттың дұрыс не бұрыстығын анықтаңыз.

Сөйлемдер	Дұрыс	Бұрыс
Дәурен мотивациялық хатты сайттан жүктеп алды	☐	☐
Құжаттардың түпнұсқасын сұхбатқа барғанда көрсетеміз	☐	☐
Алматы халықаралық компаниясы сайтында бос орын туралы хабарлама бар	☐	☐
Тапсыру керек құжаттар тізімі: түйіндеме, жеке куәлік, диплом көшірмесі ғана	☐	☐
Жемқорлыққа қатысты анықтаманы егов сайтынан алды	☐	☐

Біле жүріңіз!

Ресми хат жазуда, электронды поштамен жұмыс істегенде қажет ақпараттар:

- @ айқұлақ
- 😊 күлімсіреген, бақытты түр
- 😡 қабағын түйіп тұр
- 😞 көңілсіз түр
- 😬 көзін қысқан түр
- 😓 шаршадым

8-тапсырма. Оқыңыз. Мазмұндаңыз.

Мотивациялық хат

Құрметті қабылдау комиссиясы!

Мен, Дәурен Нұрланұлы, ақпараттық технологиялар саласының жас маманымын. Осы саладағы білімімді тереңдетіп, тәжірибемді арттыру мақсатында сіздің ұйымыңызда жұмыс істегім келеді. Университетте оқығанда алған білімім мен тәжірибем маған жауапкершілік пен тәртіптің маңызын түсінуге **көмектесті**. Бүгінде цифрлық индустрияда беделді компанияда жұмыс істеу – менің басты мақсатым. Осыған орай мен ұсынған құжаттарда менің кәсіби тәжірибем мен дағдыларымды көрсететін маңызды мәліметтер **көрсетілген**. Сонымен қатар түрлі жобаларға қатысу барысында басшылық тарапынан жоғары баға алғаным – еңбегімнің дәлелі.

Мен үшін ұйым ішіндегі тәртіп пен құндылықтарды **ескеру**, командалық жұмысқа бейімделу және кәсіби өсу мүмкіндігі маңызды. Жұмыс барысында құпия ақпаратпен дұрыс жұмыс істей білу де – менің ұстанымым. Себебі сенім – кез келген кәсіби қатынастың негізі. Сіздің ұйымыңызда **жұмыс істеу** мен үшін үлкен жауапкершілік пен мүмкіндік. Мұндай ортада мен үміткер ретінде ғана емес, белсенді, білімді, іскер қызметкер ретінде де өзімді көрсеткім келеді. Мүмкіндік берілгенде ғана мен ұйым дамуына

нақты үлес қосатынымды дәлелдей аламын. Осындай мүмкіндік әрбір жас маманға қажет.

Ізгі ниет білдіруші: Дәурен Нұрланұлы

Телефон: +7 778 852 96 95

E-mail: dau-88@mail.kz

9-тапсырма. Мәтіндегі қарамен берілген сөздерді тиісті формаға қойып жазыңыз.

Үлгі:

Қызметкер біліктілігін арттырғанда ғана жақсы маман бола алады.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

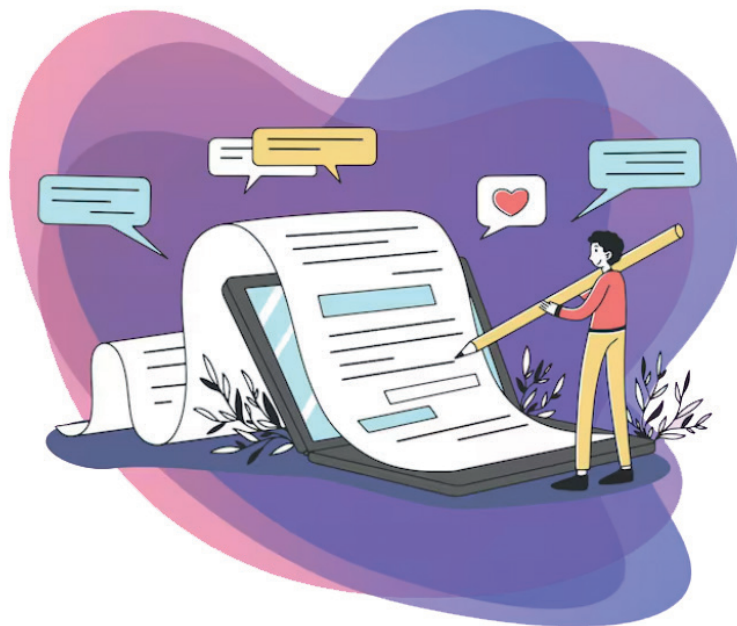

10-тапсырма. Толықтырыңыз.

№	Хат бөлігі	Мәтін үзіндісі
1	Кіріспе	Мен,, осы мекемеде жұмыс істеуге ниеттімін
2	Негізгі бөлім – тәжірибе	Университетте алған білімім арқылы көрсете алдым
3	Негізгі бөлім – жоспар	Мен үшін ең маңызды қасиеттердің бірі
4	Қорытынды	Маған дәлелдеймін

11-тапсырма. Мотивациялық хат жазыңыз.

1. Өзіңізді таныстырыңыз.
2. Қай оқу орнына немесе ұйымға мотивациялық хат жазып отырсыз?
3. Қай бағдарламаға немесе жобаға қатысқыңыз келеді?
4. Неліктен дәл осы оқу орнын немесе бағдарламаны таңдадыңыз?
5. Қай оқу орнын бітірдіңіз, қандай мамандық бойынша?
6. Қандай маңызды жетістіктеріңіз бар? (ғылыми жұмыс, марапат, тәжірибе т.б.)
7. Қандай кәсіби немесе ғылыми тәжірибеңіз бар?
8. Осы салаға қызығуыңызға не себеп болды?
9. Сіздің кәсіби ұстанымыңыз қандай?
10. Бұл бағдарлама сізге қандай мүмкіндік береді деп ойлайсыз?
11. Бағдарламаны бітіргеннен кейін қандай жоспарларыңыз бар?
12. Қысқаша қорытынды жасап, өзіңізді қабылдауды сұраңыз.
13. Байланыс деректерін көрсетіңіз.
14. Қоштасу сөзін қалай жазасыз? (мысалы: «Ниет білдіруші...»)

1-тапсырма. Оқыңыз. Сөздердің аудармасын жазыңыз.

байыпты		келісім	
бастық		лайықты	
қабылдау		талқылау	
құптау/мақұлдау		тілші	
белсенді		ұсыныс	
шешім		ыстықтау	

2-тапсырма. Толықтырыңыз.

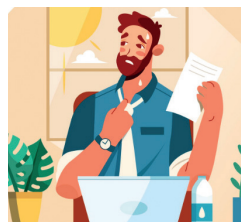
Қажет сөздер: тілшілерге, байыпты, құптадық, ыстықтап кеттім, қабылдау, бастығым, талқылап шықты, ұсыныстарын.

1. адамдармен сұхбаттасқан жақсы.
2. Сұхбатқа менің да қатысып, жақсы пікір білдірді.
3. Олар менің жобама өз білдірді.
4. Әңгіме барысында барлығымыз бұл маңызды мәселені бірауыздан
.....
5. Сұхбат кезінде мен қатты қобалжып, тіпті
.....
6. Бас директор компанияның жұмысы жайлы сұхбат берді.
7. Басшылық барлығын
8. Мен жұмысқа туралы келісімге қол қойдым.

3-тапсырма. Суретке сай сөйлем құрастырыңыз.

4-тапсырма. Тыңдаңыз.

5-тапсырма. Толықтырыңыз.

№	Қате сөйлем	Дұрыс жауабы
1	Компанияға сұхбатқа жарнама бойынша шақырды	
2	Әмір сұхбатқа келесі жұма күні барады	
3	Әмір сұхбатқа толығымен дайындалып қойды	
4	Дәурен, сен бұл лауазымға лайық емессің	
5	Достар театрға барып дайындалды	
6	Әмір сұхбатта қатты қобалжып, тіпті ыстықтап, терлеп кетті	
7	Сұхбатқа дайындықта әдіскер мен жұмысшы болып дайындалды	
8	Сұхбатқа дайындалсаң, қиынырақ болады	

Біле жүріңіз!

- Жапонияда сұхбатқа барғанда кара-көк кестөм мен көйлек кию міндетті саналады. Шаштың ұзындығы, аяқкиімнің тазалығы да өте маңызды
- АҚШ пен Еуропада casual стилі (іскерлік, бірақ ыңғайлы киім) қалыпты саналуы мүмкін, алайда банк немесе заң саласында әлі де классикалық кестөм талап етіледі

Ал сіздің еліңізде қалай?

СӨЗ ТҮЗІМ

-ма, -ме, -ба, -бе, -па, -пе + с + тан, -тен, -дан, -ден

Болымсыз формадағы іс-әрекеттің қалай іске асқанын білдіретін құрылым.

*Сұхбатқа **бармастан** бұрын **сырт келбетіңді** де
дұрыстауды ұмытпа.*

*Кадр бөлімінің қызметкері түйіндеменің көптігінен кейбір
хаттарды толық **оқымастан** жауып тастап отыр.*

6-тапсырма. Үлгі бойынша өзгертіңіз.

1. Менің ұсыныстарымды бірден шешімдерін айтты (қабылдау). – Менің ұсыныстарымды қабылдамастан бірден шешімдерін айтты.
2. Кешегі жиналыста талқылау жоба кейінге қалдырылды (болу).
3. Жоба қатысушылары жұмысты алдын ала бірден нәтиже сұрап отыр (талқылау).
4. Еш жарыстан мәреге бірінші жетті (сүріну).
5. Димаштың бейнероликтері ресми сайтқа әлеуметтік желіде бердін тарап кетті (шығу).
6. Қызметкердің арызын оларды жұмыстан шығарып жіберді (қабылдау).

7-тапсырма. Жағдаят.

Сізді ірі компания сұхбатқа шақырды. Сіз қобалжыдыңыз, бірақ өзіңізді сенімді ұстадыңыз. Жауапкершілік, кәсібилік пен белсенділік көрсетуге тырыстыңыз. Сұрақтарға қалай жауап бересіз? Не себепті бұл компанияны таңдадыңыз?

8-тапсырма. Диалогты өз жауабыңызбен толықтырыңыз.

Айгүл: Сәлеметсіз бе, Дәурен! Сұхбатқа келгеніңізге рақмет. Алдымен өзіңіз туралы қысқаша айтып өтсеңіз.

Дәурен: Сәлеметсіз бе! Мен бітірдім. Қазір

Айгүл: Өзіңізді үш сөзбен сипаттаңыз

Дәурен: Мен өте, және адаммын.

Айгүл: Бұрын қай жерде жұмыс істедіңіз?

Дәурен: Мен компаниясында IT маманы болып істедім. Бірақ ол жерде, сондықтан да мен басқа мүмкіндік іздеп жүрмін.

9-тапсырма. Кестені толықтырыңыз.

Сөйлем	Дұрыс	Бұрыс	Себебі
сұхбатқа жыртық шалбар киіп баруға болады	☐	☐	
сұхбатта байыпты сөйлеу кәсібилікті көрсетеді	☐	☐	
сұхбатта жұмыс берушімен келісе беру керек	☐	☐	
сұхбатта белсенділік таныту оң нәтиже береді	☐	☐	
Егер қобалжысаңыз, сұхбатты тоқтатады	☐	☐	

10-тапсырма. Сұхбаттан сәтті өту үшін 10 кеңес жазып, постер әзірлеңіз.

1-тапсырма. Оқыңыз. Сөздердің аудармасын жазыңыз.

басқарма		міндет	
баяу/жай		күрделі	
іссапар		тәжірибелі	
шұғыл		ұрыс	
лауазым		қызметкер	

2-тапсырма. Сәйкестендіріңіз.

Сөз		Мағынасы
1. басқарма	☐	☐ а) белгілі бір лауазымды атқаратын адам
2. баяу	☐	☐ ә) жұмыс бабымен басқа қалаға шығу
3. іссапар	☐	☐ б) бір мекеменің шешім қабылдайтын тобы
4. қызметкер	☐	☐ в) атқарылуы тиіс жауапты іс
5. міндет	☐	☐ г) тез емес, ақырын

3-тапсырма. Суретке қарап сөйлем құраңыз.

Үлгі:

- Қызметкерлер таңертең шұғыл жиналысқа жиналды.
- Тәжірибелі басшы жаңа жобаны іске асыруға кірісті.

4-тапсырма. Сөздерді сәйкестендіріп, сөйлем құраңыз.

1. басқарма	☐	☐	а) бару	
2. кәсіп	☐	☐	ә) кірісу	
3. баяу	☐	☐	б) басшысы	
4. іссапарға	☐	☐	в) тағайындау	
5. шұғыл	☐	☐	г) сөйлеу	
6. қызметтік	☐	☐	ғ) қызметкер	
7. күрделі	☐	☐	д) болу	
8. тәжірибелі	☐	☐	ж) жиналыс	
9. лауазымға	☐	☐	з) мәселе	
10. ұрыс-керіс	☐	☐	и) міндет	
11. жұмысқа	☐	☐	к) бастау	

5-тапсырма. Тыңдаңыз.

6-тапсырма. Сұраққа жауап беріңіз.

1. Дәурен қандай лауазымға қабылданды?
2. Үстелде қандай кеңсе құралдары бар?
3. Басшы не айтты?
4. Шұғыла Дәуренмен не туралы сөйлесті?
5. Дәурен бұл жұмысқа қандай көңілмен келді?

7-тапсырма. Толықтырыңыз.

1. Менің – Дәурен.
2. Бұл – біздің отырысы өтетін бөлме.
3. Таңертең сағат 9:00-де кеңес болады.

4. Сіздің шығу мүмкіндігіңіз болады.
5. Мен бұл қалап келдім.
6. Кейде жұмысқа байланысты болып тұрады.
7. Үстелде,, тіпті басып шығарғыш та қойыпты.
8. қызметкерлермен бірге жұмыс істейміз.

Қажет сөздер: лауазым, атым, іссапар, сызғыш, шұғыл, өшіргіш, басқарма, ұштағыш, тәжірибелі, ұрыс-керіс.

8-тапсырма. Қате ақпаратты табыңыз.

1. Дәурен – заңгер лауазымына қабылданды.
2. Кеңседе сызғыш пен өшіргіш бар.
3. Шұғыл кеңес кешкі сағат 6-да өтеді.
4. Шұғыла – бөлім қызметкері.
5. Дәурен бұл кәсіпке қызығушылықпен кірісті.

СӨЗ ТҮЗІМ

-ғыш, -гіш, -қыш, -кіш

Етістіктен зат есім тудырушы қосымша.

Емтиханда өшіргіш қолдануға болмайды.

9-тапсырма. Диалог құрастырыңыз.

Қажет сөздер: ұштағыш, өшіргіш, сызғыш, басқыш, түзеткіш, айтқыш.

Үлгі:

- Сәлем, жаңа қызметкер келіпті ғой.
- Иә, өзі жазғыш екен.

Біле жүріңіз!

Күле отырыңыздар:

Бекзат – жас маман. Жеткізуші ретіндегі жаңа жұмыс орнына алғашқы күні келіп ресепшнге:

– Мен жұмысқа бүгіннен бастап кірісемін,

– дейді. Ол «3-қабат, 310-бөлме» дегенді

қате естіп «13-қабат, 313-бөлмеге» кіріп кетеді. Ол жерде басқарма жиналысы өтіп

жатады. Есікті ашып, «Сәлеметсіздер ме! Мен Бекзатпын. Сызғыш пен өшіргіш ала келдім!» - деп кіреді. Басшылар аң-таң болып күліп жібереді. Сол күннен бері барлығы оны «Сызғыш Бекзат» деп атап кеткен екен.

10-тапсырма. «Жалдамалы жұмыс немесе жеке кәсіп» тақырыбында талқылау жүргізіңіздер.

Жоспар

1. Қайсы жақсы: жалдамалы жұмыс немесе жеке кәсіп?
2. Неге? (өз ойыңызды айтыңыз)
3. Мысал келтіріңіз.

11-тапсырма. Жұмыстың алғашқы күні туралы кеңес беретін постер әзірлеңіз.

1-тапсырма. Сәйкестендіріңіз.

Сөз		Мағынасы
1. бәсекеге қабілетті	☐	☐ а) қолдану
2. білікті	☐	☐ ә) іс жүргізуге бейім, ұйымдастыру қабілеті бар адам
3. мінездеме	☐	☐ б) жалған емес, рас
4. ұстаным	☐	☐ в) адамның өмірлік не кәсіби қағидасы
5. ғылыми	☐	☐ г) жоғары кәсіби деңгейдегі, тәжірибелі адам
6. пайдалану	☐	☐ ғ) жасырын ақпарат
7. шынайы	☐	☐ д) адамның сипаттамасы, мінезі туралы құжат
8. іскер	☐	☐ е) адам, зат, құбылысты сөзбен бейнелеу
9. сипаттау	☐	☐ ж) жауапкершілікпен, сабырмен іс жүргізетін адам
10. құпия	☐	☐ з) ғылымға негізделген, дәлелді

2-тапсырма. Толықтырыңыз.

1. Бұл қызметке бірнеше тіркелді.
2. Ол лауазымына лайықты.
3. Әр қызметкер өз жұмысына пен қарауы керек.
4. басшысы шұғыл іссапарға кетті.
5. Бас директордың, жұмысына адал адам екені көрініп тұр.
6. Дәуреннің түйіндемесінде өз жазылып тұр.
7. Әр нақты керек.
8. Оның пікірі өте, көп адам санасады.
9. Құжатта кейбір жазылмаған.
10. Ішкі жарияланбайды.

Қажет сөздер: басқарма, ұстаным, жауапкершілік, маңызды, басшы, беделді, үміткер, дәлел, құпия, мәлімет, ескеру.

3-тапсырма. Сөз тіркесін құрап, шағын диалог құрастырыңыз.

байыпты

келісім

құптау

ұсыныс

тілші

қабылдау

бастық

белсенді

шешім

лайықты

Үлгі:

- Ұсынысымды бастық құптады.
- Ол дұрыс шешім қабылдаған екен.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5-тапсырма. «Кеңседегі күн тәртібін» құрастырыңыз.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1-тапсырма. Оқыңыз. Сөздердің аудармасын жазыңыз.

аймақ		сүйреу/сүйрету	
өлке		кереует	
алаң		түс көру	
облыс		реттеу	
жатақхана		көтеру	
шыны		көшіру	
тұрғын үй		қозғау	

2-тапсырма. Сәйкестендіріңіз.

1. аймақ	☐	☐	а) көпқабатты адамдар тұратын ғимарат
2. жатақхана	☐	☐	ә) үлкен жер
3. шыны	☐	☐	б) бір жерден басқа жерге ауыстыру
4. облыс	☐	☐	в) адамдар жататын зат
5. түс көру	☐	☐	г) белгілі бір жердің бөлігі
6. тұрғын үй	☐	☐	ғ) студенттер тұратын үй
7. алаң	☐	☐	д) бір әкімшілік бөлік
8. кереует	☐	☐	ж) әйнек
9. көшіру	☐	☐	з) адамдар ұйықтағанда көреді

3-тапсырма. Толықтырыңыз.

Қажет сөздер: тұрғын үйлерден, көшірістік, қозғалтпаңыздар, шыны, жатақхана, облысқа, түсінде көрген, аймақта, облыстық, кереует.

1. Мен Дәуренді байқауға қатысқаннан бері көрмедім.
2. Досым жаңа пәтер сатып алды, барлығымыз барып
3. Биыл біздің жаңа мектеп салынады екен.
4. Жаңа қызметкерлерге жұмыстан берілетін бар ма екен?
5. Дәурен жаңа жұмысы туралы алдын ала

6. Енді қызметкерлер жаңа ғимараттың жанындағы пәтер іздестіреді.

7. Біздің жаңа жұмыс орнымыз анау тұрған сырты ғимарат па?

8. Облыс орталығы ауысқанымен, біздің ауыл әлі бұрынғы қарайды.

9. Жаңа пәтерде жоқ екен, дегенмен арзанға сатып алуға болады.

10. Мына бөлменің жиһаздарын

4-тапсырма. Тыңдаңыз.

5-тапсырма. Жауап беріңіз.

1. Жұлдыз бен Дәурен қай жерде танысты?
2. Екеуі қай жерден шыққан?
3. Жұлдыз қайда тұрып жатыр?
4. Дәурен кімдермен бірге тұрады?
5. Екеуі қай тақырыпта пікір алмасты?

6-тапсырма. Ақпараттың дұрыс не бұрыстығын анықтаңыз.

Сөйлем

Дұрыс

Бұрыс

1. Жұлдыз Алматыға күзде көшіп келді	☐	☐
2. Дәурен де Түркістан облысынан	☐	☐
3. Жұлдызға жатақханадан орын алу оңай болды	☐	☐
4. Дәурен ата-анасымен бірге тұрады	☐	☐
5. Дәурен жатақхана мәселесін кейінірек көтергісі келеді	☐	☐

7-тапсырма. Диалогты қайта тыңдап, толықтырыңыз.

1. Мен Түркістанның ауылынанмын.
2. Жұмысқа келгеннен бері жақын жүргеніміз осы екен ғой.
3. Алматыға осы көктемде көшіп келгеннен бері тұрып жатырмын.
4. Оқу бітіргеннен бері жалдап тұрамын.
5. Маған жұмыстың орын алу да оңай болмады.

Әлемдегі ең үлкен кереует

2011 жыл Нидерландыда «Әлемдегі ең үлкен кереует» рекорды жасалды. Әлемдегі ең үлкен кереуеттің ұзындығы – 26.5 метр, ені – 16.4 метр болған. Бұл алып кереуетке бір уақытта 70 адам жата алған!

Оны бір жиһаз компаниясы жарнама ретінде жасаған. Бұл ерекше кереует Guinness рекордтар кітабына енген.

СӨЗ ТҮЗІМ

-ған, -ген, -қан, -кен + шығыс септігі + бері
құрылымы іс-әрекеттің бұрын басталып,
әлі жалғасуын білдіреді.

Университет **бітіргеннен бері** жұмыс іздемеді.
Көріні балалармен **ойнағаннан бері** біраз уақыт өтті.

8-тапсырма. Үлгі бойынша өзгертіңіз.

Үлгі: Жұмысқа *келгеннен бері* жақын араласып жүргеніміз осы екен ғой (келу).

1. Қалаға жұмыс істеген жоқсың ба (көшіп келу)?

2. Қалаға тұрғын үй жалдап тұрамын (келу)

3. Алдыңғы сол жағалауға бармаппын (жұмыстан ауысу).

4. Ғимараттың сыртын көк әдемі болып қалды ма (шынымен қаптау)?

5. Анасы ұлы туралы жақсы көңілі орнына түсті (түс көру).

6. Ата-анам облысқа жағдайлары жақсарды (көшу).

7. Аймақта телефон байланысы үйге күнделікті хабарласамын (реттеу).

8. Тұрғын үйдің алдына футбол алаңын балалардың барлығы сол жерде ойнайтын болды (салу).

9. Компьютерімнің мына сымын пернетақтам дұрыс істемей жүр (қозғау).

9-тапсырма. Жазбаша жауап беріңіз.

1. Сен қай аймақтансың?

2. Қалаға қашан көшіп келдің?

3. Қалада тұрудың қандай қиындықтары бар?

4. Жерлес адам тапқан кезде қандай сезімде боласың?

.....

.....

.....

.....

.....

10-тапсырма. «Ауыл мен қала: қайда тұрған жақсы?» тақырыбында топтық талқылау жасаңыздар.

Ауыл

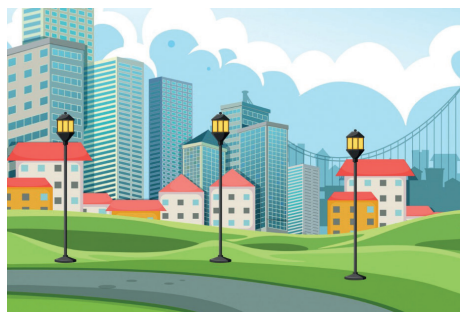
Here?

Пайдасы қандай?

Мысал

- 1
- 2
- 3

Қала

Here?

Пайдасы қандай?

Мысал

- 1
- 2
- 3

11-тапсырма. Жағдаят. Мәтін құраңыз.

Сіз өз туған өлкеңізге/ата-анаңыздың туған өлкесіне/ауылға келдіңіз. Қандай аймақ, алаң, тұрғын үйлер бар екенін сипаттаңыз. Сипаттауыңызда жаңа сөздерді қолданыңыз.

Үлгі:

Менің туған өлкем – жасыл желекке оранған кең аймақ. Орталық алаңда үлкен сағат тұр. Жаңадан салынған тұрғын үйлердің терезелері шыныдан жасалған. Бұрын біз анау үйде тұрған едік...

.....

.....

.....

1-тапсырма. Оқыңыз. Сөздердің аудармасын жазыңыз.

беку/бекіту		тығу	
биіктік		марғау	
қалыңдық		солу	
тар		әйнек	
түгендеу		уақытша	

2-тапсырма. Сөйлем құраңыз.

Сөз	Мағынасы	Мысал
<i>беку/бекіту</i>	а) қандай да бір затты орнына нық қою, жабу	<i>Есікті кілтпен бекітті</i>
<i>биіктік</i>	ә) төменнен жоғарыға дейінгі аралық	
<i>қалыңдық</i>	б) нәрсенің жуан-жіңішкелігі	
<i>тар</i>	в) кең емес, кішкентай орын	
<i>түгендеу</i>	г) бар-жоғын санап, тексеру	
<i>уақытша</i>	ғ) белгілі бір мерзімге ғана арналған	
<i>тығу</i>	д) бір нәрсені көрсетпей ұстау, жасыру	
<i>марғау</i>	е) мысықтың төлі	
<i>солу</i>	ж) гүлдің өлуі	
<i>әйнек</i>	з) мөлдір, шыныдан жасалған зат	

3-тапсырма. Толықтырыңыз.

Қажет сөздер: хауыз, түгендеу, тар, уақытша, бекіту, себепті, қалыңдығы, солып, ыдыс жуатын мәшине, реттеп.

1. Жаңа қызметтік пәтердің қабырғасының қандай екен?
2. Түскі ас ішіп болған соң, ыдыстарды
..... салдым.
3. Жиһаздарды қойғаннан кейін бөлме кеңейіп көрінді.
4. Бұл пәтер бізге әзірге ғана берілді, яғни ол – тұратын орын.
5. Пәтерде қажетті заттарды үшін арнайы тізім жасалды.

6. Жаңа есікті үшін арнайы құрылғы қолданылды.
7. Ескі гүлдер қалыпты, тастау керек сияқты.
8. Жуынатын бөлмеде үлкен бар, балалар суға түседі.
9. Қызметтік пәтердің жатын бөлмесі екен.
10. Не қонақтар кешікті екен?

4-тапсырма. Артық сөзді табыңыз. Мысал келтіріңіз.

1. ☐ биіктік – ☐ қалыңдық – ☐ әйнек – ☐ ұзындық
2. ☐ тығу – ☐ түгендеу – ☐ жасыру – ☐ жасырулы болу
3. ☐ ыдыс жуатын мәшине – ☐ шелек – ☐ хауыз – ☐ дәріхана
4. ☐ марғау – ☐ сылбыр – ☐ белсенді – ☐ әлсіз
5. ☐ сүйеу – ☐ көтеру – ☐ дегенмен – ☐ бекіту

СӨЗ ТҮЗІМ

Бәсе модаль сөзі ойды нақтылау үшін қолданылады.
Бәсе, барлығыңды іздеп жүрсем, осында екенсіңдер ғой.

5-тапсырма. Тыңдаңыз, ретімен қойыңыз.

№	Диалогтар
№ _____	Ханшайым: Терезелер де әйнек емес, кәдімгі пластик қой деймін? Әділ: Бәсе, бөлмеге жарық қатты түспейді
№ _____	Ханшайым: Сәлем, Әділ! Мен бүгін жаңа қызметтік пәтерге кірдім. Біраз тарлау екен. Әділ: Сәлем, Ханшайым! Иә, бұл үй ескі ғой. Бәсе, сенің жүзінде реніш бар сияқты көрінді
№ _____	Ханшайым: Жарайды, уақытша тұратын жер ғой. Қалай да үйреніп кетермін. Әділ: Иә, бәсе, алғашқы кезде бәрімізге қиын болған. Кейін бәрі реттеледі
№ _____	Ханшайым: Кеше аулаға серуенге шыққанда марғауым қашып кетті. Әділ: Бәсе, таңертең көңіл күйің болмағаны содан екен ғой

- № **Ханшайым:** Шынымен де, ас үйде ыдыс жуатын мәшине жоқ екен.
- Әділ:** Бәсе, кешегі түскі үзілісте «ыдыс жуу қиын екен» деп қалдың ғой

6-тапсырма. Оқыңыз.

Биыл көктемде мен Алматы қаласына жұмыс бабымен көшіп келдім. Маған қызметтік пәтер берілді. Ол қала орталығындағы көпқабатты үйдің алтыншы қабатында орналасқан. Пәтерге кірген сәтте есіктің дұрыс **бекітілмегенін** байқадым. **Бәсе**, жел соққанда өздігінен ашылып кетеді екен.

Бөлменің **төбесі** аса биік емес, төбем тиіп кететіндей. **Қалыңдығы** жұқа қабырғалардан көршілердің дауыстары да естіледі екен. Бірден түсіндім – бұл пәтер **уақытша** ғана берілген. Әйнектері тазаланбаған, сондықтан күннің шуағы ішке толық енбейді. **Бәсе**, бөлме іші суықтау екен.

Ас үйде заманауи тұрмыстық техника аз. **Ыдыс жуатын мәшине** мүлде жоқ. Бар заттарды **түгендеп** шықтым. Артық ыдыстарды бір қорапқа салып, үстел астына **тығып** қойдым.

Жуынатын бөлмеде шағын **хауыз** бар екен. Бұрыштағы ескі **кереуетке** отырып, біраз ойланып қалдым. Қала өмірі маған әлі бейтаныс, бірақ бәріне де үйренуге болады. **Әлде** үлкен қаланың тіршілігі соншалықты қарбалас па? Дегенмен жаңа қалаға өзіммен кішкентай **марғауымды** алып келгенмін, жанымда адам болмаса да сеп болады ғой.

7-тапсырма. Кестені толтырыңыз.

Кеңістік/Сәт	Мәтіннен сөйлем	Көңіл күй
Ас үй	Ыдыс жуатын мәшине жоқ.	қолайсыздық

.....		
.....		
.....		
.....		

8-тапсырма. Мәтіндегі қарамен берілген сөздерді пайдалана отырып, өзіңіздің алғашқы пәтер/үйіңіз туралы естелігіңізді бөлісіңіз.

Жоспар:

1. Қайдан көшіп келдіңіз?	4. Не өзгерттіңіз?
2. Пәтер/үй неше бөлмелі?	5. Көңіл күйіңіз қандай болды?
3. Пәтерді/үйді сипаттаңыз.	

9-тапсырма. Жағдаят. Диалог құраңыз.

Сіз жаңа қызметтік пәтерге көшіп келдіңіз. Көршіңізбен пәтердің жағдайын талқылап тұрсыз. Диалогта кемінде 5 жаңа сөзді және «**бәсе**» сөзін қолданыңыз.

Қажет сөздер: уақытша, тар, түгендеу, әйнек, тығу, марғау.

10-тапсырма. Бөлмеңізді сипаттаңыз.

Қажет сөздер: хауыз, биіктік, қалыңдық, уақытша, ыдыс жуатын мәшине, әйнек, тар.

11-тапсырма. Мәтінді оқып, өз ойыңызды білдіріңіз.

**Қоныс, баспанаға байланысты кездесетін
қызықты дәстүрлер мен ырымдар**

1. «Қоныстой» дәстүрі бойынша жаңа пәтерге немесе үйге көшкенде арнайы «қоныстой» жасап, мал шалу, дастарқан жаю дәстүрі бар. Бұл жақсылық тілеу, пәле-жаладан сақтану, береке тілеу мақсатында жасалады. Кей өңірлерде құрбан шалмаса да, тәтті тағам таратып, көршілерді дәмге шақырады.

2. Кей отбасылар жаңа пәтерге алғаш кіргенде нан мен тұз алып кіреді. Ырым бойынша бұл – үйге ырыс пен береке алып келеді, «аш қалмайық» деген тілек.

3. «От жағу» ескі дәстүрі бойынша жаңа үйге кіргенде от (немесе шырақ) жағу өмірдің бастамасы ретінде қаралған.

5. Кей өңірлерде жаңа үйге кірерде алдымен мысық жіберу дәстүрі кездеседі. Бұл көне түркі, славян, моңғол халықтарында да бар. Мысық теріс энергияны сезеді.

6. «Үйді аластау» дәстүрі. Жаңа пәтерге көшкенде үйді шөппен, тұзбен немесе аршамен аластау – жын-шайтаннан, жамандықтан тазару ырымымен байланысты. Қазір бұл дәстүр хош иісті шырақ, тұмар, дұға оқу арқылы жалғасып келеді.

Біле жүріңіз!

Жапонияда жаңа пәтерге көшкен күні тұз сеуіп, су шашып, тазару рәсімін жасайды.

Үндістанда үйге алғаш кіргенде сүтті тасытқан

дұрыс деп есептейді – бұл тасыған байлықтың белгісі.

АҚШ пен Еуропада Housewarming party (қоныстой) ұйымдастырады, достары жаңа үйге сыйлық әкеледі (көп жағдайда: тұз, шам, сабын, нан – бәрі рәміздік мәнге ие).

Сіз қандай дәстүрді білесіз?

1-тапсырма. Оқыңыз. Сөздердің аудармасын жазыңыз.

іргетас

қақпа

тұрақ

отын

әткеншек

су құбыры

пошта

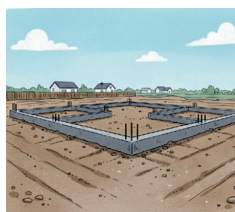
қазу

себет

жару (отын)

2-тапсырма. Тыңдаңыз. Мысал келтіріңіз.

іргетас

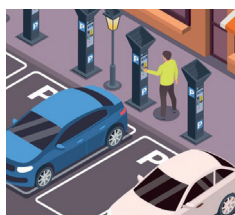
қақпа

пошта

қазу

тұрақ

отын

су құбыры

жару (отын)

әткеншек

себет

3-тапсырма. Сәйкестендіріңіз. Үлгі бойынша диалог құраңыз.

Үлгі: - Биенің төлі қалай аталады? - Құлын немесе құлыншақ деп айтамыз.

1. түйе

а) бұзау

2. сиыр

ә) құлын/құлыншақ

3. қой

б) лақ

4. бие

в) қозы/қошақан

5. ешкі

г) бота/ботақан

Біле жүріңіз!

Сиырдың, қойдың және ешкінің сүтін «сүт» деп атасақ, биенің сүтін «қымыз», ал түйенің сүтін «шұбат» деп айтамыз.

Жалпы төрт түліктің сүті – басқа ешқандай азық-түлікке тең келмейтін аса бағалы тағамдық өнім. Өйткені адам ағзасына сүт құрамының 95-98 пайызы сіңеді екен.

4-тапсырма. Жаңа сөздермен тізбек бойынша (сұрақ, болымды/болымсыз сөйлем) диалог құрастырыңыз.

Үлгі:

- Дәурен, отын жардың ба?
- Жоқ, әлі отын жармадым. Әмір, поштаны қарашы, хат келді ме?
- Иә, хат келіпті. Жадыра, қақпаны ашшы...

5-тапсырма. Оқыңыз. Мәтінді толықтырыңыз.

Дәурен ауылын қатты сағынып, демалыста әжесіне кетіп қалғысы келді. Егер мерекеге бірнеше күн берсе, ауылға барып келер еді. Дәуреннің қалауы болып, бірнеше күнге демалысқа ауылға кетті. Ата-әжесінің үйінің сол баяғы берік, биік қалпында. Үйдің әрдайым ашық тұрады. Ауладағы ескі көк жәшігі тұр. Бала кезінде ойнаған ағаш

әлі астындағы тербеліп тұр. Әжесі отын қорадан алып келіп, пешке салып жатыр. Ауылда әкесінің көлігін қою үшін арнайы бар еді. Сол жаққа да қарап қояды. Қазір үйге тартылған. Ал Дәурен бала кезінде суды сырттан таситын. Әжесі бақшаға көкөніс егу үшін жерді, дайындап қойыпты.

Атасы тірі болса, осының барлығын сол кісі істер еді деп кішкене көңіл күйі түсіп кетті. Қазір атасы жанында болғанда, барлығы басқаша болар еді деп ойлады. Дәурен бірнеше күн әжесіне көмектесіп, отын, арнайы салып қойды, мен қарасты. Қора жақтағы шаруаны ыңғайлады. Осылайша тып-тыныш ауылда демалыс берсе, тағы да бірнеше күнге қалар еді. Бірақ қаладағы жұмысы күтіп тұр еді...

Қажет сөздер: қазып, отын, себет, қозы, пошта, жарып, бұзау, тұрақ, су құбыры, қақпа, өткеншек, іргетасы.

6-тапсырма. Жауап беріңіз, өз ойыңызбен толықтырыңыз.

1. Дәурен ауылға неге барғысы келді?
2. Үйдің іргетасы мен қақпасы қандай күйде?
3. Аулада қандай заттар сол қалпында сақталып қалған?
4. Қазір су құбыры тартылғанына қарамастан, бұрын Дәурен суды қалай таситын еді?
5. Атасының тірі болмағаны Дәуренге қалай әсер етті?
6. Дәурен әжесіне қандай көмек көрсетті?
7. Ол неге ауылда ұзақ қалмады?

СӨЗ ТҮЗІМ

-ар, -ер, -р жұрнағы келер шақта іске асуы мүмкін әрекетті білдіреді.
бару – барарсың, келді – келерміз,
оқыды – оқыр, жазу – жазарсыз.

Дәуреннің телефоны байланыс аясынан тыс жерде, қалаға жеткенде жазар.

7-тапсырма. Мәтіннен төмендегі сөз тіркестері кездесетін сөйлемдерді көшіріп жазыңыз.

1. Іргетасы
2. Өткеншек
3. Су құбыры
4. Төрт түлік / төл
5. Отын жару

8-тапсырма. Толықтырыңыз.

1. Ертең ауылда жаңбыр жаумаса, біз міндетті түрде ауылға (бару).
2. Жазда демалысым ұзақ болса, сүйікті жазушыларымның бірнеше кітабын (оқу).
3. Сен бұл жұмысты мұқият жасасаң, кешке дейін (бітіру).
4. Ауылда шөп қурап қалмай тұрғанда, малға жеткілікті мөлшерде шөп (тасу).
5. Апам қонақтар келетінін білсе, міндетті түрде тәтті бауырсақ (пісіру).
6. Күн жылы болса, балалар аулада ойнап, әткеншекке (отыру).
7. Егер уақыт таба алсам, мен де сендермен бірге саябаққа (бару).
8. Ертең егін ору науқаны басталса, атам ертемен тракторын (жөндеу).
9. Сабаққа жақсы дайындалсаң, сен бұл тапсырманы оңай (орындау).
10. Жазда ауылға барғанда, әжем өз әңгімелерін айтып, мені тағы да (таңғалу).

10-тапсырма. Жағдаят. Мәтін құраңыз.

Дәуреннің орнында өзіңізді елестетіп, «Мен де ауылға барғым келеді!» тақырыбында 5-6 сөйлемнен тұратын шағын мәтін жазыңыз. Дәурен көрген көріністер мен іс-әрекеттерді алуыңызға болады.

11-тапсырма. Бейнебаянды көріп, достарыңызбен бірге ән айтыңыз.

Жұбаныш Жексенұлы «Ауылым, аңсадым»

<https://www.youtube.com/watch?v=3frrV57aHII>

12-тапсырма. Бейнебаян негізінде өз ауылдарыңыз туралы естеліктеріңізді бөлісіңіз.

1-тапсырма. Танысыңыз. Мысал келтіріңіз.

қайың

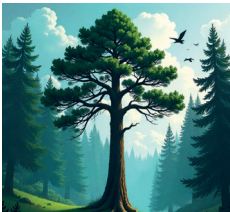
бақбақ

терек

емен

қарағай

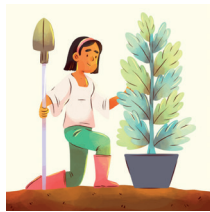
жалбыз

қалампыр

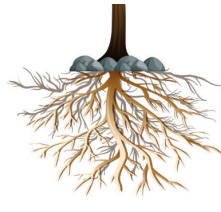
сабақ (өсімдік)

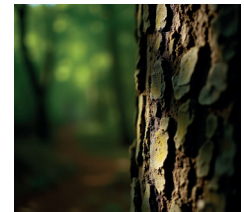
баптау

қамыс

тамыр

қабық

2-тапсырма. Жаңа сөздерді кесте бойынша топтастырыңыз.

Ағаш	Өсімдік

3-тапсырма. Сөздерді сәйкестендіріп, мысал келтіріңіз.

1-сыңары	2-сыңары	мысал
жеміс	қабығы	
гүлдерді	тамыры	
ақ	ағашы	
ағаштың	сабағы	
гүлдің	баптау	
ұзын	қайың	
жеке	терек	
өсімдіктің	шаруашылық	

4-тапсырма. Тыңдаңыз. Жауап беріңіз.

1. Дәурен мен Жұлдыз қайда кездесті?
2. Емен мен қайың ағаштарын дұрыс өсіру үшін не істеу керек?
3. Қандай ағаштардың қабығы мен сабағы ерекше күтімді қажет етеді?
4. Жеміс ағаштары өнім беру үшін қандай күтім қажет?
5. Қандай өсімдік батпақты жерде өседі?
6. Өсімдіктің тамыры тереңге кетсе не болады?
7. Табиғатты қорғау не үшін маңызды?

4-тапсырма. Тыңдаңыз. Жауап беріңіз.

Ақпарат

Дұрыс

Бұрыс

Дәурен мен Жұлдыз саябақта кездескен

☐
☐

Қарағай мен терек бапталмаған

☐
☐

Қалампыр мен жалбыз хош иісті гүлдерге жатады

☐
☐

Қамыс таулы жерде өседі

☐
☐

Табиғатты қорғау бала кезден басталуы тиіс

☐
☐

6-тапсырма. Толықтырыңыз.

Қажет сөздер: батпақты, шаруашылық, сабақ, бақ, қалампыр, жалбыз, суару, бақбақ, күту, бала, кесу, баптау.

1. Бақтағы өсімдіктерді үнемі және отыру қажет.
2. Жеміс ағаштарын уақытында және бұтақтарын керек.
3. Қалампыр мен – хош иісті гүлдер.
4. Қамыс негізінен жерде өседі.
5. Табиғатты сүюді адам кезден үйренуі тиіс.
6. Қарашы, ботаникалық қандай әдемі!
7. Биыл аулада гүлдері өте көп шығыпты.
8. Дәуреннің әжесі үнемі шайына қосып ішеді.
9. Қияр жақсы жеміс беру үшін қысқарту керек.
10. Дәуренге ауылда әсіресе айналысқан ұнайды.

СӨЗ ТҮЗІМ

Керек, қажет, тиіс сөздері міндет мағынасын білдіреді.

Қайың жақсы өсу үшін үнемі баптау керек.

7-тапсырма. Үлгі бойынша сөз тіркестері мен модаль сөздерді қолданып сөйлем құрастырыңыз.

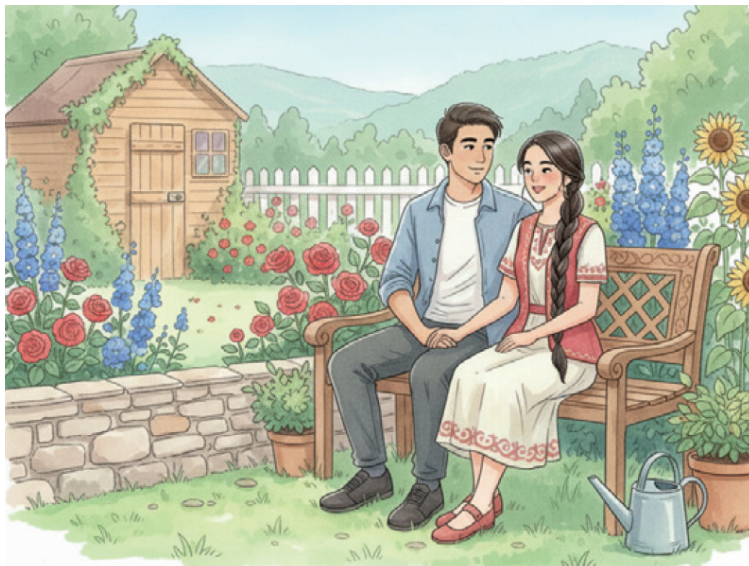
Ағашты баптау	Қайың ағашы	Бақбақ гүлі	Кәрі емен	Биік қарағай
Жеміс ағашы	Қалампыр қосылған шәй	Жемістің тамыры	Жалбыз иісі	Гүлдің сабағы

Үлгі:

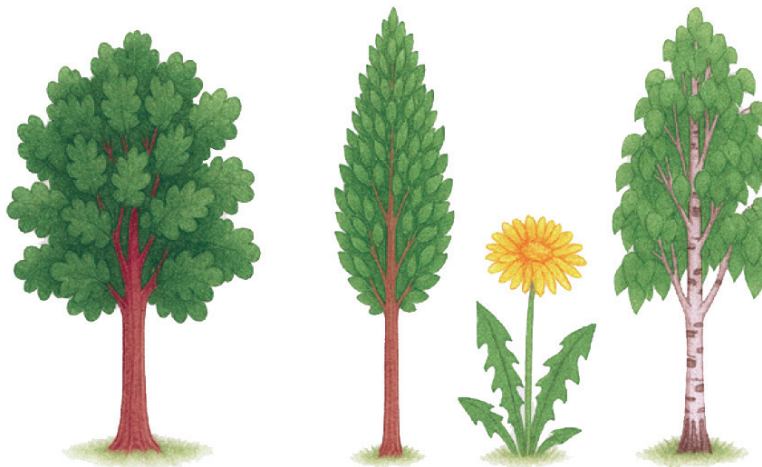
Бақшадағы ағаштарды үнемі баптау керек.

8-тапсырма. Жағдаят. Мәтін құрастырыңыз.

Дәурен мен Жұлдыздың бақ ішін аралап болған соң бақтың шетінде демалып отырған сәтін елестетіп, 5-6 сөйлеммен сипаттап беріңіз.

9-тапсырма. Жағдаят. Диалог құрастырыңыз.

Өз аулаңызда немесе үйдің маңында қандай өсімдіктер өседі? Олар қандай күтімді қажет етеді? Осы тақырыпта досыңызбен диалог құрастырыңыз.

1-тапсырма. Тарау бойынша өткен сөздерді топтастырыңыз.

Тұрғын үй мен тұрғылықты жерге қатысты сөздер	Тұрмысқа қатысты сөздер	Табиғат және өсімдіктер	Малшаруашылығы

2-тапсырма. Толықтырыңыз.

1. Үйдің қалау үшін топырақ дайындау керек.
2. Біз жаңа көшіп келдік.
3. Жеміс ағаштарын дұрыс қажет.
4. Жазда бақта мен жайқалып өседі.
5. Кеше жатақханаға жаңа әкелді.
6. Қорадағы таңертең төлдеді.
7. Тұрғын үйдің терезесіне жаңа қойдық.
8. Жаңа үйге тарттық.
9. Ауылда үйді жылыту үшін қысқа дайындалады.
10. Қысқа қарай отын, жертөлеге жинап қойдық.

Қажет сөздер: қалампыр, бие, отын, ыдыс жуатын мәшине, су құбыры, әйнек, жалбыз, тұрғын үй, баптау, іргетас, жару.

3-тапсырма. Сөз мағынасымен танысып, шағын диалог құрастырыңыз.

Сөз	Мағынасы
төрт түлік	қой, ешкі, сиыр, жылқы, түйе
жару	отынды, ағашты бөлу
хауыз	су толтырып шомылатын орын
әйнек	терезе шынысы
құлып	есікті бекітетін зат, құрылғы
түгендеу	бар-жоғын тексеріп санау
ыдыс жуатын мәшине	үй тұрмысындағы көмекші техника
себет	әртүрлі заттар салатын ыдыс, құрал
тар	кең емес, кішкентай
уақытша	тұрақты емес, біршама уақытқа

4-тапсырма. Артық сөзді табыңыз.

1. ☐ қайың, ☐ емен, ☐ қарағай, ☐ құлын
2. ☐ жатақхана, ☐ тұрғын үй, ☐ кереует, ☐ жеміс ағашы
3. ☐ баптау, ☐ реттеу, ☐ қарапайым, ☐ түгендеу
4. ☐ хауыз, ☐ су құбыры, ☐ әйнек, ☐ терек
5. ☐ мал, ☐ төл, ☐ қақпа, ☐ бұзау
6. ☐ қабық, ☐ тамыр, ☐ сабақ, ☐ су құбыры
7. ☐ бие, ☐ құлын, ☐ әйнек, ☐ төл
8. ☐ отын, ☐ жону, ☐ жару, ☐ баптау
9. ☐ кереует, ☐ төсек, ☐ орындық, ☐ шөп
10. ☐ пошта, ☐ алаң, ☐ марғау, ☐ облыс

5-тапсырма. Суретті сипаттаңыз.

Үлгі:

Суретте ауылдағы үлкен аула бейнеленген. Ауланың шетінде әткеншек, қақпа мен хауыз тұр. Аула ішінде жеміс ағаштары мен құдық бар. Үйдің жанында бие мен құлыншақ жайылып жүр. Үйдің алдында отын жарылып жатыр.

6-тапсырма. Жағдаят. Диалог құрастырыңыз.

Ауылға уақытша қоныс аударған студенттің тұрмысы мен жағдайы жайлы сұхбат.

Қажет сөздер: аймақ, отын, жатақхана, бақбақ, су құбыры, шағын, қақпа, тығу, төрт түлік, кереует, уақытша.

1-тапсырма. Оқыңыз. Аудармасын жазыңыз.

таразы		қамыр	
құрма		бәліш	
баялды		құймақ	
жуа		тоқаш	
қарақұмық		сүзбе	
орамжапырақ		тосап	
асқабак		кілегей	
жүгері		қатық	
сұйық май		жағу	
езу		бұқтыру	
илеу		жаю	

2-тапсырма. Толықтырыңыз.

Қажет сөздер: құрма, бұқтырды, баялды, жуа, тосап, май, қамыр, заттарды, асқабак, сүзбе, салды, бауырсақ, пияз.

1. Әжем бақшадан үлкен теріп алды. 2. Таңертең шайға ыстық жедік. 3. Дүкеннен жұмсақ сатып алдық. 4. Анам түскі асқа қуырды. 5. Қуырдаққа турап қостым. 6. Әпкем бауырсақ пісіру үшін илеп жатыр. 7. Нағашы апам таңқурайдан қайнатты. 8. Қуырдаққа қосып, дәмін кіргізді. 9. Ол базардан қажет алып келді. 10. Таңғы асқа бал мен жедік. 11. Ол тамаққа қоспады. 12. Анам ет пен көкөністі жақсылап

3-тапсырма. Сөздерді сәйкестіріңіз. Сөйлем құраңыз.

1. қамыр	☐	☐	а) асқабак	
2. жұмсақ	☐	☐	ә) ботқасы	
3. сұйық	☐	☐	б) тосап	
4. картопты	☐	☐	в) езу	

5. тоқаш	☐	☐	г) салу	
6. құрманың	☐	☐	ғ) илеу	
7. таразыға	☐	☐	д) пісіру	
8. қарақұмық	☐	☐	е) құрамы	

СӨЗ ТҮЗІМ

-ған, -ген, -қан, -кен + шығар құрылымы өткен шақтағы болжалды мағынаны беру үшін қолданылады.

Олар асханадан тамақтанған шығар.

Біз бүгін бауырсақ пісіретін шығармыз.

Біле жүріңіз!

Болжалды мағынаны беру үшін **-у мүмкін** формасын қолдануға да болады.

Адам ауырғанда емханаға бармаса, ауру асқынуы мүмкін.

4-тапсырма. Үлгі бойынша өзгертіңіз.

Үлгі: *Дәурен түскі ас дайындаған шығар.*

1. Сүзбеге тосап (қосу) шығар.
2. Суық тигендіктен (ауыру) шығар.
3. Дәурен дәрігерге (хабарласу) шығар.
4. Жұмыс көп болған соң (шаршау) шығар.
5. Кеше достарымен (кездесу)

5-тапсырма. Сөйлем құраңыз. Сөздерді және грамматиканы пайдаланыңыз.

Грамматика

-ған, -ген, -қан, -кен
шығар

Сөз, сөз тіркестері

қамыр илеу, тосап дайындау, баялды
қуыру, бұқтыру, май жағу, кілегей сатып
алу, жуа қосу

Үлгі:

Дәурен асқабақ, баялды, жуа сатып алған шығар.

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.

6-тапсырма. Оқыңыз.

Дәурен таңертең ерте тұрды. Таңғы жаттығуын жасап, жуынды. Ата-анасы ұйқыдан тұрғанша, таңғы ас дайындап қоюды ойлады. Ойлана келе, интернеттегі аспаздардың кеңесін тыңдады. Интернеттен дәмді құймақ дайындау туралы ақпарат іздеді. Өзіне ұнағанын алып, құрамына қажетті заттарды үстелге қойды.

Дәурен құймақ дайындауды бастады. Екі жұмыртқаны жарып, ыдысқа салды. Үстіне екі ас қасық қант пен қаймақ, екі жүз грамм қатықты құйды да, електен өткізіп ұн салды. Барлығын араластырып қою массаны табаға пісірді. Құймақтар дайын болған шығар деп әдемі ыдысқа салып үстелдің үстіне қойды. Енді таңғы ботқаны дайындауға кірісті. Ботқа дайын болған соң шәйнегін тоққа қойды.

Ата-анасы ас бөлмесіне кіргенде ұлының жасаған тамағын көріп, қуанып қалды. Дәуреннің пісірген құймағы өте дәмді шығыпты. Бәрі ерекше көңіл-күймен таңғы астарын ішті.

7-тапсырма. Жауап беріңіз.

1. Дәурен қандай тағам пісірді?
2. Құймақтың құрамына не қосты?
3. Дәурен құймақты қайда пісірді?
4. Дәуреннің құймағы қалай шықты?

8-тапсырма. Тыңдаңыз. Тапсырмаларды орындаңыз.**а) толықтырыңыз**

1. Дұрыс жолдары туралы дәріс оқиды.
2. Мамандардың танысты.
3. Салмақты бір қалыпта ұстап тұрудың естіді.
4. Кешке тамақтарды іше бастады.

ә) мәтін реті бойынша нөмірлеңіз

№__ таңғы ас

№__ ұйқысы дұрысталу

№__ ұсыныстармен танысу

№__ шешім қабылдау

№__ дәріс оқу

№__ тамақтанудың әсерін байқау

№__ материалдарды қарау

№__ шаршағаны басылу

№__ кеңес алу

б) берілген тіркестерді «-ған шығар» формасына қойып мәтін мазмұнын баяндаңыз

дәріс оқу, кітапханаға бармау, ұсыныстармен танысу, кеңес алу, материал жинау, байқау, пайдалану, жеңіл тағам ішу, шаршағаны басылу.

9-тапсырма. Жағдаят.

Сіз түскі асқа жуа қосылған бәліш дайындамақ болдыңыз. Үйде бәліштің қамырына қосатын жұмыртқа болмай шықты. Сіз не істейсіз?

1-тапсырма. Оқыңыз. Аудармасын жазыңыз.

кұрт		майлы	
көмірсу		уылдырық	
жаңғақ		әкету (алып кету)	
арақ		сатылым	
шарап		тауар	
сыра		төмендеу	
зиян		мерзімі өткен	

2-тапсырма. Толықтырыңыз.

Қажет сөздер: майлылығы, азық-түлік, көмірсу, уылдырығы, тауар, заттар, бар, сыра, арақ, шарап.

1. Дүкеннен сатып алдым. 2. аз, мөлшері көп екен. 3. Балық сатылады. 4. Дүкенде,, сағат он екіден кешкі онға дейін сатылады. 5. сатып алғанда мерзіміне қарау керек. 6. Супермаркетке кіргенде алатын тізімі болу керек. 7. Жаңғақ құрамында пайдалы майлар және бар.

3-тапсырма. Сәйкестендіріңіз. Сөйлем құраңыз.

1. мерзімі	☐	☐	а) сатылмайды	
2. жер	☐	☐	ә) зиян	
3. майлы	☐	☐	б) құрамы	
4. тауар	☐	☐	в) сатылым	
5. шарап	☐	☐	г) тағам	
6. ағзаға	☐	☐	ғ) жаңғағы	
7. жаппай	☐	☐	д) өткен	

СӨЗ ТҮЗІМ

! -дан, -ден, -тан, -тен, -нан, -нен гөрі құрылымы жағдайды не затты салыстыру үшін қолданылады.

Қазір дүкенге **барғаннан гөрі** үйге тапсырыс берген
ыңғайлы.

4-тапсырма. Сөздерге тиісті қосымшаны жалғаңыз.

-дан, -ден, -тан, -тен, -нан, -нен гөрі

1. Майлы уылдырық алған..... гөрі жеміс алған дұрыс.
2. Арақ..... гөрі шараптың пайдасы мол.
3. Жер жаңғағы..... гөрі грек жаңғағының құрамында дәрумен көп.
4. Құрт..... гөрі сүзбені алған дұрыс.
5. Дүкен құртын алған..... гөрі ауылдан әкелген құрттың сапасы жақсы.

5-тапсырма. Кестені толтырыңыз.

Үлгі: әкету – *тауарды әкету* – *Жүк тасушылар келіп тауарды әкетті.*

Сөз	Сөз тіркесі	Сөйлем
әкету		
жазылды		
сатылды		
айтылды		
төмендеді		

6-тапсырма. Оқыңыз. Тақырып қойыңыз.

Күн – жексенбі. Дәурен азық-түлік дүкеніне келді. Қолындағы тізім бойынша керек заттарын іздей бастады. Жаңғақ, уылдырық, қызанақ, асқабақтан гөрі сиыр етін алғанды жөн көрді. Тауар бағасы көтерілгенін бірден байқаған Дәурен қалтасындағы ақшасын есептеп көрді. Қалтасындағы ақшасы барлық затқа жетпейтінін сезді де қымбатынан гөрі арзанын аламын деп шешті.

Дүкен аралап келе жатып қызық оқиғаға кездесті. Орталықта сусындар сатылымы болып жатыр екен. Егер сусынның екеуін алсаң, ойынға қатысуға болады. Сусын алғаннан гөрі тамақ алғаным дұрыс қой деп бір ойлады да қызығып кетті, ойынға қатысу үшін сусындарды сатып алды да ойын алаңына келді. Билетті қолына алып еді, «ұтыс» деген жазуы бар екен. Жүргізуші жеңімпаз атын айтқанда Дәурен сене алмады. Касса жанына келгенде жиырма мыңдық сертификатты қолына ұстатты. Қатты қуанған Дәурен дүкендегі көкөніс сататын орынға келіп, алма, алмұрт, мандарин алды. Осылайша Дәурен үйіне олжамен оралды.

7-тапсырма. Мәтіндегі ақпараттың дұрыс не бұрыс екенін анықтаңыз.

Ақпарат	Дұрыс	Бұрыс
1. Дәурен дүкенге жексенбі күні келді	☐	☐
2. Дәурен қажетті заттардың барлығын алды	☐	☐
3. Дәуреннің ақшасы жетпеді	☐	☐
4. Дәурен ұтысқа қатыспады	☐	☐
5. Ол ойыннан жеңіліп қалды	☐	☐
6. Көкөніс алмады	☐	☐

8-тапсырма. Мәтіннің екінші абзацын -нан, -нен гөрі құрылымын қосып өзгертіңіз.

.....

.....

9-тапсырма. Тыңдаңыз. Тапсырмаларды орындаңыз.

а) жауап беріңіз

1. Олар не туралы сөйлесті?
2. Кім жұмыстан кеш келеді?
3. Кім ұсыныс жасады және қандай ұсыныс?

ә) кестені толтырыңыз

Магнум

<https://aspan.kz/>

баға жоғары, сапа жақсы

б) Мәтіндегі *-нан, -нен* *гөрі* құрылымы арқылы жасалған сөйлемдерді жазып, қандай мағынада қолданғанын анықтаңыз.

.....

.....

.....

.....

.....

10-тапсырма. Өзіңізге ұнайтын тағамдар туралы жаныңыздағы адаммен әңгімелесіңіз.

Қажет сөздер: майлы бәліштен гөрі, шарап ішкеннен гөрі, бағасы төмендетілген тағамнан гөрі, жаңақтан гөрі, онлайн тапсырыс бергеннен гөрі.

11-тапсырма. Жағдаят.

Дүкеннен алған айранның мерзімі өтіп кетіпті. Дүкенге қайта бардыңыз. Өрі қарай не істейтініңізді баяндаңыз.

1-тапсырма. Оқыңыз. Сөздердің аудармасын жазыңыз.

аш		төгу	
тоқ		тұздау	
шикі		алжапқыш	
піскен		күркетауық	
қызмет көрсету		қазы-қарта	
орау		ашқыш	
тамақтану		қақпақ	
аршу		қалып (нан)	
тістеу		өткір	
жұту		үшкір	

2-тапсырма. Толықтырыңыз.

Қажет сөздер: асханада, палау, қосты, шикі, аршыды, піскен, өткір, қалыпқа, төкті, алжапқыш, тамақтану.

1. тамақты тоңазытқышқа қойды. 2. Қияр 3. Ең дәмді ас - 4. Қуырдаққа көк пияз 5. Ыдыстағы суды 6. Дәурен орнына келді. 7. Қамырды салды. 8. адам көп. 9. тақты. 10. картопты ыдысқа салды. 11. пышақ қолды кесті.

3-тапсырма. Сәйкестендіріңіз. Сөйлем құраңыз.

1. суды	☐	☐	а) жабу	
2. піскен	☐	☐	ә) тұздау	
3. нанды	☐	☐	б) көрсету	
4. пияз	☐	☐	в) жұту	
5. дәріні	☐	☐	г) аршу	
6. қызмет	☐	☐	ғ) тістеу	
7. қияр	☐	☐	д) ет	
8. қақпақты	☐	☐	е) төгу	

4-тапсырма. Жалғастырыңыз.

Үлгі: Дәурен алатын заттардың тізімін берсе, біз сатып аламыз.

1. Піскен тамақтың санын айтса,
2. Күркетауық қанатына тапсырыс берсе,
3. Тамақтану орталығын жақында ашса,
4. Пиязды тез аршыса,
5. Нан қалыбының санын арттырса,
6. Қақпағын сәл ашса,
7. Тамақ жасағанда алжапқыш кесе,
8. Артық суын төксе,

СӨЗ ТҮЗІМ

-са, -се жұрнағы орындалатын іс-әрекеттің шартын білдіреді.

Дәуреннің көңіл күйі жақсы **болса**, ерекше тамақ пісіреді.

5-тапсырма. Сәйкестендіріңіз. Сөйлем құраңыз.

Дәурен	жұмыртқа	болса
піскен	тамақ	жесе
тұздалған	ыстық нан	дайындаса
күркетауық	қияр	сатылса
үшкір	болсаң	әкелсе
аш	қазы-қарта	болса
ауылдан	зат	бәрін жейсің

6-тапсырма. Оқыңыз.

Дәуреннің аспаздық блогы

Дәурен тамақты жақсы дайындайды. Ыстық тамақтың түр-түрін өте дәмді пісіреді. Алғашқы кезде рецептін интернеттен алып жүрсе, қазір өзі ойлап табады. Тамаққа түрлі дәмдеуіштер қосқанды ұнатады. Дәмдеуіштерді арнайы тапсырыспен алса, арзандау болатынын байқады.

Алғашында тоқаш, бәліш, сүзбелі бәліштер әзірлеп жүрсе, қазір ыстық тамақ түрлерін әзірлейді.

Дәурен нағыз аспазға айналды. Енді Youtube-тан арнайы блок жүргізуді шешті. Алдымен ыстық тамақтардың рецептілері бойынша бейнетүсірілім жасады. Дәуреннің аспаздық блогына жазылушылар саны күн сайын артып келеді. Дәурен оқырмандарымен ас дайындаудың құпияларын бөліседі. Сапалы, пайдалы қоспаларды қайдан алуға болатынын да айтады. Дәуреннің аспаздық блогы арқылы дайындалған тамақтар өте дәмді шығады.

7-тапсырма. Мәтін бойынша сұхбат құрыңыз.

Дәурен бала күнінен тамақ істеуге қызығады. Сол қызығушылығы Youtube желісінен өзінің аспаздық блогын ашуға итермеледі. Дәурен кешке сабақтан келгесін тікелей эфирге шығып оқырмандарының сұрақтарына жауап берді.

Дәурен: Қайырлы күн, оқырмандарым! Сіздерге бүгін сүзбелі бәліш дайындау жолын көрсетемін. Сұрақтарыңыз болса, қойып отырыңыздар.

Оқырман: Қайырлы күн! Сіз бұл бәлішке қанша грамм сары май қостыңыз?

Дәурен:

Оқырман: Қай қопсытқышты пайдаланса, жақсы көтеріледі?

Дәурен:

Оқырман: Ұнды азырақ қоссақ, қалай болады?

Дәурен:

Оқырман: Сүзбеге қаймақ қоспай, орнына сары май қосуға бола ма?

Дәурен:

Оқырман: Қанша уақытта піседі?

Дәурен:

Оқырман: Рақмет сізге!

Дәурен:

8-тапсырма. Тыңдаңыз. Тапсырмаларды орындаңыз.

а) Айгүл туралы ақпаратты толтырыңыз

Тәжірибесі:

Басты ұстанымы:

.....	
.....	
.....	

ә) толықтырыңыз

1. Бұл қалай келдіңіз?
2. Жастайымнан дәмді тамақ ұнатамын.
3. ежелгі мамандықтардың бірі ғой.
4. Тамақ неге көңіл бөлесіз?
5. Жасаған тамағың пайдалы болса, алғысын аласың.
6. Сіздерде қандай тағамдарға көбірек береді?

б) қайта тыңдаңыз, шартты мәнде берілген сөйлемдерді жазыңыз

.....
.....

 9-тапсырма. Жағдаят.

Сіз аспаздық блог жүргізесіз. Келесі аптада оқырмандармен кездесу өткізейін деп жатырсыз. Кездесу туралы сұрақтарға жауап беріңіз.

Жоспар

1. Кездесу қандай форматта болады?
2. Кездесудің тақырыбы қандай?
3. Кездесуге қанша адам қатысады?
4. Оқырмандар өзімен не алып келуі керек?

 10-тапсырма. Мәтін негізінде өзіңіздің аспаздық блогыңызды сипаттап постер дайындаңыз.

1-тапсырма. Оқыңыз. Сөздердің аудармасын жазыңыз.

ұсыну		тіскебасар	
көк шай		бата	
сүт қатқан шай		сүзгі	
минералды су		майлық	
лағман		оттық	
мәңті		сарқыт	
кәуап		сіріңке	
тұшпара		суу	
тақтай		сүт құйғыш	

2-тапсырма. Толықтырыңыз.

Қажет сөздер: сарқыт, бата, сүзгіден, көк шай, ашымас, тақтайға, кәуап, май салғыштан, лағман, мәңті, тіскебасар.

Қонақ келді. Үстел үстіне мен қойылды. Ыстық тамаққа мен дайындалды. От жағып, пісірді. май алып, кәстрөл түбіне жақты. Пиязды турап, кәуаптың үстіне салды. Шай қайнады. Сүтті өткізді. Піскен сүт үшін суық жерге қойды. Қонақтар берді. Қонақтарға салып берді.

3-тапсырма. Сәйкестендіріңіз. Сұрақ дайындап, досыңызға қойыңыз.

1. тұшпара	☐	☐ а) шай
2. көк	☐	☐ ә) шай
3. от	☐	☐ б) су
4. ыстық	☐	☐ в) пісіру
5. тақтайға	☐	☐ г) турау
6. минералды	☐	☐ ғ) салу
7. тұз	☐	☐ д) беру
8. сарқыт	☐	☐ е) қою
9. майлықты	☐	☐ ж) жуу
10. тіскебасар	☐	☐ з) жағу
11. дәмді	☐	☐ к) кәуап

4-тапсырма. Сөздерді пайдаланып сөйлем құраңыз.

қонақ	сүзгіден	жатыр
үстелге	майды	қойылды
қонақтар	тұзды	отырды
лағман	тұз	болыпты
тұшпараға	дәмді	салды
тұз салғышқа	үстелге	салып жатыр
май салғыштан	тағамдар	алып жатыр
сүтті	келіп	өткізді

5-тапсырма. Төмендегі тұрақты тіркестерді қатыстырып, сөйлем құрастырыңыз.

Қажет тіркестер: құрмет көрсету, тәбеті тартты, табақ тартты.

6-тапсырма. Жоғарыда берілген тұрақты тіркестердің мағынасын түсіндіріңіз.

7-тапсырма. Оқыңыз.

Дәуреннің қонақтары

Өткен аптада Дәуренге бірге оқыған достары хабарласты. Олар Алматыға келетінін айтты. Көптен көрмеген достарының келетініне Дәурен қатты қуанды. Бірден жоспар құрды. Қаладағы қоғамдық орындардың тізімін жазды. Бірінші күні оларды ботаникалық саябаққа апаратын болды. Кейін қаладағы ұлттық мұражайларды көрсетеді. Қала сыртына шығып, демалуды да жоспарлап отыр.

Бүгін Дәурен үшін ерекше күн. Достарының қонаққа келетін күні. Бұл күнді Дәурен қатты күтті. Көптен күткен қонақтары да келді. Дәурен үйіне дастарқан жайып күтіп алды. Үстелге тіскебасардың түр-түрі қойылды. Артынан халқымыздың дәстүрімен табақ тартты. Ас соңында бата қайырды. Достарымен қызықты оқиғаларды еске түсірді. Арғын домбырамен ән салды. Бәрі әнге қосылды, би биледі. Кешке қарай орталық саябаққа келді. Түн ортасына дейін ән салып, ойын ойнады. Түрлі тақырыпта әңгіме айтылды. Кездесу өте қызықты өтті.

8-тапсырма. Сұхбатты тыңдаңыз.

Тапсырмаларды орындаңыз.

а) мәтінде айтылған тұрақты тіркестерді белгілеңіз.

☐ құтты қонақ

☐ қазақтың салты

☐ дастархан жаю

☐ табақ тарту

☐ жолы болсын

☐ бата беру

☐ жақсы тілек

☐ дәм тату

☐ ас болсын

☐ береке келу

ә) әженің айтқандарын белгілеңіз

- ☐ Қонақ келсе, дастарқан жайып, табақ тартып, құрмет көрсетеміз
- ☐ Қонақты құрметтеу қазақтың қанында бар ғой
- ☐ Адамның жолы болсын деп ырымдаймыз
- ☐ Арадағы сыйластық арта түседі
- ☐ Ас болсын!

б) өз тәжірибеңіз бойынша жауап беріңіз

Үйіңізге арнайы келген құтты қонақтарға қалай құрмет көрсетесіз?

9-тапсырма. Сұхбатты қайта тыңдаңыз, ақпаратты өз сөзіңізбен айтып беріңіз.

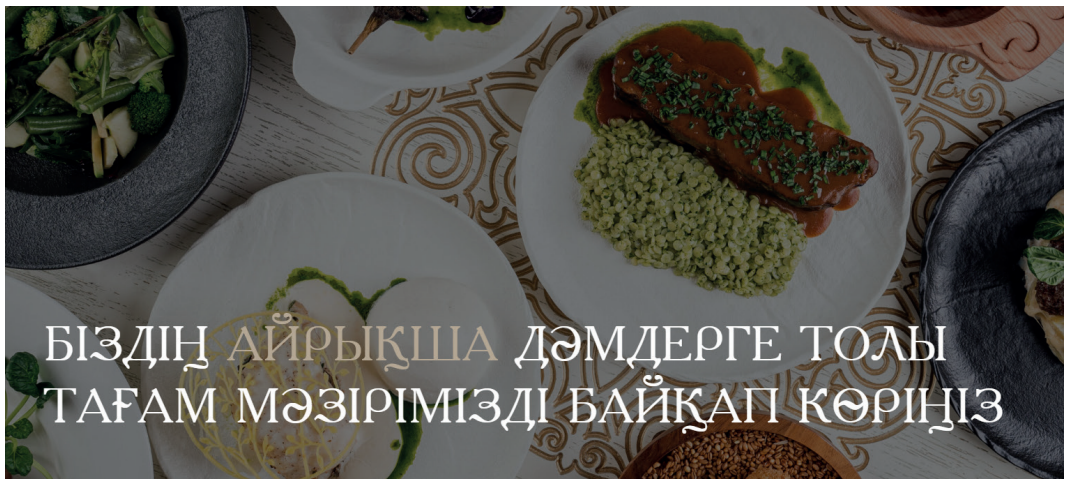
10-тапсырма. Табақ тарту рәсімі туралы қосымша ақпарат жинаңыз.

11-тапсырма. Жағдаят.

Келесі аптада үйіңізге қонақ шақырып жатырсыз. Қонаққа қоятын тағамдарыңызды жазыңыз. Не себепті ол тағамдарды таңдадыңыз. «Дайдидау» мейрамханасы мәзіріндегідей сипаттама жазыңыз.

Сілтеме: <https://daididau.kz/menu-kz/>

**БІЗДІҢ АЙРЫҚША ДӘМДЕРГЕ ТОЛЫ
ТАҒАМ МӘЗІРІМІЗДІ БАЙҚАП КӨРІҢІЗ**

1-тапсырма. Кестені толтырыңыз.

Сөз	Сөз тіркесі	Сөйлем
бұқтыру		
аршу		
ұсыну		
әкету		
тістеу		

2-тапсырма. «-нан, -нен гөрі» және «-ған шығар» құрылымдарын қолданып сөйлем құраңыз.

Қажет сөздер: майлы бәліш, табақ тарту, тәтті тіскебасар, қонақ күту, сүзбені қосу, құймақ пісіру.

3-тапсырма. Жағдаят.

Сіз дүкенге бардыңыз. Жаңғақ пен сүзбе алғыңыз келді, бірақ жаңғақтың бағасы қымбат болып шықты. Не істейсіз?

4-тапсырма. Сөйлемді аяқтаңыз.

1. Қонақтарға дәмді табақ тартса,
2. Сүт сүзгіден өтсе,
3. Дәурен аспаздық блогын ашса,
4. Таңғы асқа құймақ пісірсе,
5. Қонақтар ерте келсе,

5-тапсырма. Дастарқан басында айтылатын батаны оқыңыз. Өз нұсқаңызды ұсыныңыз.

Дастарқаныңа береке берсін,
Бастарыңа мереке берсін!
Астарыңа адалдық берсін,
Бастарыңа амандық берсін!

Дастарқаның мол болсын,
Ағып жатқан көл болсын!
Бала-шаға өніп-өсіп, өркендеп,
Алды-алдына ел болсын!
Әумин!

1-тапсырма. Оқыңыз. Сөздердің аудармасын жазыңыз.

бірталай	мандай
бүкіл	сезімтал
нәресте	тербеу/тербету
бөпе	бесік
еңбектеу	тырнақ

2-тапсырма. Толықтырыңыз.

Қажет сөздер: нәресте, маңдайынан, бесікке, еңбектей, тербетемін, бесік, сезімтал.

1. Шілденің оны күні отбасымызда дүниеге келді.
2. Әжесі үйге келгенде оны салды.
3. Анасы жырын айтып ұйықтатады.
4. Алты айдан соң бастады.
5. Мен бесігін
6. Өзі сондай: тез оянып кетеді.
7. Әкесі иіскейді.

3-тапсырма. Сөздерді сәйкестіріңіз. Сөйлем құраңыз.

1. бірталай ☐	☐	а. жыры
2. бүкіл ☐	☐	ә. иіскеу
3. нәрестенің ☐	☐	б. бастау
4. еңбектей ☐	☐	в. дүниеге келуі
5. маңдайынан ☐	☐	г. әлем
6. бесікті ☐	☐	ғ. уақыт
7. сезімтал ☐	☐	д. тербету
8. бесік ☐	☐	е. жан

СӨЗ ТҮЗІМ

-ғы, -гі, -қы, -кі

Сын есім тудырушы қосымша.

Әкем қарындасымды «*аспандағы жұлдызым, жағадағы құндызым*» деп еркелететін.

4-тапсырма. Сөйлем құраңыз.

Сөз	Сөз	Сөйлем
бесіктегі	бөпе	<i>Бесіктегі бөпе жылап жатыр</i>
жағадағы	құндыз	
аспандағы	жұлдыз	
әлемдегі	ең тәтті	

5-тапсырма. Үлгі бойынша өзгертіңіз.

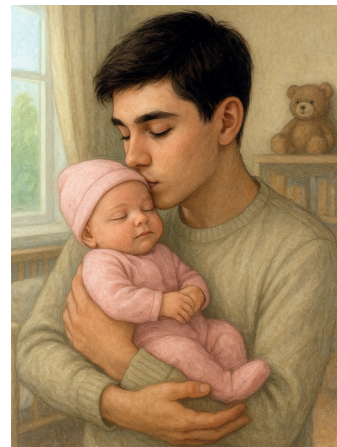
Үлгі: Балаң өсіп, әлемді аралап, қасиетті жерге барасың. *Балаң өсіп әлемдегі ең қасиетті жерді аралайсың.*

1. Бесікте жатқан баланың дауысы қатты шықты.
2. Аспанда жұлдыздар жымыңдайды.
3. Әлемде болып жатқан жаңалықты тыңдап отырып таң қаласың.
4. Бірталай уақыт жоспар жүзеге аспады.
5. Тырнақ үстіндегі дақ кетпеді.

6-тапсырма. Оқыңыз.

Бүгін Дәурен үшін ерекше күн. Таңертең ұйқыдан тұрғанда әжесі мен атасы Дәуренге қарындасының дүниеге келгенін айтты. Дәурен қатты қуанды. Қарындасын көріп, маңдайынан иіскегісі келді. Әкесіне еріп перзетханаға барды. Кішкентай ғана нәрестені көргенде қуаныштан жылап жіберді. Қолына ұстап, «аспандағы жұлдызым», «тәттім менің» деп еркелете берді.

Маңдайынан иіскеді. Бесіктегі баланың иісі қандай керемет еді. Қайта-қайта иіскей берді. «Баланың иісі – жұпар» дегенді талай естісе де, дәл осылай болады деп ойламапты.

Қарындасы дүниеге келгеннен кейін өзін аға ретінде сезініп, оған қамқор болуға тырысты. Балалар дүкеніндегі ең жақсыны қарындасына алатын болды. Бос уақытын қарындасына арнады. Сабақтан келгенде қолына ұстап ұйықтатады. Ыңылдап ән айтады. Анасы екеуі бесікке жатқызып тербетеді. Таза ауаға шығарып саябақта серуендейді. Түрлі ойыншықтар алады. Отбасын қуаныш пен шаттыққа бөлеген кішкентай ханшайым осылай өсіп келеді.

7-тапсырма. Ақпараттың дұрыс не бұрыстығын анықтаңыз.

Ақпарат	Дұрыс	Бұрыс
Дәуреннің қарындасы дүниеге келді	☐	☐
Дәурен қатты қуанды	☐	☐
Қарындасын тауға шығарды	☐	☐
Бос уақытын қарындасына арнады	☐	☐
Ағасы ыңылдап ән айтпайды	☐	☐
Таза ауаға серуендеуге шықты	☐	☐

8-тапсырма. Мәтіндегі ақпаратты анықтаңыз.

Негізгі ақпарат	Қосымша ақпарат

9-тапсырма. Тыңдаңыз. Толықтырыңыз.

Дәурен: Анашым, қарындасымның тұсаукесер тойына дайындықты бастаймыз?

Анасы: Келесі аптадан бастап, қонақтарды күтетін табуымыз керек. Үйдің маңайындағы мейрамханаларды да қарауымыз керек.

Дәурен: Әкем екеуіңіз келетін тізімін жазсаңыздар. Тізім бойынша өткізетін орынды анықтаймыз.

Анасы: Иә, ертең әкең жұмыстан келгеннен кейін жазамыз. Алыстағы туыстарға ертерек хабарласу керек.

Дәурен: Қонаққа келетін кішкентай балаларға арнайы шоу-бағдарлама жасасақ дұрыс болады. Екі-үштегі балалар саны көп сияқты. Сол жастағы балаларға қызықты болатындай етуіміз керек.

Анасы: Иә, әрине, дұрыс айтасың. балаларға қызық болады.

Дәурен: Кішкентайларға арналған дастарқанды да ойлау керек.

Анасы: Иә, тапсырыс беру керек.

10-тапсырма. Диалог бойынша сұрақ дайындап, досыңызға қойыңыз.

11-тапсырма. Жағдаят.

Дәуреннің ата-анасы келесі аптада қыздарының тұсаукесер тойын өткізеді. Тойды қызықты өткізуіне кеңес беріңіз. Жоспар құруға көмектесіңіз.

1. Тұсаукесер салтын қалай өткізесіз?
2. Баланың тұсауын кімге кестірген дұрыс?
3. Қанша адам шақырасыз?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1-тапсырма. Оқыңыз. Сөздердің аудармасын жазыңыз.

алғыс айту/білдіру		шексіз	
бейбітшілік		ылғи	
құрметтеу		күнделікті	
сыйлау		бауырым	
тілек		қарағым	

2-тапсырма. Толықтырыңыз.

Қажет сөздер: алғыс, жақсылық, тілек, сыйлау, құрметтеу, бейбітшілік, алғыс айту күні, жақындарына.

1. Жыл сайын 1 наурызда тойланады.
2. Бұл күні адамдар алғыс айтады.
3. Елімізде болсын!
4. Үлкенді, - адамгершілік белгісі.
5. Жақсы жақсылыққа бастайды.
6. Үнемі жасаған адамның отбасында береке болады.
7. Қоғамдық орындарда да айту қажет.

3-тапсырма. Сәйкестендіріңіз. Сөйлем құраңыз

Сөз		Сөз	Сөз тіркесі
1. алғыс	☐	☐	а. тойлау
2. бейбітшілік	☐	☐	ә. махаббат
3. үлкенді	☐	☐	б. айту
4. ылғи	☐	☐	в. тілеу
5. тілек	☐	☐	г. сыйлау
6. шексіз	☐	☐	д. күні

Сөйлем:

1.
2.
3.
4.
5.
1.

СӨЗ ТҮЗІМ

-ған,-ген,-қан,-кен+табыс септігі нақты бір әрекеттің нәтижесін, істелген қимылды білдіреді.

Мен тілек айтқанды ұнатамын.

4-тапсырма. Үлгі бойынша өзгертіңіз.

-ған,-ген,-қан,-кен+табыс септігі

Үлгі: сабақ айтқанды

1. Алғыс білдіру
2. Құрмет көрсету
3. Сыйлық беру
4. Тілек айту
5. Жақсылық тілеу
6. Шексіз сүю

5-тапсырма. Үлгі бойынша сөйлем құраңыз.

Үлгі: Дәуреннің не айтқанын түсінбедім.

Қажет сөздер: алғыс айту, жинау, тілек айту, құрметтеу, болу, қуану, күту, қазу, отын жару, әткеншек тебу деп қою керек

.....

.....

.....

6-тапсырма. Оқыңыз.

Бірінші наурыз күні Дәурен жұмысқа ерте келді. Есіктен кіре сала әріптестерімен амандасып, оларға жүрек пішініндегі шоколад ұсынды. Бәрі қуанып қалды. Бірге шай ішкенді ұнататын әріптестеріне бұл өте ұнады. Шәй үстінде алғыс айту күнінің маңызы туралы айтып берді. Тарихи фактілер келтіруді де ұмытпады. Елімізге жер аударылғандарға халқымыздың көрсеткен көмегін ерекше ықыласпен айтқанды ұнататын Дәурен әріптестерінің алғысын алды. Қазіргі уақытта неміс, украин, шешен, кәріс т.б. халықтар сол жақсылық үшін шексіз алғысын білдіргенде ата-бабамыздың мейірімділігіне риза боласың. Жұмыс уақыты аяқталғанда Дәурен өзі оқыған мектепке соғып, ұстаздарын мерекемен құттықтап, берген білімдері үшін алғыс айтты.

Қолындағы тәттісін ұсынды. Ұстаздары да алғыс айтып, қуанып қалды.

– Қарағым, қайда жүрсең де аман бол! - деп алғыстарын айтты.

Міне, Дәуреннің бір күні осылай өтті. Өзіңді қоршаған жандарға алғыс айту адамға қуаныш сыйлайды.

Біле жүріңіз!

Қазақстанда 1 наурыз Алғыс айту күні ретінде атап өтіледі. Бұл – әртүрлі ұлт өкілдері бір-біріне қолдау көрсеткен тарихи күн. Мейрам Қазақстан халқы Ассамблеясының құрылған күнімен сәйкес келеді. Осы күні адамдар өздерін қолдаған, көмектескен жандарға шын жүректен алғыс айтады.

7-тапсырма. Мәтін бойынша ақпаратты анықтаңыз.

Ақпарат	Дұрыс	Бұрыс
1. Дәурен жұмысқа келді	☐	☐
2. Дәурен әріптестеріне сыйлық берді	☐	☐
3. Алғыс айту күнінің маңызына тоқталмады	☐	☐
4. Алғыс айту күні көршілеріне барды	☐	☐
5. Біреу көмек көрсетсе, алғыс айтпаймыз	☐	☐
6. Дәурен әріптестеріне алғыс айтпады	☐	☐
7. Мектепке барып, ұстаздарына алғыс айтты	☐	☐

8-тапсырма. Жауап беріңіз.

1. Қазақстанда алғыс айту күні қашан тойланады?
2. Алғыс айту күнінің тарихы немен байланысты?
3. Адамдар алғысты қашан айтады?
4. Алғыс айтудың маңызы неде?
5. Дәурен кімдерге алғыс айтты?

9-тапсырма. Тыңдаңыз. Тапсырмаларды орындаңыз.

а) толықтырыңыз

Дәурен: Сәлем, Нұрлан! Қалың қалай?

Нұрлан: Сәлем, Дәурен! Жақсы, Сабақтар әдеттегідей, ал өзің ?

Жазғы демалыс болғанда бара алдың ба?

Дәурен: Жақсы. Иә, әрине, ата-әжеме барып, жақсы демалып келдім. Ертең ерекше екенін білесің бе?

Нұрлан: Ерекше күн? А, тоқта! айту күні ме?

Дәурен: Дәл өзі! Мен бұл күнді ерекше көремін. Бұл күні жақындарыма, достарыма алғыс айтқанды, оларды қуантқанды ұнатамын, сондықтан бұл күнді асыға күтемін. Әжем де деп ылғи айтып отырады.

Нұрлан: Иә, жақсы Бір сәтке тоқтап, кімге алғыс айту керек екенін ойлануға береді. Алғыс алғанды кім ұнатпайды? Ондай адамдар аз шығар, сірә?

Дәурен: Рас айтасың. Мен, мысалы, ең ата-анама алғыс айтқым келеді. Олар мені жақсы көріп, тәрбиеледі, қолдап келеді.

ә) диалогта айтылған ақпаратты белгілеңіз

☐ ерекше күн	☐ жеңіс күні
☐ тілек айту	☐ сыйлық беру
☐ асыға күту	☐ дәстүр
☐ қолдау	☐ ойлану
☐ наурыз	☐ оқушы

б) Сөйлесіңіздер. Өз сөзіңізбен жауап беріңіз, сұрақ қойыңыз.

Қажет сөздер: алғыс айту күні, алғыс айту, тілек тілеу, қолдау, халық, сыйлық беру.

Досыңыз: Сәлем, Нұрлан! Қалың қалай?

Сіз:

Досыңыз:

Сіз:

Досыңыз:

Сіз:

Досыңыз:

Сіз:

Досыңыз:

10-тапсырма. Жағдаят.

Сізге бір адам көмек көрсетті (сөмке көтеруге көмектесті, жол көрсетті т.б.). Жағдаят ойлап табыңыз, сізге қол ұшын берген адамға алғыс айтыңыз. Сұхбат құрастырыңыз.

Үлгі:

- Сәлеметсіз бе! Кешіріңіз, маған көмектесе аласыз ба?
- Сәлеметсіз бе! Әрине. Үлкенін маған беріңіз. Қай жерге дейін апарайын?

.....

.....

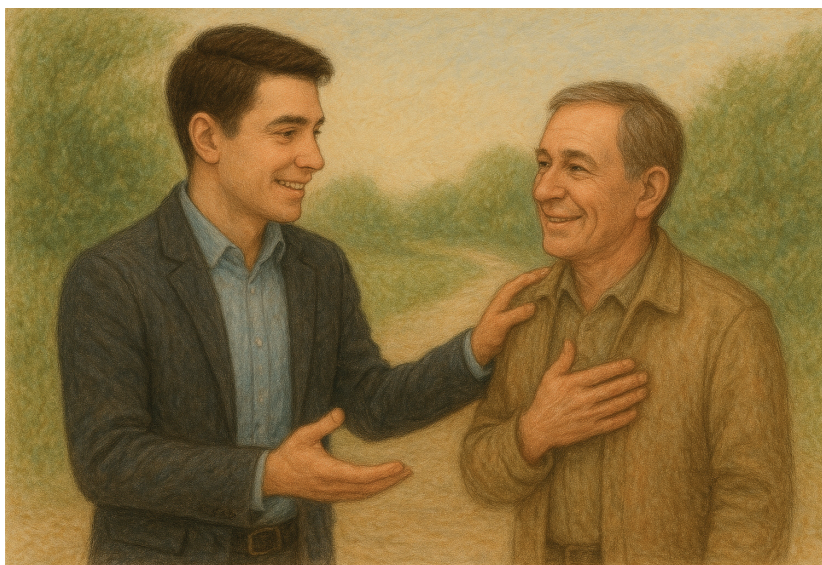
.....

.....

.....

.....

.....

1-тапсырма. Оқыңыз. Сөздердің аудармасын жазыңыз.

айдаһар		қойылым	
ғажайып		әсерлі	
сәт/сәтте		дайындық	
тағы		ғажап	
шырша		отшашу	

2-тапсырма. Толықтырыңыз.

Қажет сөздер: кеш, әсерлі, тағы, сәттер, адам, кеш, жылдың, жаңа жылға.

1. Дәурен дайындықты ерте бастады.
2. Жаңа алдында кешке барды.
3. Жаңа жылдық өте қызық өтті.
4. Қойылымға көп қатысты.
5. Ғажайып көп болды.
6. Кеш аяқталғанда қайталанса деп ойлады.
7. Себебі ғажайып өте болды.

3-тапсырма. Сөздерді сәйкестіріңіз. Сөйлем құраңыз.

1. айдаһар	☐	☐	а. дайындалу	
2. ғажайып	☐	☐	ә. жыл	
3. қызықты	☐	☐	б. кеш	
4. тағы	☐	☐	в. болу	
5. қойылым	☐	☐	г. қайталану	
6. әсерлі	☐	☐	ғ. оқиға	
7. жаңа	☐	☐	д. сәттер	
8. кешке	☐	☐	е. бейнесі	

СӨЗ ТҮЗІМ

-ыс, -іс, -с қосымшасы іс-әрекетті бірнеше адамның атқаруын білдіреді.

Дәурен университеттегі қойылымның өтуіне атсалысты.

4-тапсырма. Сөйлем құраңыз.

Кім?

Әмина

Айдар

Гүлжамал

Сәбит

Не істеді?

сал

қой

тік

дайында

-ыс, -іс, -с жұрнағы

Әмина оған сурет салысты.

.....

.....

.....

5-тапсырма. Дұрыс нұсқаны таңдаңыз.

1. Дәурен әсерлі қойылым тақырыбын

☐ а) ойластырды

☐ ә) ойлаттырды

2. Аталған қойылым бойынша айдаһар кішкентай аңдармен ... еді, бірақ сценарий өзгеріп кетті.

☐ а) келісетін

☐ ә) келтіретін

3. Дайындық жұмыстарын ақылдасты да, бірден ... кетті.

☐ а) кірісіп

☐ ә) кірысып

4. Әсерлі қойылымды тамашалауға көп адам ... да, бос орын болмай қалды.

☐ а) жиналды

☐ ә) жинағанды

6-тапсырма. Оқыңыз. Жаңа грамматикалық форманың қолданысына назар аударыңыз.

Жаңа жыл кешінде

Дәурен жаңа жылды асыға күтеді. Биыл да Дәурен университеттегі жаңа жыл кешіне қатысуға дайындалып жүр. Достарымен алдын ала келіскендей әсерлі қойылым көрсетпекші. Олар айдаһар бейнесінде

шығады. Интернеттен айдаһар бейнесіндегі киім үлгісіне тапсырыс берді. Ғажайып кеш алдында қатты толқыды. Оқитын сөздерін қайта-қайта қайталады.

Сонымен қатар ол ұйымдастырушыларға көмектесіп, шыршаға арналған ойыншықтар мен сыйлықтарды қойысты. Кеш тамаша өтті. Ерекше әсермен үйлеріне тарасты.

31 желтоқсан күні отбасымен жаңа жылды қарсы алуға дайындалды. Ата-анасына, туыстарына алған сыйлықтарын шырша түбіне қойды. Анасына сыйлық алуға көмектесті. Дастарқанды жаңа жылға арналған заттармен безендіріп, орындықтарды қойысты. Отбасымен жаңа жылды қарсы алғаннан кейін Дәурен достарымен кездесті. Бірге би билеп, ән айтып, түрлі ойындар ұйымдастырды. Таңға дейін уақытты қызықты өткізді. Кеш соңында бәрі бірге суретке түсіп, бір-бірін жаңа жылдың келуімен құттықтады. Отшашуды тамашалады. Бұл күн Дәуреннің есінде ұзақ сақталады. Ол келесі жаңа жылды да асыға күтетінін айтты.

7-тапсырма. Жауап беріңіз.

1. Дәуреннің ең сүйікті мерекесі қандай?
2. Жаңа жылды Дәурен қалай қарсы алады?
3. Ол интернет желісінен қандай заттарға тапсырыс берді?
4. Достарымен уақытты қалай өткізді?

8-тапсырма. Тыңдаңыз. Тапсырмаларды орындаңыз.

а) толықтырыңыз

1. Біз жиналды.
2. Жаңа жылдық болды ма?
3. Мейрамхана қызметкерлері шоу өткізуге қатысыпты.
4. Иә, бір-бірімізге кішкентай бердік.

5. Маған термос

6. Осындай кештер адамдарды

ә) диалог бойынша жауап беріңіз

1. Кешегі кеш қалай өтті?

2. Топтан қанша адам жиналды?

3. Жаңа жылдық бағдарлама болды ма?

4. Сыйлықтар болды ма?

5. Кеш қатысушыларға ұнады ма?

б) өз сөзіңізбен аяқтаңыз

1. Біз мейрамханаға жиналғанда

2. Біздің топтың студенттері ортаға шыққанда

3. Мейрамхана қызметкерлері ерекше шоу өткізгенде

4. Кеш көңілді өту үшін

5. Ғажап кешті бірге тамашалағаны үшін

9-тапсырма. Жағдаят.

Жаңа жылдың алдында достарыңызбен кездесу ұйымдастырмақшы болдыңыздар, бірақ сіз бара алмайтын болдыңыз. Себебін түсіндіріп жазыңыз.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1-тапсырма. Оқыңыз. Сөздердің аудармасын жазыңыз.

әкім		қойылым	
қол бұлғау		әсерлі	
наурыз мерекесі		дайындық	
соғу		ғажап	
түгел		отшашу	

2-тапсырма. Толықтырыңыз.

Қажет сөздер: үмітпен, түгел, шынында, туыстарымен, халық, Наурыз, әкімі, Көрісу күнімен.

1. Көрісу күні қала халықпен кездесті.
2. Кездесуге келген халықты құттықтады.
3. Көрісу күні мерекесінің алдында тойланады.
4. Кездесуге келген көп болды.
5. Осы күні адамдар кездеседі.
6., бұл – керемет мерекелердің бірі.
7. Отбасы жиналады. Болашаққа қарайды.

3-тапсырма. Сөздерді сәйкестіріңіз. Сөйлем құраңыз.

1. әкім	☐	☐	а. кету	
2. қол	☐	☐	ә. қатысу	
3. Наурыз	☐	☐	б. отыр	
4. үмітпен	☐	☐	в. қарау	
5. түгел	☐	☐	г. мерекесі	
6. түгелдей	☐	☐	ғ. бұлғау	
7. соғып	☐	☐	д. сөз сөйлеу	

СӨЗ ТҮЗІМ

ған, -ген + -ша, -ше құрылымы қимыл-сынның мезгілдік мәнін білдіреді.

*Наурыз айы **келгенше** күн жылып кетті.*

*Көрісу күніне концерт **басталғаша** балалар шулап кетті.*

4-тапсырма. Қосымшаларды жалғап сөйлем құраңыз.

Үлгі:

бар – *барғанша. Дәурен үйге барғанша қонақтар кетіп қалды.*

бар –

айт –

көр –

кел –

сақта –

кездес –

5-тапсырма. Оқыңыз.

Қазақ халқының ерекше дәстүрлерінің бірі – Көрісу күні. Жыл сайын 14 наурызда туыстар мен көршілер бір-бірлерінің үйіне кіріп «Бір жасыңмен!», «Жаңа жылыңмен!», – дейді. Бұл дәстүр әсіресе еліміздің батыс өңірінде жақсы сақталған. Алыстағы достарымен, туыстарымен кездеседі. Осы күні жақсы тілек айтылады. Дастарқан жайылады. Көрісу адамдардың сыйластығын арттырады.

Шындығында, көрісу күні – қазақ халқының керемет дәстүрлерінің бірі. Бұл – жақын болуға, бір-бірін сыйлауға көмектесетін күн. Дәурен де бұл күні алыстағы ағайынымен көріскенше асықты. Дүкенге кіріп сыйлық алып, нағашыларының үйіне барды. Дәурен келгенше біраз адамдар жиналып қалыпты. Бәрімен амандасқан соң ішке кірді.

6-тапсырма. Жауап беріңіз.

1. Көрісу күні қашан тойланады?
2. Қай өңірде бұл дәстүр жақсы сақталған?
3. Көрісу күні адамдар не істейді?
4. Бұл күнде адамдар жақындарына қандай тілек айтады?

7-тапсырма. Сұхбатты жалғастырыңыз.

Арман: Сәлем, Дәурен! Қалың қалай?

Дәурен: Сәлем, Айгүл! Жақсы, рақмет. Сенің қалың қалай?

Арман: Менде бәрі жақсы. Бір жасыңмен!

Дәурен: Рақмет! Сенің де бір жасыңмен!

Арман: Бүгін барлық туыстарыңды аралап шыққан шығарсың?

Дәурен: Таңертең әжемнің үйіне бардым. Ол маған батасын берді.

Арман: Тамаша! Мен де бүгін нағашы ағамның үйіне барамын.

Дәурен: Қандай керемет!

Арман:

Дәурен:

8-тапсырма. Жауап беріңіз.

1. Сұхбат кімдердің арасында болды?
2. Көрісу күнімен қалай құттықтайды?
3. Дәуренге кім бата берді?
4. Олардың көңіл күйлері қалай?

9-тапсырма. Көрісу күні жақын досыңыздың үйіне бардыңыз. Досыңызға айтатын тілегіңізді жазыңыз.

Үлгі: Бір жасыңмен, Арман! Көрісу күні құтты болсын! ...

.....
.....

1-тапсырма. Толықтырыңыз.

Қажет сөздер: алғыс, көрісу, шыршаны, нәресте, бейбітшілік, тілек, әсерлі.

1. Бүгін отбасымызда дүниеге келді.
2. Жаңа жыл кешінде безендірдік.
3. 1 наурыз – айту күні.
4. 14 наурыз – күні.
5. Бұл күні адамдар бір-біріне жақсы айтады.
6. Кеш өте болды.
7. Елімізде болсын!

2-тапсырма. Кестені толтырыңыз.

Сөз	Сөз тіркесі	Сөйлем
бесік		
тілек		
безендіру		
тойлау		
бөпе		
еңбектеу		

3-тапсырма. Үлгі бойынша өзгертіңіз.

Үлгі:

Қонақтар (келу) *келгенше* дастарқан жайылып болды.

1. Шыршаны (орнату) балалар ән айтып отырды.
2. Атасы бата (беру) бәрі қол жайып отырды.
3. Алғыс айту мерекесі (басталу) оқушылар мұғалімдеріне ашықхат дайындап үлгерді.

4. Жаңа жыл кеші (басталу) қатысушылар қойылымға дайындалып жатты.

5. Әкесі (келу) Дәурен ойыншықтарды шыршаның астына қойып шықты.

6. Тұсаукесер рәсімі (басталу) қонақтар жиналып болды.

7. Мейрамханаға (бару) достарым маған тосынсый жасап қойыпты.

4-тапсырма. Кестені толтырыңыз.

Мереке	Дәурен не істеді?
Қарындасының туған күні	
Алғыс айту күні	
Жаңа жыл	
Көрісу күні	

5-тапсырма. Жағдаят. Сізді досыңыз баласының тұсаукесер тойына шақырды. Тілек айтыңыз.

Үлгі: *Қадамы оң болсын! Жолы ашық болсын!*

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1-тапсырма. Оқыңыз. Сөздердің аудармасын жазыңыз.

еңбек демалысы		шомылу	
жол қозғалысы		иісеу	
жаяу жүргінші		опа	
жүк тасушы		далап	
жолсерік		үтіктеу	
қайық		көрініс	

2-тапсырма. Толықтырыңыз.

Қажет сөздер: жолсерікке, жаяу жүргіншілер, жол қозғалысы, көрінісі, шомылды, салды, саяхатқа, еңбек демалысына.

1. Дәурен шықты.
2. Еңбек демалысын алғаннан кейін шығуға дайындалды.
3. Сөмкеге қажетті заттарын
4. Күнге қыздырынып, суға
5. Табиғат
өте әдемі.
6. Саяхатта
ережелерін сақтау керек.
7. өтетін
жолақпен жүру қажет.
8. Қолымдағы билетті
..... көрсеттім.

3-тапсырма. Сәйкестендіріңіз. Сөйлем құраңыз.

1. еңбек	☐	☐	а. тасушы	
2. жол	☐	☐	ә. қозғалысы	
3. жаяу	☐	☐	б. көрінісі	
4. жүк	☐	☐	в. жағу	
5. табиғат	☐	☐	г. шомылу	
6. қайықпен	☐	☐	ғ. көрініс	
7. күнге	☐	☐	д. қыздырыну	
8. әдемі	☐	☐	е. саяхаттау	
9. суға	☐	☐	ж. жүргінші	
10. опа	☐	☐	з. демалысы	

СӨЗ ТҮЗІМ

Міндетті түрде модаль сөзі іс-әрекетті іске жүзеге қажет болған кезде қолданылады.

*Саяхатқа шыққанда **міндетті түрде** қолжүгін өлшеп алу керек.*

4-тапсырма. Үлгі бойынша орындаңыз.

Үлгі: Саяхатқа шыққанда міндетті түрде жеке куәлікті алып жүру керек.

1. Еңбек демалысына шыққанда таза ауаға шығып, ел-жер аралау
2. Жаяу жүргіншілер жолағына жақындағанда жылдамдықты азайту
3. Жүк тасушы көлігі өткенде техникалық талапты сақтау
4. Жолсерік апатты жағдайлар туралы түсіндіру
5. Қайыққа отырғанда тепе-теңдік сақтау
6. Саяхаттағанда қолдорбаңа қажетті заттарды салып жүру
7. Күнге қыздырылғанда қорғаныш кремін жағуды ұмытпау
8. Киім үтіктегенде тегіс жерді таңдау

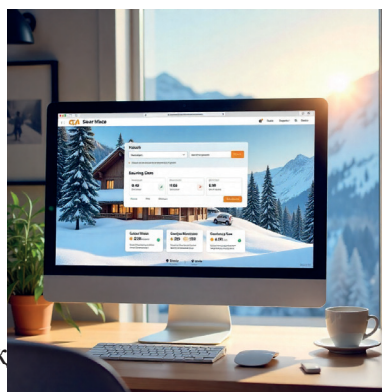
5-тапсырма. «Міндетті түрде» құрылымын пайдаланып, саяхатқа шығатын досыңызға кеңес беріңіз.

Үлгі: *Саяхатқа шығар алдында міндетті түрде ең қажетті заттар тізімін жаса.*

6-тапсырма. Оқыңыз.

Қонақүйді броньдау

ак

Дәурен іссапарға Алматы қаласына барады. Іссапар алдында қонақүй броньдауға шешім қабылдады. Интернет арқылы бірнеше қонақүйдің бағасын, орны мен қызмет түрлерін карап шықты. Дәурен қонақүй таңдағанда міндетті түрде жайлылығына қарайды, сол себепті қала орталығына жақын орналасқан төрт жұлдызды қонақүйді таңдады. Сондай-әр іссапар алдында міндетті түрде алдын ала қонақүйдің ресми сайты арқылы Дәурен бронь

жасау формасын толтырады. Ол келу және кету күнін, бөлме түрін, сондай-ақ таңғы ас қосу-қоспауын көрсетеді. Бір адамға арналған стандарт бөлме мен таңғы асы бар тарифты таңдады. Ол банк картасы арқылы алдын ала төлем жасады. Қонақүй әкімшісі оған броньның расталғаны туралы электронды хат жіберді. Хатта бронь нөмірі, қонақүйдің мекенжайы және байланыс нөмірі көрсетілген еді. Дәурен міндетті түрде бәрін мұқият тексеріп сапарға дайындала бастады.

7-тапсырма. Ақпараттың дұрыс не бұрыстығын анықтаңыз.

Ақпарат

Дұрыс **Бұрыс**

1. Дәурен Атырау қаласына барады
2. Бірнеше қонақүйдің бағасын қарады
3. Дәурен қонақүйге бронь жасады

Ақпарат

Дұрыс

Бұрыс

4. Қонақүй әкімшісі бронь туралы хат жіберді
5. Дәурен ағасының үйіне барады
6. Қонақүй бағасы қымбат екен
7. Банк картасымен төледі

8-тапсырма. Жауап беріңіз.

1. Дәурен қай қалаға іссапарға барады?
2. Дәурен қандай қонақүйді таңдады?
3. Қаланың қай жерінен алды?
4. Дәурен бронь жасау формасын қалай толтырды?
5. Төлемді қалай жасады?

9-тапсырма. Тыңдаңыз. Тапсырмаларды орындаңыз.

а) Дәуреннің талаптарын белгілеңіз

☐ бір адамдық бөлме	☐ екі адамдық бөлме	☐ жылдам интернет
☐ жоғары қабат	☐ төменгі қабат	☐ бассейн
☐ үтіктеу қызметі	☐ кір жуу қызметі	☐ тапсырыс қызметі

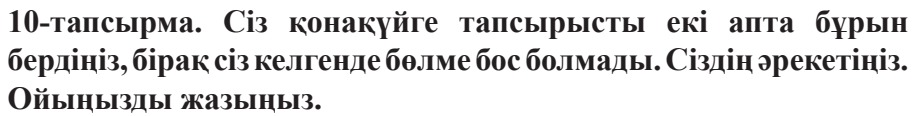
ә) қонақүйді, бөлмені таңдау себептерін анықтаңыз

☐ бір адамдық бөлме	☐ екі адамдық бөлме
☐ жоғары қабат	☐ төменгі қабат
☐ үтіктеу қызметі	☐ кір жуу қызметі

б) толықтырыңыз

1. 12-15 мамыр аралығында бір адамдық бөлмеге берейін деп едім.
2. түрде интернет сапасы жақсы бөлмеге орналастырсаңыз.
3. Ол үшін болады.

6. Қаласаңыз, бассейнге жақын бөлме болады.

1-тапсырма. Оқыңыз. Сөздердің аудармасын жазыңыз.

сән		мамық	
спорт киімі		мөлдір	
пәлте		түссіз	
кеудеше		жалаң аяқ	
етек		тесік	
балақ		тесу	
ішкіім		сауда жасау	
тәпішке		қыру/қырыну	
қолжетімді		ұстара	
жыртық		буу	

2-тапсырма. Толықтырыңыз.

Қажет сөздер: ұстараны, сауда жасадым, реттеп, ішкіім, балағын, етегін, кеудеше, спорт киімін, тесігі, шығуға.

1. Саяхатқа дайындалып жатырмын.
2. Киімдерімді жатырмын.
3. Қолжетімді бағада болғандықтан, біраз
4. Суық күнде киюге сатып алдым.
5. Күртемнің, шалбардың қысқарттым.
6. мен тәпішкемді сөмкеге салып қойдым.
7. Қырынуға арналған да ұмытпадым.
8. Жыртығы, бар киімдерімді бүтіндедім.
9. Таза ауада жүру үшін де алдым.

3-тапсырма. Сөз тіркесін, сөйлем құраңыз.

Үлгі: сән – *сән орталығы. Сіз сән орталығына жиі барасыз ба?*

1. сән		
2. спорт	баға	
3. қыстық	киім	
4. сәнді	су	
5. кең	жасау	
6. мамық	орталығы	
7. қолжетімді	кырыну	
8. жыртық	киімі	
9. тесік	шалбар	
10. мөлдір	жемпір	
11. сауда	қалта	
12. ұстарамен	аяқкиім	
	күрте	
	шебері	
	жастық	

СӨЗ ТҮЗІМ

-ған, -ген, -қан, -кен сайын, кезде құрылымдары мезгілді білдіреді.

а) **-ған, -ген, -қан, -кен сайын** құрылымы әрекеттің қайталауын жеткізу үшін қолданылады.

Дәурен саяхатқа шыққан сайын сыйлық әкеледі.

ә) **-ған, -ген, -қан, -кен кезде** құрылымы іс-әрекеттің нақты уақытын көрсетеді.

Балалар саяхатқа дайындалған кезде барлығын ұмытып кетеді.

4-тапсырма. Қажет сөзбен тіркестіріп сөйлем құраңыз.

Қажет сөздер: Түркияда, жаңа адамдармен, саяхат туралы, күмбезді, суда, саяхаттауды.

Үлгі: Алматыға барған сайын. Алматыға барған сайын Көктебеге шығуды ұмытып кете беремін.

... айтқан сайын
... қыдырған сайын
... көрген сайын
...жүзген сайын
...ойлаған сайын
...кездескен сайын

5-тапсырма. Оқыңыз.

Жазғы демалыс басталды. Дәурен биылғы демалысын Қазақстанда өткізеді. Ата-анасымен бірге Алтай тауларына саяхатқа бармақшы. Саяхат алдында интернеттен ауа райын қарады. Ауа райына сәйкес киімдерін алды. Кеші салқын болғандықтан, пәлтесі мен кеудешесін салды, спорт киімін де ұмытпады. Демалысқа шыққан сайын өзіне ыңғайлы тәпішкесін ұмытпай алады.

Бұл – оның Қазақстандағы алғашқы үлкен сапары. Ұшақпен ұзақ жол жүріп, биік таулар мен ну ормандары бар әсем өлкеге жетті. Алтайдың табиғаты Дәуренге бірден ұнады. Таза ауа, сарқырап аққан тау өзендері, алуан түрлі өсімдіктер мен жануарлар – бәрі де оған қызық көрінді. Олар орманда серуендеп, тауға шықты. Тауға шыққан сайын табиғаттың ғажайыптарына куә болды. Көл жағасындағы шөп мамықтай жұмсақ екен. Сол күні олар шатырда түнеді. Келесі күні Дәурен әкесімен бірге аң аулауға, табиғатты тамашалауға шықты. Ол алғаш рет бұғыны, түлкі мен бүркітті көрді. Жабайы табиғаттың көрінісі оның жүрегінде мәңгі сақталатындай әсер қалдырды. Саяхат соңында Дәурен туған жеріне оралғанда, достарына Алтайдағы қызықты оқиғаларын әңгімелеп берді. Бұл саяхат оның өміріндегі ұмытылмас естеліктердің біріне айналды.

6-тапсырма. Жауап беріңіз.

1. Дәурен саяхатқа қайда барды?
2. Саяхат ұнады ма?
3. Ол Алтай жеріне қалай барды?
4. Серуендеуге қайда шықты?
5. Саяхаттан қандай әсер алды?

7-тапсырма. Ақпараттың дұрыс не бұрыстығын анықтаңыз.

Ақпарат	Дұрыс	Бұрыс
1. Дәурен демалысқа шықты	☐	☐
2. Дәурен достарымен шетелге кетті	☐	☐
3. Ата-анасымен Алтай жеріне барды	☐	☐
4. Жабайы бұғыны көрді	☐	☐
5. Әкесімен балық аулады	☐	☐
6. Достары оның ертегісін тыңдады	☐	☐
7. Достарына Алтайдағы қызық оқиғаны әңгімелеп берді	☐	☐

8-тапсырма. Жағдаят.

Сіз саяхатқа шығуды жоспарлап жүрсіз. Саяхатқа дайындықты неден бастайтыныңызды жазыңыз. Жаңа сөздер мен жаңа грамматикалық форманы қолданыңыз.

1-тапсырма. Оқыңыз. Сөздердің аудармасын жазыңыз.

хайуанаттар

саябағы

таяу

анда-санда

тану/таныту

ілгері

шақырым

көлденең

қуыс

қашықтық

солай болса да

2-тапсырма. Сәйкестендіріңіз.

1. хайуанаттар саябағы	☐	☐	а) анықтау, танысу
2. шақырым	☐	☐	ә) арақашықтық, алыстық
3. қуыс	☐	☐	б) жақын, жуық
4. таяу	☐	☐	в) бос, ашық жер
5. қашықтық	☐	☐	г) ұзындық өлшемі
6. тану	☐	☐	д) жануарларды өсіріп, күтетін мекеме

3-тапсырма. Сөз тіркесін құрап, сұрақ дайындаңыз.

хайуанаттар	тамақ беру	мекені
анда-санда	шақырым	ойлану
ілгері	іші	жылжу
көлденең	жаны	келу
тор	жатыр	құру
саябақ	жүру	сырты
екі	соғу	аймақ
жануарға	саябағы	қарау

СӨЗ ТҮЗІМ

-ған, -ген +дай бол құрылымы салыстыру, болжау, ұқсату мағыналарын білдіру үшін қолданылады.

Дәурен қала сыртында демалып саяхатқа **барғандай болды**.
Шарын шатқалында жүргенде күн **күркірегендей болды**.

4-тапсырма. Сөйлем құрастырыңыз.

1. Жиналысқа барғандай
2. Саяхатқа жиналғандай
3. Жоғарыға көтерілгендей
4. Саябақты аралағандай
5. Өткенге оралғандай

5-тапсырма. Етістікті **-ған/-ген +дай бол** құрылымына өзгертіңіз.

Үлгі: Алматының жаңбыры басылды. *Алматының жаңбыры басылғандай болды.*

1. Арыстан баб кесенесі алыстан көрінеді.
.....
2. Алдыңғы жылы Жасыбай көліне барды.
.....
3. Қатонқарағайға туристер көп барады.
.....
4. Біз Шымкентте хайуанттар саябағын көрдік.
.....
5. Таяу маңнан маралды көрдік.
.....
6. Туристер ілгері қарай жүрді.
.....
7. Бірнеше шақырым жүріп, Айша бибі кесенесіне жеттік.
.....

8. Ескі Отырар қаласындағы қуыс үңгірді зерттедік.

9. Бес метрдей қашықтықта Жұмбақтас көрінді.

10. Гид анда-санда кесенелердің тарихын айтып отырады.

6-тапсырма. Оқыңыз.

Дәурен Алматыға келді. Бірнеше күн қаланы аралады. Демалыстың бір күнін Алматы қаласындағы хайуанаттар саябағына арнады. Бұл жерге жету үшін екі шақырымдай жер жаяу жүрдік. Шаршағандай болып едік, алайда саябаққа кіргенде шаршағанымыз басылғандай болып, бұл жердің ғажайып әлеміне еніп кеттік.

Бұл саябақ 1937 жылы құрылған және бүгінде онда 3,5 мыңға жуық жануар бар. Саябаққа кірген Дәурен жыртқыш аңдарды көруге асықты. Ол арыстан мен жолбарысты көріп, оларды қызықтап біраз тұрды. Кенет бір ерекше дауыс естілгендей болды. Қараса, бір шақырымдай жерде балалар піл мен керікті тамақтандырып тұр екен. Олар тамақ бергенде ерекше дауыс шығарады екен. Саябақта маймылдар да бар екен. Дәурен шимпанзелердің қылықтарына күліп, олардың адамдарға ұқсастығына назар аударды. Сонымен қатар ол экзотикалық құстар мен бауырымен жорғалаушыларды көрді. Саябақта жануарларға ат қою дәстүрі бар екен. Жаңа туған жануарларға ат қою үшін әлеуметтік желілерде сауалнама жүргізіледі, ал кейде жануарларды бірінші көрген қызметкер ат қояды. Дәурен де кішкентай қонжыққа ат қойды. Күннің соңында Дәурен саябақтан керемет әсер алып, балаша қуанып, жануарлар әлемі туралы көп нәрсе біліп қайтты. Бұл сапар оған ұмытылмас естелік сыйлады.

7-тапсырма. Жауап беріңіз.

1. Дәурен демалыста қайда барды?
2. Алматы саябағы қашан құрылды?
3. Саябаққа кіргенде Дәурен қайда асықты?
4. Саябақта қандай дәстүр бар?
5. Бұл саяхаттан Дәурен қандай әсер алды?

8-тапсырма. Тыңдаңыз. Тапсырмаларды орындаңыз.**а) толықтырыңыз**

1. Бүгін біз Баянауыл ұлттық паркіндегі ең әсем бірі – Жасыбай көліне барамыз.
2. Бұл көл туралы рет естіп тұрмын.
3. Таулар мен ортасында тұр, суы өте әрі табиғаты керемет.
4. Мұнда немесе серуендеуге бола ма?
5. Табиғат аясында демалуға өте жер.
6. Баянауылдан көлікпен шамамен 14 жерде.

ә) аудионы қайта тыңдап, ақпаратты өз сөзіңізбен жазыңыз

.....

.....

.....

9-тапсырма. Жағдаят.

Сіз туристік агенттік қызметкерісіз. Сізге шетелдік турист келіп, Қазақстандағы қызықты туристік орындар туралы сұрайды. Сіз оған бір немесе бірнеше көрікті жерді ұсынып, қысқаша сипаттама беруіңіз керек.

1-тапсырма. Оқыңыз. Сөздердің аудармасын жазыңыз.

сауда жасау		қолжетімді	
бешпет /бешпент		кеден	
тақия		сәлемдеме	
білезік		сыю	
естелік		уәде	
түйреуіш		халық	

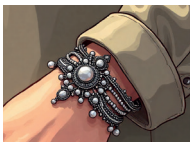

2-тапсырма. Жаңа сөздердің қолданысына назар аударыңыз.

Келесі апта Түркияға жолға шығамын. Бірге оқыған достарыммен кездесемін. Оларға Қазақстаннан не апарсам екен деп ойлап жүрмін. **Сәлемдеме** алуым керек. Бес жыл бойы бір бөлмеде тұрған Ахмедке мамық маталы **бешпент**, ал бірге оқыған қыздарға **қолжетімді** бағада оюлы **тақия**, **білезік**, **түйреуіш** сияқты заттар алдым. Алған сыйлықтарым сөмкеме сыйса, жақсы болар еді. **Уәде берген** уақытта әуежайға жеттім. **Кеден** тексерісінен өткеннен соң күту залына келдім.

3-тапсырма. Сәйкестендіріңіз.

☐
☐

Әйел адамдарға арналған
сырт киім

☐
☐

Әшекей

☐
☐

Қыз балалардың оюлы
баскиімі

СӨЗ ТҮЗІМ

-ған, -ген+көрінеді құрылымы іс-әрекетті болжалды мәнде жеткізу үшін қолданылады.

Дәурен сыйлық алған көрінеді.

Айдар Қазпоштамен сәлемдеме жіберген көрінеді.

4-тапсырма. -ған, -ген +көрінеді формасында жазыңыз.

Үлгі: *Дәурен демалыста сәлемдеме алған көрінеді.*

1. Дәурен демалыста сәлемдеме алыпты.

.....

2. Сәлемдемені анасына жіберді.

.....

3. Халық арасында сәлемдемеге байланысты әртүрлі аңыз айтылады.

.....

4. Сәлемдеме алған адам жақындарымен бөліседі.

.....

5. Естелікке кітап сыйлады.

.....

6. Түйреуішті бешпентке тағады.

.....

7. Дәурен сауда жасау кезінде біраз ақша жұмсады.

.....

8. Халқымыз ертеден қонаққа сый көрсетеді.

.....

5-тапсырма. Сөз тіркестерін пайдаланып жаңа грамматикалық форма арқылы сөйлем құраңыз.

А. қазақы бешпент

В. оюлы тақия

С. күміс білезік

- D. әдемі түйреуіш
 E. шабаданға сыймау
 F. уәде беру
 G. қолжетімді баға
 H. сәлемдеме жіберу
 I. сауда жасау
 J. қонақжай халық
 K. естелік сыйлық
 L. кеденнен өту

6-тапсырма. Оқыңыз.

Дәурен академиялық мобильділік бойынша шетелде оқып жатыр. Күздің бір күні жатақханаға өзінің атына сәлемдеме келгенін естиді. Дәурен қуана төменге түсіп, үлкен қорапты алады. Қорап сыртында: «Анашыңнан» деген жазу бар екен. Бөлмесіне кіре сала, сәлемдемені ашып көрді. Ішінде өзінің сүйікті құрт-майы, бауырсағы, кішкентай хат пен туған ауылдың фотоальбомы бар екен. Хатта: «Ұлым, алыста жүрсең де, жүрегім әрдайым сенің жанында.

Бұл – менің сағынышым мен махаббатым. Жылы киін, көп оқы, аман бол!» деген сөздер жазылыпты. Дәуреннің көзіне жас келді. Сол сәтте ол өзін туған үйінде отырғандай сезінді. Анасының ыстық ықыласын, туған жердің иісін сезінгендей әсерде болды. Ол бірден анасына видеоқоңырау шалып, алғыс айтты.

– Анашым, сәлемдемеңіз жанымды жылытты. Үйдегідей күй кешіп отырмын. Сізге көп рақмет!

7-тапсырма. Жауап беріңіз.

1. Дәурен шетелде қандай бағдарлама бойынша оқып жатыр?
2. Анасынан сәлемдеме алғанда қандай сезімде болды?
3. Туған жеріне, үйіне деген сағынышты қай сөйлемдерден байқауға болады?
4. Анасына рақметін қалай жеткізді?

8-тапсырма. Тыңдаңыз. Тапсырмаларды орындаңыз.

а) толықтырыңыз

Жолаушы: Сәлеметсіз бе!

Дүкенші: Сәлеметсіз бе! Қош Сізге көмектесейін бе?

Жолаушы: Мен шетелге деп тұрмын. Сол жақтағы досыма Қазақстаннан кішкентай, ерекше алғым келеді. Қандай сыйлықтар бар, көрсетіңізші?

Дүкенші: Әрине! Міне, мына сөрелерде ұлттық нақыштағы бар. Мысалы, шағын домбыра, оюлы қобдиша, киіз үйдің шағын үлгісі, магнитеттер, бар.

Жолаушы: Қобдиша әдемі екен. Бұл жасаған бұйым ғой, иә?

Дүкенші: Иә, бұл – жергілікті шебердің қолынан шыққан бұйым. Әсіресе шетелдіктерге қатты ұнайтын көрінеді. Ішіне бұйым не заттар салуға болады.

Жолаушы: Жақсы, біреуін алайын. Ал мына домбыра ше?

Дүкенші: Бұл – декоративті Нағыз қазақтың ұлттық аспабы. Көбіне адамдар музыка жақсы көретін алады.

Жолаушы: Онда екеуін де алайын. Орау жағын өздеріңіз жасайсыздар ма? Қолсөмкеме сияр ма екен?

Дүкенші: Әрине, біз қағазбен орап береміз. Бір минут күте тұрыңыз.

Жолаушы: Рақмет. Бұл досыма үлкен сыйлайды деп ойлаймын.

Дүкенші: Сапарыңыз сәтті болсын! сәлем айтыңыз!

1. Сұхбат қай жерде болды?
2. Жолаушы қандай зат алғысы келді?
3. Сыйлықты кімге апармақшы?
4. Қобдишаға не салуға болады?
5. Егер сіз шетелге барсаңыз естелікке не алар едіңіз?

Сіз келесі аптада шетелге іссапармен барасыз. Ол жақтағы әріптестеріңізге ұлттық дәм апармақшысыз. Оларды қалай дайындайсыз? Жазыңыз.

[illegible]

1-тапсырма. Сәйкестендіріз.

Сөз	Мағынасы
сәлемдеме ☐	☐ іші бос, кеңістігі бар жер
қонақүй ☐	☐ баскиім атауы
қуыс ☐	☐ қырынуға арналған құрал
тақия ☐	☐ сағынышпен жолданатын сыйлық
ұстара ☐	☐ уақытша тұруға арналған орын

2-тапсырма. Артық сөзді табыңыз.

- ☐ қайық – ☐ иіссу – ☐ жаяу жүргінші – ☐ жолсерік
- ☐ сауда жасау – ☐ ұстара – ☐ білезік – ☐ құрт
- ☐ таяу – ☐ қуыс – ☐ шақырым – ☐ кеудеше
- ☐ мөлдір – ☐ тесік – ☐ жыртық – ☐ ішкіім

3-тапсырма. Кестені толтырыңыз.

Қажет сөздер: көлденең, анда-санда, қашықтық, сауда жасау, естелік, тақия, шомылу, қайық, ұстара, мөлдір.

Грамматикалық құрылым	Сөйлем
міндетті түрде	
-ған сайын	
-ғандай бол	
-ған көрінеді	

4-тапсырма. Сөйлемді аяқтаңыз.

1. Мен саяхатқа шығар алдында

.....

2. Алтайдың табиғаты сондай әдемі, тіпті мен өзімді

.....

3. Досыма сәлемдеме дайындадым, себебі

.....

4. Қонақүйге бронь жасаған кезде

.....

5. Ұшақтан түскен соң

.....

5-тапсырма. Нұсқаулық бойынша шағын мәтін құраңыз.

Баратын жері: Түркістан

Көру керек: Қожа Ахмет Ясауи кесенесі

Міндетті түрде: ыңғайлы киім, фотоаппарат

Жол ұзақтығы: 300 шақырымдай

Естелікке: тақия мен қобдиша

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1-тапсырма. Оқыңыз. Сөздердің аудармасын жазыңыз.

эсер ету/ықпал ету		сынау	
басты рөл		орнату	
сыншы		бағалау	
қызығу		шалқаю	
талғам		атақ/даңқ	

2-тапсырма. Толықтырыңыз.

Қажет сөздер: атақты, бағалады, орнатылды, талғаммен, қызығады, сыншысы, эсер, басты рөлде, театрға.

1. Бұл спектакль маған қатты етті.
2. Гүлнар ханым – танымал театр
3. Әлия театр актерлеріне қатты
4. Бүгінгі сахна киімдері жоғары тандалған.
5. ... театр актеріне қала орталығында ескерткіш
6. Мына актер бұл қойылымда ойнады.
7. Театр сыншылары спектакльді жоғары
8. Біз ертең кешке жаңа пьесаны көруге барамыз.

СӨЗ ТҮЗІМ

у+ға/ге құрылымы іс-әрекеттің мақсатын білдіреді.

Мен Абай атындағы Қазақ ұлттық опера және

балет театрына жаңа қойылымды **тамашалауға** бардым.

3-тапсырма. Дұрыс нұсқаны тандаңыз.

1. Әлия жаңа қойылымды келді.
 - ☐ а) көру
 - ☐ ә) көруім
 - ☐ б) көруге

2. Біз билет сатып
шықтық.

- ☐ а) алу
☐ ә) алуға
☐ б) алуы

3. Марат актерлердің ойынын
..... барды.

- ☐ а) бағалауы
☐ ә) бағалауға
☐ б) бағалауда

4. Спектакль режиссері
қойылым арқылы көрерменге
..... тырысты.

- ☐ а) әсер етуге
☐ ә) әсер етіп
☐ б) әсер етуде

5. Олар жаңа қойылымды
..... барды.

- ☐ а) тамашалауым
☐ ә) тамашалауда
☐ б) тамашалауға

4-тапсырма. Оқыңыз. Жаңа грамматикалық форманың қолданысына назар аударыңыз.

Өткен аптада досым Аянмен бірге М. Әуезов атындағы қазақ ұлттық драма театрына жаңа қойылымды көруге бардық. Кешкі сағат алтыда кездесіп, театрға таксимен барамыз деп шештік. Себебі ертерек билет алуымыз қажет еді. Бесінші қатардан билет алдық. Театрда «Ана жүрегі» қойылымы болды. Актерлер өте жақсы ойнады. Әсіресе ана рөлінде ойнаған актриса өз рөлін шебер сомдады. Оның ойыны маған қатты әсер етті. Тіпті көзіме жас та келді. Залда көп адам болды. Қойылым соңында барлығы орнынан тұрып шапалақтады. Кейбіреулері гүл сыйлауға сахнаға шығып жатты. Қойылымнан кейін біз біраз әңгімелестік. Мен театрға жиі барғым келеді. Өйткені театр адамның талғамын өсіреді, ой-санасын кеңейтеді.

5-тапсырма. Жауап беріңіз.

1. Дәурен досымен қашан кездесті?
2. Олар қандай шешім қабылдады?
3. Олар нешінші қатардан билет алды?
4. Қандай спектакль көруге барды?
5. Дәуренге қойылым қалай әсер етті?

6-тапсырма. Ақпараттың дұрыс не бұрыстығын анықтаңыз.

Ақпарат	Дұрыс	Бұрыс
1. Ол театрға барғанды ұнатады	☐	☐
2. Дәурен университетте оқиды	☐	☐
3. Ол театрда демалады	☐	☐
4. Ол осы аптада театрға барды	☐	☐
5. Олар комедияға барды	☐	☐
6. Көрермен көп болған жоқ	☐	☐
7. Көрермен актерлерге гүл сыйлауға сахнаға шықты	☐	☐
8. Театр адамның талғамын өсіреді	☐	☐

7-тапсырма. Тыңдаңыз, толықтырыңыз.

Дәурен: Кеше қайда болдың? Телефоның болды ғой.

Айбар: Иә, иә. Кешке қарай қойылым барғам. Содан кейін телефоныма қарайтын уақыт болмады.

Дәурен: Ааа, түсінікті. Қандай көрдің?

Айбар: «Абылай хан» драмасының болды. Адам өте көп жиналыпты.

Дәурен: Алдында көргенмін. Менің де барғым келген, бірақ қалмаған екен.

Айбар: Уайымдама, қойылым аптада да болады. Сол кезде бірге баруға болады.

Дәурен: Иә, билет тез кетеді екен. Ертерек алып алуға тырысайық!

8-тапсырма. Сұхбат құрастырыңыз.

Сіз кеше театрға бардыңыз. Қандай қойылым болды? Кіммен бардыңыз? Не ұнады? Қандай әсер алдыңыз?

9-тапсырма. Жағдаят.

Сіз жақында театрға бардыңыз. Енді досыңызға хат жазып, өз әсеріңізді бөлісіңіз. Хатта төмендегі сұрақтарға жауап беріңіз.

1. Қандай қойылым тамашалауға бардыңыз?
2. Басты рөлде кім ойнады?
3. Сізге ұнады ма?

.....

.....

.....

.....

10-тапсырма. Сұхбат құрастырыңыз.

Сіздің досыңыз ешқашан театрға барып көрмеген. Досыңызды сенбі күні кешке спектакль көруге шақырыңыз. Сұхбатта төмендегі сұрақтарды пайдаланыңыз.

1. Қай күні барасыздар?
2. Қай театрға баруға ұсыныс жасайсыз?
3. Билетті қайдан аласыздар?
4. Қайда кездесесіздер?
5. Қойылым сағат нешеде басталады?

1-тапсырма. Оқыңыз. Сөздердің аудармасын жазыңыз.

колөнер		асыл тас	
қазына		гауһар	
сәулет		шаңырақ	
көрме		ою	
мүсін		безендіру	
кесте		ұрпақ	
киіз		зергер	
әшекей		қола	
талғам		ұста	

2-тапсырма. Сәйкестендіріз.

адамның немесе жануардың тас не басқа материалдан жасалған бейнесі	☐	☐ а) кесте
матаға түрлі өрнек тігу өнері	☐	☐ ә) безендіру
қой жүнінен жасалған жұмсақ, қалың материал	☐	☐ б) гауһар
бағалы тас	☐	☐ в) шаңырақ
нәрестені ұйықтатуға арналып жасалған ағаш төсек	☐	☐ г) киіз
киіз үйдің уықтарының басын біріктіріп тұратын үстіңгі шеңбері	☐	☐ ғ) мүсін
әшекейлеу, сәндеу, көркемдеу	☐	☐ д) бесік

СӨЗ ТҮЗІМ

-мақ, -мек, -пақ, -пек, -бақ, -бек құрылымы іс-әрекеттің мақсатты түрде іске асуын білдіреді.

Мен анаммен көрмеге **бармақпын**.
Өзіме әшекей бұйымдар сатып **алмақпын**.

3-тапсырма. Толықтырыңыз.

1. Осы сенбіде көрме орталығына бар.....пын.
2. Анам болашақ келініне гауһар жүзік сыйла.....
3. Дәурен қолөнер бұйымдарын жаса.....
4. Біз келесі аптада мұражайға бар.....пыз.
5. Сәуле бесікке салу рәсімін өткіз.....
6. Әжем немересіне арнап кесте тік.....

4-тапсырма. Кестені толтырыңыз.

Сөз	Грамматикалық форма	Сөйлем
бару	<i>бармақ</i>	<i>Келесі аптада мұражайға бармақпын.</i>
көру		
тігу		
жасау		
беру		
істеу		
жазу		
салу		

5-тапсырма. Оқыңыз.

Дәурен үшін бұл семестр ерекше басталды. «Мәдениеттану» пәнінен дәріс беретін профессор биылғы курстық жұмыста топтағы әр балаға зерттеу жүргізіп, жоба қорғауға тапсырма берді. Сол кезде Дәуреннің есіне өткен жазда ата-әжесінің ескі сандығынан тауып алған **қолөнер** бұйымдары мен **асыл тастары** сап ете қалды. «Неге осы бұйымдар арқылы ұлттық мұраға жаңаша көзқарас қалыптастырмасқа», – деп ойлады ол іштей. Содан бірден әрекетке көшті. Дәурен шағын инсталляция жасауды көздеді: киіз үйдің миниатюралық моделін жасап, оның ішін **кестемен**, сыртқы бөлігін

ою-өрнекпен безендірмек болды. Бірақ бәрін бір аптада жасау мүмкін емес еді, сондықтан анасынан көмек сұрады.

Үш күн ұйқысыз түн өткізіп Дәурен мен анасы киіз үйдің моделін жасап шықты. Анасы кестесін тігіп, киізін басып Дәурен жасаған макетті әдемілеп **безендіріп** берді. Киіз үйдің ортасына шағын ошақ, айналасына **кестеленген** жастықтар, **қола** мен ағаштан жасалған сәндік бұйымдар қойылған.

Дәурен өз жобасын «Қара шаңырақ» деп атады. Жоба қорғау күні профессор да, топтастары да Дәуреннің макетіне таңқалып жоғары бағалады. Кейін бұл жоба университет сайтында жарияланып, әлеуметтік желіде кең тарады. Тіпті бір өнер студиясы Дәуренге «Ұлттық дизайн» бағытындағы стартапқа қатысуды ұсынды. Дәурен үшін бұл жоба курстық жұмыс қана емес, өзін табудың, ұлттық тамырға оралудың бір жолы еді.

**сап ете қалды – кенет есіне түсті*

**көздеді – мақсат етті*

6-тапсырма. Мәтін бойынша кестені толтырыңыз.

Факт	Туындайтын сұрақ	Жоспарлы іс-әрекет
Дәуренге курстық жұмыс берілді.	Ол не істемек?	Ол киіз үйдің макетін жасамақ.
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		

7-тапсырма. Ақпараттың дұрыс не бұрыстығын анықтаңыз.

Ақпарат	Дұрыс	Бұрыс
Курстық жобаның тақырыбы – «Ұлттық мәдени мұра»	☐	☐
Дәурен курстық жобада киіз үй моделін жасап көрсетті	☐	☐
Ол жобасын интернет арқылы қорғады	☐	☐
Дәуреннің жобасында ою, кесте, қолөнер бұйымдары қолданылды	☐	☐
Профессор Дәуреннің жұмысын сынады	☐	☐
Дәурен бұл жобаны өзі дайындады	☐	☐
Дәуреннің жобасы әлеуметтік желіде таралды	☐	☐
Дәурен өз жобасын «Мәдени мұра» деп атады	☐	☐

8-тапсырма.Тыңдаңыз. Жауап беріңіз.

1. Дәурен мен Ая Джонды қайда алып келді?
2. Ая Джонға қандай уәде берді?
3. Қолөнер бұйымдары қойылған бөлмеде қандай заттар болды?
4. Джон қандай бұйымдарға қызығатынын айтты?
5. Джон досына қандай сыйлық алғысы келді?
6. Келесі аптаға олар қандай жоспар құрды?

Біле жүріңіз!

-мақ, -мек қосымшасына -шы, -ші қосымшасын жалғау арқылы іс-әрекеттің мақсатын ниетке айналдыруға болады. Мысалы, Мен көрмеге **бармақшымын**. Анам өзіне әшекей **сатып алмақшы**.

9-тапсырма. Аудиомәтін бойынша толықтырыңыз.

1. Бүгін біз сені таныстырамыз.
2. Мына бөлмеде кесте, киіз, безендірілген қолөнер бұйымдары бар.
3. Джон досына сыйлыққа күмістен жасалған алғысы келді.
4. Шеберлік сабақтары өтеді екен.
5. Джон жасауды үйренгісі келеді.
6. Маған жаңа танысқан ұнайды.

10-тапсырма. Жағдаят.

Сіз ЮНЕСКО тізіміне қазақтың ұлттық мұрасын енгізуге ұсыныс білдіріңіз. Ұсынысыңызға жауап келді. Хатты оқып қайта жауап жазыңыз.

Құрметті, Дәурен мырза!

Қазақ халқының ұлттық мұрасын ЮНЕСКО тізіміне енгізу жөніндегі бастамаңызды жоғары бағалаймыз. Бұл бастама ұлтымыздың тарихи және мәдени құндылықтарын халықаралық деңгейде танытуда маңызды болмақ. Ұсынысыңызды қарастыру үшін келесі ақпаратты нақтылап жіберуіңізді сұраймыз:

1. Мұраның атауы және сипаттамасы;
2. Неліктен бұл мұра ЮНЕСКО тізіміне енуі керек?
3. Мұраны сақтау әрі қорғау бойынша қандай шаралар жүзеге асырылып жатыр?
4. Қосымша сурет, видео немесе зерттеу материалдарын жіберіңіз (бар болса).

Сіздің жауабыңызды алған соң ұсынысыңызды тиісті мекемелерге жолдаймыз.

Құрметпен, Қазақстан Республикасының ЮНЕСКО істері жөніндегі ұлттық комиссиясы.

.....

1-тапсырма. Оқыңыз. Сөздердің аудармасын жазыңыз.

жетістік		нағыз	
дайындық		рақат	
ұлы		терең	
бірегей		қобыз	
дана		барша	
ұлттық		аспап	
шабыт		күйші	
домбыра		жыр	

2-тапсырма. Толықтырыңыз.

Қажет сөздер: аспаптарының, домбыра, ұлттық, рақаттанатын, жыр, шабыты, ұлы, дайындық.

1. Астанада өтетін үлкен концертке басталып кетті.
2. Әбіштің арманы композитор болу еді.
3. Абзалдың концерттен кейін оянып, көңілі көтерілді.
4. Әмина бес жасынан үйірмесіне қатысады.
5. тыңдап өскен балалардың ойлауы, сөйлеуі тезірек дамиды.
6. Қазақтың бірі – қобыз.
7. Дәуреннің атасы күй тыңдаса

2-тапсырма. Сәйкестендіріп, сөйлем құраңыз.

домбыра	☐	☐	басталды	
күй	☐	☐	айтты	
жыр	☐	☐	оянды	
шабыты	☐	☐	тартты	
дайындық	☐	☐	шертті	

СӨЗ ТҮЗІМ

-атын, -етін, -йтын, -йтін шығар құрылымы
іс-әрекеттің іске асуын болжау мағынасын білдіреді.

Олар бүгін концертке дайындалатын шығар.

4-тапсырма. Үлгі бойынша өзгертіңіз.

Үлгі: Әсем ертеңгі жарысқа дайындалады. – *Әсем ертеңгі жарысқа дайындалатын шығар.*

1. Бүгінгі концертте «Балбырауын» күйін тартады.
.....
2. Ертеңгі жарысқа қатысады деп анасы Әминаның мазасын алмады.
.....
3. Адамға даналық уақыт өте келеді.
.....
4. Нағыз өнер иесі табиғаттың сұлулығынан шабыт алады.
.....
5. Менің әкем қобыз тарта алады.
.....
6. Байжан ата жыр тыңдап рақаттанады.
.....
7. Жетістікке жеткісі келетін адам үздіксіз дайындалады.
.....
8. Дәуреннің досы он түрлі аспапта ойнай алмайды.
.....
9. Көрермен оның өнеріне қол соқты.
.....
10. Бұл күй бәрімізді терең ойға батырды.
.....

5-тапсырма. Оқыңыз.

Дәуреннің бес жасар Әлихан деген немере інісі бар. Ол күнде «Тұран» тобының күйлерін тыңдайды. Олардың барлық күйін, әндерін де жатқа

біледі. Әсіресе «Ақсақ құлан», «Көроғлы», «Ер тұран», «Қара жорға» оның сүйікті шығармаларының қатарында. Оны көрген ата-анасы, туыстары: «Осы бала өскенде ұлы композитор болатын шығар», – дейді. Дәурен де інісінің домбыраға, күйге қызығушылығын қолдайды, сондықтан оны домбыра үйірмесіне жазып қойды. Тіпті келесі айда Республика сарайында өтетін «Тұран» тобының концертіне «Тикетон» сайтынан алдыңғы қатардан билет алып қойды. Ал Әлихан концертті асыға күтіп жүр.

6-тапсырма. Жауап беріңіз.

1. Әлихан қандай шығармаларды жақсы көреді?
2. Ата-анасы мен туыстары Әлихан туралы не ойлайды?
3. Қалай ойлайсыз, Әлихан өскенде өнер адамы бола ма?
4. Концертте Әлихан не істеуі мүмкін?
5. Мәтін бойынша Әлиханның көңіл күйі қандай екенін болжап көріңіз.
6. Ата-анасы Әлиханның бұл қызығушылығын болашақта да қолдай ма?

7-тапсырма. Ақпараттың дұрыс не бұрыстығын анықтаңыз.

Ақпарат	Дұрыс	Бұрыс
Әлихан «Тұран» тобының күйлерін күнде тыңдайды	☐	☐
Әлихан тек бір ғана күйді жатқа біледі	☐	☐
«Қара жорға» – Әлиханның сүйікті шығармаларының бірі	☐	☐
Туыстары Әлиханды болашақта әнші болады деп ойлайды	☐	☐
Дәурен інісінің қызығушылығын қолдайды	☐	☐
Әлиханды спорт үйірмесіне жазып қойды	☐	☐
Дәурен «Тикетон» сайтынан концертке билет алып қойды	☐	☐
Әлихан концертке барғысы келмейді	☐	☐

8-тапсырма. Тыңдаңыз. Жауап беріңіз.

1. «Ақсақ құлан» күйінің шығу тарихы неде?
2. Атасы не себепті сирек күй тартады?
3. Атасы Айбарға домбыра үйретуге келісті ме?
4. Күй арқылы халық нені жеткізген?
5. Айбардың музыка кітабында кім туралы жазылған?
6. Айбар мен атасының әңгімесі сізге қандай әсер қалдырды?
7. Домбыра тартуды үйренгіңіз келе ме? Сізге басқа қандай аспап ұнайды?

9-тапсырма. Төмендегі сөйлемдердің иесін анықтаңыз.

Сөйлем	Кейіпкер
Бұл – «Ақсақ құлан» күйі	
Мен де сондай күйші болғым келеді	
Қазір анда-санда шабыт келгенде ғана тартып қоямын	
Ол – ұлы композитор, күйші	
Ертең сабақтан ертерек келетін шығармын	

10-тапсырма. Сөз тіркестерімен сөйлем құраңыз.

1. терең мағыналы шығарма
2. жыр айтатынмын
3. шабыт келгенде
4. дана халық
5. аспаппен айтылатын әңгіме
6. барша қазақ
7. нағыз күйші
8. бірегей тұлға
9. көп дайындық
10. атақты композитор

Біле жүріңіз!

-атын, -етін шығар формасын **-атын, -етін болар** формасына ауыстыруға болады.

Айман билет алатын болар. Ертең күй тартып үйренетін болармыз.

11-тапсырма. Үлгі бойынша өзгертіңіз.

Үлгі: Бүгін шаршап тұрмын, ертең дайындалатын шығармын.

Бүгін шаршап тұрмын, ертең дайындалатын болармын.

1. Бүгін шаршап тұрмын, ертең дайындалатын шығармын.

2. Балалар келесі аптада домбыра сабағына қатысатын шығар.

3. Сәкен атаның үйіне жыр тыңдауға жиналатын шығармыз.

4. Оған домбыра үні шабыт сыйлайтын шығар.

5. Ұлттық әуенмен өскен бала өз тарихын ұмытпайтын шығар.

6. Қобыз үнін естігенде ата-анасын еске алатын шығар.

12-тапсырма. «Етістік+атын/етін шығар+жіктік жалғауы деп» формасында сөйлем құраңыз.

Үлгі:

1. Сізді күй тартатын шығар деп ойламаппын.

2. Ата, онда ертең сабақтан ертерек келетін шығармын.

3. Мен де сондай күйші болатын шығармын.

Қажет сөздер: дайындық, шабыт, домбыра, нағыз, жетістік.

.....

.....

.....

.....

13-тапсырма. Бейнежазбаны көріңіз.
Кестені толтырыңыз.

Факт	Сұрақ	Жоспарлы іс-әрекет
«Тұран» тобы «Еуразия» арнасына сұхбат берді.	Топта неше адам бар?	Келесі айда гастрольге шығатын шығар
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		

14-тапсырма. Жағдаят.

Сіз өз мекемеңізде өтетін «Ұлттық өнер күніне» арналған мәдени кешті ұйымдастырушылардың бірісіз. Топта бірге жұмыс істеп отырған досыңызбен келесі мәселелерді талқылаңыз.

1. Ұжымда домбыра тартатын кім бар?
2. Қай күйлерді таңдаймыз?
3. Домбыра түрлері туралы кім айтады?
4. Күй шертудің техникалары туралы бейнематериалды кім дайындайды?

1-тапсырма. Оқыңыз. Сөздердің аудармасын жазыңыз.

кейіпкер		рухани	
мазмұн		әйгілі	
бөлім		жағымды	
ақырын		сирек	
жазушы		сүйікті	
оқырман		ұғу	

2-тапсырма. Артық сөзді табыңыз.

- а) ☐ шығарма – ☐ оқырман – ☐ сөмке – ☐ жазушы
- ә) ☐ мазмұн – ☐ мағына – ☐ қоғам – ☐ мән
- б) ☐ ұнамды – ☐ жағымды – ☐ сүйікті – ☐ ыстық
- в) ☐ бас кейіпкер – ☐ әдебиет – ☐ ақырын – ☐ шығарма
- г) ☐ ұғу – ☐ түсіну – ☐ қабылдау – ☐ шомылу
- ғ) ☐ ақырын – ☐ жай – ☐ тығыз – ☐ баяу
- д) ☐ жазушы – ☐ ақын – ☐ көкөніс – ☐ әдебиет

3-тапсырма. Сөз тіркесін құраңыз.

жағымды	☐	☐	оқыды
кітап	☐	☐	кейіпкер
ақырын	☐	☐	жазушы
соңғы	☐	☐	кездесті
әйгілі	☐	☐	бөлім
оқырманмен	☐	☐	айтты

СӨЗ ТҮЗІМ

Сан есім + **-лар, -лер** + **-да, -де** құрылымы болжалды (шамамен) мағынаны білдіреді. *қырық+тар+да. Оның жасы қырықтарда.*

Егер нақты адам не заттың мөлшерін болжап айтатын болсақ, сан есімді тәуелдейміз.

Осы айдың ондарында кітап жәрмеңкесіне барамыз.

4-тапсырма. Үлгі бойынша өзгертіңіз.

1. Ертең сағат (бес) әдеби клубқа барамын. – *Ертең сағат бестерде әдеби клубқа барамын.*

2. Мен күнде сағат (он) балаларыма ертегі оқып беремін.

.....

3. (Он екі) бөлмесіне кірсем, сүйікті жазушысының шығармасын дауыстап оқып отыр екен.

.....

4. Айдана осы айдың (жиырма) кітабының тұсаукесерін өткізеді.

.....

5. Ол әдетте кешкі (тоғыз) өз бөлмесінде асықпай кітап оқитын.

.....

6. Мамырдың (алты) Астана қаласында кітап көрмесі өтеді.

.....

Біле жүріңіз!

«Соңы», «басы» сөздерін де болжал мағынасында айту үшін «көптік жалғау+тәуелдік жалғау+жатыс септігі» формасын қолданамыз.

*Бұл кітапты осы айдың **соңдарында** аяқтаймын.*

5-тапсырма. Мәтінді оқыңыз. Жаңа грамматикалық форманың қолданысына назар аударыңыз.

Дәурен студенттер форумында TedX форматында кітап оқу мәдениеті туралы айтады. Соған айтатын сөзін дайындап жатыр.

Қайырлы кеш, достар!

Менің атым – Дәурен. Мен кітапты бала кезімнен жақсы көремін. Он екі жастарымда кешке теледидар көрудің орнына сүйікті шығарманың келесі бөлімін оқып шығуға асығатынымын. Ол кезде мен не оқып жүргенімді көп ұға бермейтінмін. Бірақ қазір мен мынаны түсіндім: бұл әдет менің тұлға болып қалыптасуыма әсер еткен екен. Он сегіз-жиырма жасыңда өзінді табуға, жан дүниенді байытуға ұмтылу қажет екен. Оған кітап көмектеседі. Өзімнің рухани ізденісім он сегіз жасымда күшейді.

Оқырман үшін әйгілі жазушының атағы емес, мазмұны терең, жағымды әсер қалдыратын шығарма маңызды болуы керек. Мен өзім әр айда кемі бір кітап оқуға тырысамын. Мысалы, осы айдың ондарында Дулат Исабековтің романын бастадым. Ай соңында аяқтаймын деген жоспарым бар. Кітап – жай ақпарат көзі емес. Ол – өзінді ұғуға, өзгені түсінуге, өмірге басқаша қарауға жетелейтін құрал. Сондықтан, достар, кітап оқуды отыз-қырықтарда емес, дәл қазірден бастаңыз. Кітаптағы бір ғана сөйлем өмір жолыңызды өзгертуі мүмкін. Кітап оқыңыз, рухани әлеміңіз байысын. Рақмет!

6-тапсырма. Жауап беріңіз.

1. Соңғы оқыған кітабыңыз қандай?
2. Сіздің сүйікті шығармаңыздың бас кейіпкері кім және ол сізге неге ұнайды?
3. Сіз үшін кітаптың мазмұны маңызды ма әлде авторы ма?
4. Кітапты тез оқисыз ба, әлде асықпай, ақырын оқығанды жақсы көресіз бе?
5. Сіз кітап оқуға қай жасыңызда қызыға бастадыңыз?
6. Дәуреннің сөзіне тағы не қосар едің?

7-тапсырма. Тыңдаңыз. Жауап беріңіз.

1. Аружан бұл әңгімені қашан бастаған?
.....
2. Ернар «Ақиқат» шығармасын алғаш неше жаста оқыған?
.....
3. Ләйлә шығарма туралы қандай пікір айтты?
.....
4. Дәурен бұл әңгімені кімге арнаған шығарма деп есептейді?
.....
5. Мақсат Төлен Әбдікті неге сүйікті жазушысы деп есептемейді?
.....
6. Аружан келесі кітапты қашан таңдайық деді?
.....

8-тапсырма. Сөйлемді аяқтаңыз.

- Айдың ондарында әдебиет клубында
- Қырық жастарында адам өмірге
- Аптаның бастарында жаңа кітап
- Отыз жастарыңда сен бұл шығарманы
- Аптаның соңдарында біз тағы да
- Мамырдың жиырмааларында ол шығарманың
- Айдың орталарында біз келесі кітапты
- Аптаның алғашқы күндерінде Аружан

10-тапсырма. Жағдаят.

Сіз апта сайын әдеби клубқа барасыз. Алдағы талқылауға кітап ұсынуыңыз керек. Төмендегі сұрақтарды пайдаланыңыз.

1. Оқуға қай кітапты ұсынасыз?
2. Ол кітапты не үшін оқу керек?
3. Ол кітапты қай жастан бастап оқыған дұрыс?
4. Кітаптың қысқаша мазмұнын келтіріңіз.
5. Бас кейіпкердің бейнесі қалай ашылған?

1-тапсырма. Кестені толтырыңыз.

Сөз	Сөз тіркесі	Сөйлем
бөлім	бөлім меңгерушісі	Сирек кітаптар бөлімінің меңгерушісі кітапханашылар форумына қатысты
сыншы		
талғам		
шаңырақ		
ою-өрнек		
мүсін		
сәулет		
ғауһар		
бесік		
әшекей		
көрме		
домбыра		
ұлттық		
барша		
жағымды		
сүйкімді		
әйгілі		

2-тапсырма. Артық сөзді табыңыз.

- ☐ жазушы – ☐ шығарма – ☐ кейіпкер – ☐ күйші
- ☐ домбыра – ☐ аспап – ☐ қобыз – ☐ терең
- ☐ қолөнер – ☐ ою-өрнек – ☐ киіз – ☐ сыншы
- ☐ мүсін – ☐ сәулет – ☐ көрме – ☐ ұрпақ
- ☐ қола – ☐ асыл тас – ☐ ғауһар – ☐ безендіру
- ☐ зергер – ☐ ұста – ☐ әшекей – ☐ кесте

3-тапсырма. Сәйкестендіріңіз.

1. домбыра ☐	☐ а) жас нәрестені бөлеуге арналған ағаш төсек
2. қолөнер ☐	☐ ә) сән үшін тағылатын бұйым
3. әшекей ☐	☐ б) көркем әдеби шығарма жазатын адам
4. жазушы ☐	☐ в) екі шекті шертпелі музыкалық аспап
5. бесік ☐	☐ г) киіз үйдің төбесіндегі дөңгелек ағаш құрылым
6. гауһар ☐	☐ ғ) қой жүнінен жасалған тығыз материал
7. шаңырақ ☐	☐ д) матаға ине-жіппен әртүрлі өрнек тігу өнері
8. кесте ☐	☐ е) өте қатты әрі қымбат бағалы тас
9. киіз ☐	☐ ж) адам қолымен жасалатын бұйымдар

4-тапсырма. Үлгі бойынша өзгертіңіз.

Үлгі: Ол бүгінгі концертте домбыра тартады. *Ол бүгінгі концертте домбыра тартатын шығар.*

1. Ол бүгінгі концертте домбыра тартады.

2. Бүгін сахнада нағыз күйші өнер көрсетеді.

3. Қобыздың үні шабыт береді.

5. Шабыт келгенде адам бәрін ұмытады.

6. Бірегей туындылар тек талантты адамның қолынан келеді.

7. Күй терең ойға жетелейді.

5-тапсырма. Кестені толтырыңыз.

Сөз	Грамматикалық форма	Сөйлем
қарау	қарамақ	Ол кешке теледидар қарамақ
көру		
сурет салу		
тігу		
бару		
келу		
істеу		

1-тапсырма. Оқыңыз. Сөздердің аудармасын жазыңыз.

айдар		сирек	
жылдамдық		жиі	
нысан		ылғи	
нұсқа		уақытша	
басылым		күнделікті	
қазақша		анда-санда	
маңызды		ақырын	
түпнұсқа		шұғыл	

2-тапсырма. Сөз тіркесін құраңыз.

газет	☐	☐ түпнұсқасы	
танымал	☐	☐ хабар	
мәдени	☐	☐ ән тыңдау	
қазақша	☐	☐ басылым	
кітаптың	☐	☐ сөздер	
жиі кездесетін	☐	☐ айдары	
жақсы	☐	☐ жұмыс	

СӨЗ ТҮЗІМ

-атын, -етін, -йтын, -йтін еді құрылымы
өткен шақтағы әдетті, дағдылы немесе қайталанып тұрған
іс-әрекетті білдіреді.

*Осы бөлмеде интернет жылдамдығы ылғи
төмендейтін еді.*

3-тапсырма. Толықтырыңыз.

Қажет сөздер: табатын, беретін, көрсететін, беретін, болатын, айтатын.

1. Google жаңалықтарында мыңдаған баспагерлер мен журналдардың мақалаларына сілтемелер еді.
2. Google Maps белгілі бір нысандарды оңай еді.
3. Іздеу жүйесі кейде дереккөздің түпнұсқасын еді.
4. Ол әрқашан маңызды жаңалықтарды бірінші еді.
5. Google Ассистент кез келген уақытта жауап еді.
6. Бұрын Google шұғыл сұрақтарға тез жауап еді.

4-тапсырма. Дұрыс нұсқаны тандаңыз.

1. Google Translate қазақша

- ☐ а) сөйлейтін еді
- ☐ ә) сөйлеуге еді
- ☐ б) сөйлей еді

2. Ол жобаны уақытша тоқтатуға

- ☐ а) болып еді
- ☐ ә) болатын еді
- ☐ б) болуға еді

3. Google Translate жүйесінде ауызша аудару қызметі

- ☐ а) қосылатын еді
- ☐ ә) қосылып еді
- ☐ б) қосыла еді

4. Интернет жылдамдығы уақытша

- ☐ а) өзгеретін еді
- ☐ ә) өзгеру еді
- ☐ б) өзгеріп еді

5. Бұл газет бұрын айына бір рет

... .

- ☐ а) шығу еді
- ☐ ә) шығатын еді
- ☐ б) шыққалы еді

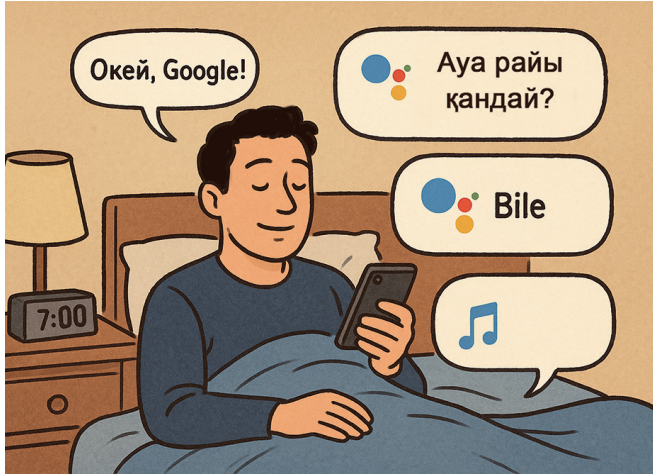
5-тапсырма. Оқыңыз. Жауап беріңіз.

Дәурен: Ая, көмекшіммен танысып қой!

Ая: Қандай көмекші?

Дәурен: «Ок, Google!» көмекшісін білетін бе едің?

Ая: Иә, иә, білемін ғой! Бірақ оны көп қолданбаймын. Сен қолданатын ба едің?

Дәурен: Иә, қазір мен оны күндіз-түні қолданатын болдым. Қазір «Ок, Google!» деп айту – ең жиі айтатын сөзім. Басында мен оны анда-санда ғана қолданатын едім, ал қазір күн сайын пайдаланамын. Таңертең ояңғанда «Ок, Google, ауа райы қандай?» – деп сұраймын. Кешке: «Ок, Google! Ертең таңғы жетіде

оятшы», – деп тапсырма беремін. Бір күні көңіл күйім болмай отырғанда: «Ән қосшы», – деп едім, ол «Биле» әнін қосып, көңілімді көтерді. Қазір ол қазақша да жауап бере алатын болды.

Ая: Керемет екен! Бұл – технологияның қарқынды дамып жатқанының белгісі.

Дәурен: Достар, сіздер де «Ок, Google!» көмекшісін қолданасыздар ма? Қандай мақсатта қолданасыздар?

6-тапсырма. Ақпараттың дұрыс не бұрыстығын анықтаңыз.

Ақпарат	Дұрыс	Бұрыс
1. Google Assistant тек ағылшын тілінде сөйлейді	☐	☐
2. Автор Google-дан оятқыш қоюды сұрайды	☐	☐
3. Google автордың көңіл күйін түсірді	☐	☐
4. Автор Google-ды күнде қолданады	☐	☐
5. Google – адамның нағыз көмекшісі	☐	☐

7-тапсырма. Тыңдаңыз. Толықтырыңыз.

Google – әлемге әйгілі компаниялардың бірі. Бұл компанияның өнімін әлем халқының басым тұтынады. Google компаниясы Ларри Пейдж бен Сергей Бриннің нәтижесінде дүниеге келді. Алғаш рет 1996 жылдың 4 тіркелген. Компания атауы «Googol» керек еді. Алайда әріп қатесінен «Google» аталып кеткен. Атақты Google компаниясы туралы қызықты 10 дерек айтып берейін:

1. Компанияға жұмысқа қабылданғандар алғашқы жұмыс аптасының басында күні бойы айналмалы тетігі бар баскиім киіп жүруге міндетті;
2. Google-дың беті өте қарапайым деңгейде жасалған. Себебі, алғашқы құрастырушылар HTML тілін білмейтін еді;
3. Google штаб-пәтерінен өтіп бара жатқанда, сіз бағбандардың орнына ешкілерді кездестіруіңіз әбден мүмкін. Себебі ешкілер Google маңындағы шөпті жеп, бағбандардың жұмысын жеңілдетеді;
4. Компания жарғысында өздерін «ит компаниясы» деп жолдар кездеседі;
5. Егер компания ... дүниеден өтсе, онда оның отбасы соңғы он жылдағы жалақысының жартысын алады. Бұл қызметкерге деген көрсетеді;
6. Google компаниясының Рекс атты тироннозавр тұрады. Тироннозавр қаңқасы қызметкерлерге уақытты, қызметтің маңыздылығын ескертіп тұрады;
7. 1997 жылы Yahoo компаниясында Google компаниясын 17 миллион долларға сатып алатын болған. Ал қазір Google компаниясының нарықтағы бағасы долларды құрайды;
8. Google компаниясында жеке сайттарының планеталықтардың тіліне лайықталған нұсқасы бар;
9. 2013 жылдың 19 тамызында компания өз жұмысын 5 минутқа арқылы әлемдегі жалпы веб-жұмыстардың 40 пайызын істен шығарған;
10. Google компаниясының туған күні 27 тойланады.

8-тапсырма. Жауап беріңіз.

1. Google атауы қалай пайда болды?
2. Жаңа қызметкерлерге қандай ерекше талап қойылады?
3. Google штаб-пәтерінің ауласында нелерді көруге болады?
4. Компания өз қызметкерлеріне қандай құрмет көрсетеді?
5. Рекс атты тираннозавр неліктен орнатылған?

9-тапсырма. Жауап беріңіз.

Google компаниясында жұмыс істегіңіз келе ме? Неліктен? Өз ойыңызды мысалмен дәлелдеңіз.

Қажет сөздер: басылым, күнделікті, шұғыл, маңызды, жылдамдық.

10-тапсырма. Телефоныңыздағы Google Assistant арқылы ақпарат алыңыз.

- A. Ауа райы туралы...
- B. Жол қозғалысы туралы...
- C. Сабақ кестесі туралы...
- D. Ең жақын автобус бағыты туралы...

1-тапсырма. Оқыңыз. Сөздердің аудармасын жазыңыз.

жөнелту		тарату	
лүпіл		сақтау	
пікір		электронды пошта	
тіркеу		өңдеу	
түзету		жою	

2-тапсырма. Толықтырыңыз.

Қажет сөздер: жойып, түзету, мекенжайға, электронды пошта, сақталады, пікірді, жөнелту.

- Ол маған арқылы хат жіберді.
- Жіберу батырмасы басқаннан кейін хат сіз көрсеткен жөнелтіледі.
- Электронды хаттағы қате мәліметті керек.
- Әлеуметтік желіге жазылған көп адамның көретінін есте ұстаңыз.
- Ескі хаттарды отыру қажет.
- Хатты бірнеше адамға бір уақытта үшін «көшіру» батырмасын қолданамын.
- Электронды пошта арқылы бұрын хат жіберген болсаңыз, мекенжайы

СӨЗ ТҮЗІМ

Түгіл, тұрсын, тұрмақ сөздері болымсыздық мағынаны күшейту, жоққа шығару, мүлде болмайтынын көрсету үшін қолданылады.

Ол хабарлама жазу **тұрмақ** телефонға да жауап бермейді.

3-тапсырма. Толықтырыңыз.

Қажет сөздер: түгіл (6), тұрмақ (6), тұрсын (2).

- Ол кері байланыс жасамақ қарапайым пікір де жазбады.

2. Пайдаланушы лүпіл басу жазбаны толық оқымаған.
3. Ол маған пікір жазу сәлем де бермейді.
4. Кейбір блогерлердің сөйлеу мәдениеті жалпы мәдениеті байқалмайды.
5. Ол маған хат жазу бір ауыз жауап та қайтармады.
6. Оқырман пікір жазу жазбаны ашпаған да сияқты.
7. Жауап беру былай тыңдамады да.
8. Ол сайтқа тіркелу сілтемеге де кірмеді.
9. Ақпаратты өңдеу құжатты ашпаған екен.
10. Бұл мәтінді түзетпек тексермеген де.
11. Артық файлдарды жою қандайын өшіру керек екенін де білмейді.
12. Ол маңызды ақпаратты жібермек кездейсоқ өшіріп алды.
13. Хатты жөнелту былай жазып та үлгермеді.
14. Ол материалды таратпақ жеткізе де алмады.

4-тапсырма. Дұрыс нұсқаны тандаңыз.

1. ☐ Ол пікір жазбақ түгел / ☐ түгіл жазбаны толық оқымаған.
2. ☐ Қатысушылар тіркелу тұрмас / ☐ тұрмақ сайтқа кірмеген.
3. ☐ Ол хат жазу түгіл / ☐ түгел телефон көтермейді.
4. ☐ Оқырман лүпіл басу тұрмас / ☐ тұрмақ жазбаны ашпаған.
5. ☐ Жауап бермек түгіл / ☐ түгел оқып шыққанын да білмейміз.
6. ☐ Мұғалім өндемек түгіл / ☐ түгел тапсырманы да тексермепті.
7. ☐ Сен сақтамақ түгіл / ☐ түгел файлды жүктемегенсің ғой.
8. ☐ Олар бұл құжатты жіберу тұрмақ / ☐ тұрмас дайындап та үлгермеген.
9. ☐ Бұл ақпаратты тарату түгіл / ☐ түгел өз тобымызға жіберуге де болмайды.

5-тапсырма. Оқыңыз. Жана грамматикалық форманың қолданысына назар аударыңыз.

Дәуренге мұғалімі үй тапсырмасын электронды пошта арқылы жіберген екен. Үй тапсырмасын орындайын десе, Дәурен электронды поштасын қолданбақ түгіл құпия сөзін де білмейтін болып шықты. Құпия сөзді қалпына

қалпына келтіру жолдарын қарап поштасына кеш бата бір-ақ кірді. Электронды поштаға келген хат өте көп екен. Дәурен поштадағы хаттарды тазартпақ түгіл ашпайды да екен, мұғалімнің жазған хатын таба алмай ұзақ отырды. Болған соң үй тапсырмасын орындауға бірден кірісті. Онлайн хат жазу әдебі туралы пікір жазу керек екен. Пікір жазуда

да, хат жазуда да Дәурен өз ойын анық, түсінікті жеткізуге тырысты. Жазып отырған кезде бір-екі жерде қате жібергенін байқап, оларды түзетіп қойды. Тіпті кейбір артық сөйлемдерді де алып тастады. Хатты жазып болған соң оны сақтамас бұрын бірнеше рет тексеріп шықты. Содан кейін ғана мұғаліміне жіберді. Бір күннен кейін мұғалімі хатқа жауап беріп, жақсы пікір жазды. Ол Дәуреннің жазу мәнерін де ерекше атап өтті. Мұғалім кері байланыс ретінде электронды поштасына лүпіл басып, алғысын білдірді.

6-тапсырма. Сұрақтарға жауап беріңіз.

1. Дәурен неге бірден үй тапсырмасын орындай алмады?
2. Ол электронды поштасына қашан кірді?
3. Поштасында қандай қиындық болды?
4. Дәурен хат жазуда қандай қадамдарды орындады?
5. Мұғалім оның жұмысына қандай баға берді?

7-тапсырма. Мәтін мазмұны бойынша ретімен қойыңыз.

- №__ Мұғалім хатқа жауап беріп, алғысын білдірді.
- №__ Дәурен поштасына хат өте көп келгенін көрді.
- №__ Дәурен электронды поштасының құпия сөзін білмейтін болып шықты.
- №__ Дәурен хатты бірнеше рет тексеріп барып жіберді.

№___ Дәурен мұғалімнің хатын ұзақ іздеді.

№___ Дәурен пікір жазуда ойын анық жеткізуге тырысты.

8-тапсырма. Бейнежазбаны көріңіз. Пікір айтыңыз.

Менің ойымша,

Өйткені

Мысалы,

Қорыта айтсақ,

9-тапсырма. Жұптық жұмыс. Бейнежазба бойынша кестені толтырыңыз.

Факт	Туындайтын сұрақ	Жоспарлы іс-әрекет
Іскери хат жазу	Неге мән беру керек?	Алдымен өз аты-жөніңізді жазу керек
.....		
.....		
.....		
.....		

10-тапсырма. Жағдаят.

Оқытушыңызға үй тапсырмасын кешірек тапсыратыныңызды айтуыңыз керек. Соған байланысты хат жазыңыз. Хатыңыз ресми стильде болсын.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1-тапсырма. Оқыңыз. Сөздердің аудармасын жазыңыз.

пайдаланушы		амалсыздан	
жасыру		бұғаттау	
қу		намыс	
шапшаң		өтірік	
шындық		күдік	

2-тапсырма. Сәйкестендіріңіз.

1. пайдаланушы	☐	☐ а) сенімсіздік, бір нәрсеге толық сенбеу
2. амалсыздан	☐	☐ ә) белгілі бір жүйені қолданатын адам
3. жасыру	☐	☐ б) жылдам, тез
4. бұғаттау	☐	☐ в) шын емес, жалған
5. қу	☐	☐ г) таңдау қалмағанда, еріксіз түрде жасау
6. намыс	☐	☐ ғ) айлакер, арам
7. күдік	☐	☐ д) ар, ұят, ішкі сезім
8. шапшаң	☐	☐ е) көрсетпеу, тығып қою
9. өтірік	☐	☐ ж) шектеу енгізу, тоқтату
10. шындық	☐	☐ з) ақиқат, рас ақпарат

СӨЗ ТҮЗІМ

-ған, -ген, -қан, -кен+дан, -ден, -тан, -тен, -нан, -нен
грамматикалық құрылымы *бері, кейін, баста* т.б. сөздерімен
тіркесіп іс-әрекеттің басталу мерзімін білдіреді.

*Жаңа парақша **ашқаннан кейін** құпия сөзді ешкімге
айтпау керек.*

3-тапсырма. Үлгі бойынша өзгертіңіз.

Үлгі: Интернетте сауда (жасау) кейін банк шотыңызды міндетті түрде тексеріңіз. *Интернетте сауда жасағаннан кейін банк шотыңызды міндетті түрде тексеріңіз.*

1. Интернетте сауда (жасау) кейін банк шотыңызды міндетті түрде тексеріңіз.
2. Қауіпсіздік ережелерімен (танысу) кейін ғана жеке деректерді енгізіңіз.
3. Әлеуметтік желіге (тіркелу) кейін жалған аккаунттар достық жібере бастады.
4. Жаңа бағдарлама (орнату) кейін компьютерім баяу жұмыс істей бастады.
5. Жеке деректерімді (толтыру) кейін күмәнді хаттар келе бастады.
6. Бейтаныс сілтемені (ашу) кейін телефоным дұрыс істемей қалды.
7. Жалған аккаунттарды (көру) бері мен әлеуметтік желіге жеке сурет салмаймын.
8. Электронды поштам (бұзылу) кейін барлық құпия сөздерімді ауыстыруға тура келді.
9. Интернет арқылы ақша (аудару) кейін ғана оның алаяқ екенін түсіндім.
10. Жалған сайтқа (кіру) кейін барлық жеке деректерім тарап кетті.

4-тапсырма. Сөйлемді аяқтаңыз.

Жаңа парақша ашқаннан	КЕЙІН	қауіпсіздік параметрлерін бірден тексердім
Қауіпсіздік туралы видео көргеннен		
Хатты ашқаннан		
Банк ескерту жасағаннан		

Хаттағы сілтемені басқаннан

Қосымшаны телефоныма
орнатқаннан

КЕЙІН

5-тапсырма. Оқыңыз. Жаңа грамматикалық форманың қолданысына назар аударыңыз.

Дәурен: Кеше қызық жағдай болды.

Нұржан: Не болды?

Дәурен: Instagram-нан «Ұтысқа ие болдың» деген сілтеме келді. Еш ойланбастан сілтемеге баса қойғанмын. Сілтемені басқаннан кейін телефоным дұрыс істемей қалды.

Нұржан: Мәссаған! Енді телефоның істеді ме?

Дәурен: Иә, иә, телефон жөндейтін жерге апарып қостырып алдым.

Нұржан: Дұрыс болған екен. Ол сілтемені кім жібергенін тексердің бе?

Дәурен: Иә, жалған парақша екен.

Нұржан: Ондай хабарламаларды ашпау керек. Мен де бір рет алданып қалғанмын. Содан бері барлық аккаунттарымның құпия сөзін күрделі етіп қойдым.

Дәурен: Солай жасау керек екен.

Нұржан: Банк шоттарыңды бұғаттап қойдың ба? Бірден бұғаттап тастамасаң, ішіндегі ақшанды да аударып алуы мүмкін.

Дәурен: Иә, телефоным қосылған соң бірден бұғаттап қойдым, әйтеуір бәрі орнында екен.

Нұржан: Еее, дұрыс болыпты. Былтыр алаяқтар туралы кино көргеннен кейін ешқандай сілтемеге де кірмейтін болдым, жеке деректерімді де енгізбейтін болдым. Белгісіз нөмір хабарласса да алмаймын.

Дәурен: Қауіпсіздік шараларын ұмытпау керек екен.

6-тапсырма. Жауап беріңіз.

1. Дәурен сілтемені басқаннан кейін не болды?
2. Телефоны жөнделген соң Дәурен не істеді?
3. Жалған парақшаны анықтағаннан кейін Дәурен қандай шешім қабылдады?

4. Алаяқтар туралы фильм көргеннен кейін Нұржан қандай әрекет жасайтын болды?
5. Сілтемені басқанға дейін Дәурен не ойлады?
6. Телефонын жөндеткеннен кейін банк шотына не болды?
7. Алаяққа алданып қалған соң Нұржан неге мән береді?
8. Сол жағдайдан кейін Дәурен қандай сақтық шарасын қолданды?

7-тапсырма. Бейнежазбаны көріңіз.
Сұрақтарға жауап беріңіз.

1. Сұхбат не туралы?
2. Сұхбатқа кім қатысты?
3. Адамдар қандай сайт пен әлеуметтік желі бойынша алданып жатыр?
4. Спам қоңырау дегеніміз не?
5. Интернет арқылы сауда жасаған кезде нені ескеру қажет?

8-тапсырма. Үлгі бойынша сөйлем құраңыз.

Үлгі: Ол амалсыздан электронды пошта арқылы хабарласты, себебі телефоны бұғатталған екен.

Қажет сөздер: амалсыздан, өтірік, шапшаң, жасыру, шындық.

9-тапсырма. «Интернет алаяқтықтан қалай сақтану керек?» тақырыбында өз ойыңызды жазыңыз.

-дан, -ден, -тан, -тен, -нан, -нен қосымшасы мен бері, кейін, баста грамматикалық құрылымын қолданыңыз.

Қажет сөздер: қу, пайдаланушы, бұғаттау, өтірік, күдік.

10-тапсырма. Жағдаят.

Сіз интернет дүкеннен смартфон алмақ болдыңыз. Әлеуметтік желіден «Тек бүгін! 70% жеңілдік!» деген жарнама көріп, сілтеме арқылы сатушымен хабарластыңыз. Сатушы алдын ала төлем жасауды сұрады және тауарды тез жеткізуге уәде берді. Бірақ мекенжайы мен компания атауын айтпады. Сіз күдіктеніп отырсыз. Жаныңыздағы досыңызбен сұхбат құрастырыңыз.

1-тапсырма. Оқыңыз. Сөздердің аудармасын жазыңыз.

жасанды интеллект		тыйым салу	
нейрондық желі		күшею	
жан-жақты		бұзу	
кез (кезде)		шамамен	
рас/расында		тәуелді	

2-тапсырма. Толықтырыңыз.

Қажет сөздер: жасанды, күшейту, тыйым, бұзу, тәуелді, расында, жан-жақты, нейрондық желі.

1. интернетсіз өмірді елестету қиын.
2. Хакерлер жүйені үшін арнайы бағдарлама қолданған.
3. Киберқауіпсіздік мамандары жүйені бақылап отыр.
4. Жасөспірімдердің көбі смартфонға болып барады.
5. Бұл бағдарлама интеллект негізінде жасалған.
6. Кейбір елдерде TikTok қолдануға салынған.
7. Жаңа жүйе арқылы жұмыс істейді.
8. Ақпарат таратуда қауіпсіздікті керек.

СӨЗ ТҮЗІМ

бірақ, дегенмен, алайда, сонда да, сөйтсе де, әйтсе де, **бәрібір** келіспеу, қарсылық білдіру мағынасында қолданылады.

- Мен кеше досымның үйіне бардым, **бірақ** ол үйінде жоқ екен. Біз демалыста саяхатқа шығуды жоспарлаған едік, **алайда** билеттер өте қымбат екен.

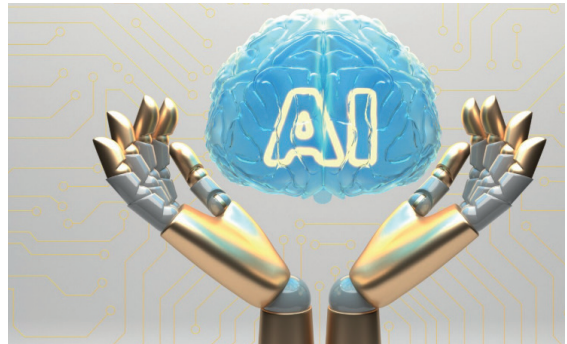
3-тапсырма. Сөйлем құраңыз.

Жасанды интеллект күнделікті өмірімізге ене бастады	☐	☐ алайда ол әлі толық жетілген жүйе емес
Нейрондық желі адам миының жұмысын модельдейді	☐	☐ дегенмен нақты қорытындыға келе алмады
Ол бұл тақырыпты жан-жақты зерттеді	☐	☐ алайда дерек сапасы төмен болса, нәтиже де дәл болмайды
Жаңа технологиялар көп пайда әкеледі	☐	☐ бірақ олар адам еңбегін толығымен алмастыра алмайды
Расында, жасанды интеллект жұмыс өнімділігін арттырады	☐	☐ бірақ қалғандары оны қауіпті деп санайды
Шамамен 70% маман бұл жүйені қолдайды	☐	☐ алайда кейбір салаларда ол адам шешімін қажет етеді
Бұл модельдер дерекке тәуелді	☐	☐ бірақ кейбір мамандар оған әлі де сенімсіздікпен қарайды

5-тапсырма. Оқыңыз.

Дәурен сабақтан тыс уақытын бос өткізбейді. Ол сабаққа дайындалу үшін интернетті жиі пайдаланады, алайда ол ресурстардың барлығына бірдей сене бермейді. Жасанды интеллектімен жабдықталған платформалар тапсырмаларды орындауға көмектеседі, дегенмен олар да қателесуі мүмкін. Дерек іздегенде нейрондық желі жүйелері арқылы жан-жақты ақпарат алуға тырысады, бірақ мәліметтің шынайылығын тексеріп отырған дұрыс.

Бір күні Дәуренге белгісіз электронды поштадан хат келді, алайда ол бірден сілтемені ашқан жоқ. Хатта «Сен жеңіске жеттің! Саған сыйлық бар!» деп жазылған еді, бірақ Дәурен оған күмәнмен қарады. Кез келген адам мұндай сәтте қызығып қалуы мүмкін, дегенмен Дәурен артын ойлады. Расында, интернеттегі алаяқтар әртүрлі айла ойлап табады, бірақ қолданушылардың көбі оған мән бермейді. Электронды поштасына келген күмәнді хаттарды жойып отырады, дегенмен алаяқтар әртүрлі тәсіл ойлап табады. Тек сенімді сайттармен жұмыс істейді, әйтсе де олар да сенімді емес екенін біледі. Шамамен әр бесінші адам осындай алаяқтардың құрбаны болады екен, соған қарамастан адамдар жиі сақтық танытпайды. Сондықтан әр адам жеке ақпаратына өзі жауапты екенін ұмытпауы керек, бірақ бұл ережені көпшілік ескере бермейді. Интернеттегі ақпаратты қорғау – өзінді және жақындарыңды қорғау, алайда кей адамдар бұл қағиданы елемейді.

6-тапсырма. Дұрыс жауапты таңдаңыз.

1. Дәуренге хат қайда келді?	3. Қандай сайттармен жұмыс істейді?
☐ А) электронды поштаға	☐ А) қызықты сайттармен
☐ Ә) SMS арқылы	☐ Ә) сенімді сайттармен
☐ Б) әлеуметтік желіге	☐ Б) белгісіз сайттармен
2. Дәурен күмәнді хаттарды не істейді?	4. Көпшілік нені ескермейді?
☐ А) жойып отырады	☐ А) тәртіпті
☐ Ә) басқа дискіге салады	☐ Ә) ережені
☐ Б) сақтап қояды	☐ Б) деректі

7-тапсырма. Бейнежазбаны көріңіз. Сұрақтарға жауап беріңіз.

1. Бейнежазба не туралы?
2. Интернеттегі деректі қалай қорғау керек?
3. Рұқсатсыз жеке мәліметтерді пайдалану деген не?

8-тапсырма. Кестені толтырыңыз.

Интернеттегі ақпаратты қорғау амалдары

.....

.....

.....

.....

.....

Сенімді дереккөз

.....

.....

.....

.....

.....

9-тапсырма. Тыңдаңыз. Ретімен қойыңыз.

№___ Wi-Fi болмаса, кейде маңызды файлдарды қолдана алмай қаласың.

№___ Дегенмен деректерді сақтаумен қатар оларды қорғауды да ұмытпау керек.

№___ Иә, ыңғайлы екені рас, бірақ мен ондай сервистерге аса сене бермеймін.

№___ Мен барлық файлдарымды Google Drive-қа сақтаймын.

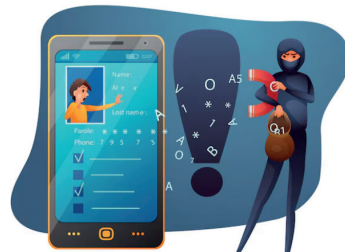
№___ Иә, алайда интернетке тәуелді болу да қауіпті.

№___ Ол рас, сонда да ақпараттың сақталғаны жақсы емес пе?

№___ Құрылғы бұзылса да, құжат жоғалмайды.

10-тапсырма. Сурет бойынша сөйлем құраңыз.

.....

.....

.....

.....

11-тапсырма. Жағдаят.

Бүгін республикалық конференцияда баяндама оқисыз. Конференция басталғалы жатыр, ал сіздің барлық материалыңыз электронды поштаңызда сақталған. Алайда құпия сөзіңізді ұмытып қалдыңыз. Қайта-қайта қате теріп, поштаңызға кіре алмай жатырсыз. Өз әрекетіңізді рет-ретімен жазыңыз.

1-тапсырма. Сөз тіркесін құраңыз.

Үлгі: күдік тудырды

Күдік, өтірік, пайдаланушы, қолданушы, интеллект, нейрон, амалсыздан, шындық, жасыру, жіберу, намыс, шапшаң, бұғаттау, қу, жасанды, желі, тәуелді, тыйым.

.....

.....

2-тапсырма. Артық сөзді табыңыз.

- ☐ пайдаланушы – ☐ қолданушы – ☐ нысан
- ☐ жіберу – ☐ жасыру – ☐ намыс
- ☐ күдік – ☐ өтірік – ☐ шапшаң
- ☐ жасанды интеллект – ☐ нейрондық желі – ☐ шындық
- ☐ хабарлама – ☐ нысан – ☐ мәтін
- ☐ сілтеме – ☐ сайт – ☐ сирек
- ☐ файл – ☐ құжат – ☐ интернет

3-тапсырма. Сөздерге анықтама беріңіз.

Пайдаланушы	Жылдамдық
Интернет	Нысан
Басылым	Айдар
Түпнұсқа	Нұсқа

4-тапсырма. Үлгі бойынша сөйлем құраңыз.

Үлгі: Жасанды интеллект адам өмірін жеңілдетеді, бірақ ол толықтай адамды алмастыра алмайды.

Қажет сөздер: бірақ, дегенмен, алайда, сонда да, сөйтсе де, әйтсе де, бәрібір.

1. Жасанды интеллект адам өмірін жеңілдетеді. Ол толықтай адамды алмастыра алмайды.

2. Нейрондық желі өте тез жұмыс істейді. Оның қателік жіберуі мүмкін.

3. Жасанды интеллект барлық салада қолданылады. Оны бақылап отыру керек.

4. Жасанды интеллект адамның ойын дәл таба алады. Ол эмоцияны түсінбейді.

5. Жасанды интеллектіге тәуелді болу қауіп төндіруі мүмкін. Оны пайдалануға сұраныс артуда.

5-тапсырма. Жағдаят.

Сіз интернет арқылы бір адаммен дос болып сөйлесіп жүрсіз. Бір күні ол сізден банк картаңыздың нөмірін, құпия сөзіңізді немесе басқа жеке мәліметтеріңізді сұрады. Сіз бірден күдіктеніп қалдыңыз. Сол туралы өз блогыңызға немесе әлеуметтік желідегі парақшаңызға басқаларға ескерту ретінде жазба жазыңыз.

Қажет сөздер: күдік, өтірік, хат жіберу, бұғаттау, жасыру, пайдаланушы, тыйым салу.

6-тапсырма. Сұхбат құрыңыз.

Екі әріптес сөйлесіп отыр. Біреуі жақында интернет арқылы қымбат тұрмыстық техника сатып алған. Бірақ ақшасын аударған соң не тауары келмеген, не сайт иесі байланысқа шықпаған. Ол алаяқтарға алданып қалғанын түсінді. Бұл туралы досына немесе әріптесіне айтып отыр.

1-тапсырма. Оқыңыз. Сөздердің аудармасын жазыңыз.

ақша айналымы		үнемдеу	
бақылау		табыс	
қаржы		саясат	
сұраныс		пайда	
қор		салық	

2-тапсырма. Толықтырыңыз.

1-сұхбат

- Мен ай сайынғы 10%-ын депозитке саламын.
- Күшті ғой. Мен ақша алмаймын.

2-сұхбат

- Әр адам өзіне жинап қоюы керек.
- Келісемін, өз табысыңды отырсаң да артық емес.

3-сұхбат

- Кәсіпкер болу да қиын, өте көп төлеймін.
- Дұрыс қой, сенің кәсібіңнен мемлекетке де түсуі керек.

Қажет сөздер: бақылап, қор, салық, пайда, үнемдей, табысымның.

СӨЗ ТҮЗІМ

-даған, -деген қосымшасы сан есімге жалғанып, шамамен, көп мөлшерде деген ұғымды білдіреді.

Мыңдаған адам банк қосымшалары арқылы ақшаларын депозитке аударады.

3-тапсырма. Дұрыс нұсқасын тандаңыз.

- Егер ☐ мыңнан / ☐ мыңдаған адам қаржысын дұрыс басқарса, болашақта қиындық көрмес еді.
- Қаржыға сұраныс артса, ☐ оннан / ☐ ондаған банк жаңадан ашылады.
- Егер саясат тұрақты болса, ☐ жүзден / ☐ жүздеген экономикалық жоба жүзеге асады.

4. Салықты ☐ мыңдаған / ☐ мыңнан адам дұрыс төлемесе, мемлекеттік қор айтарлықтай азаяды.

5. Сен электронды банкингті үйренсең, ☐ жүздеген / ☐ жүзден операцияны оңай орындай аласың ғой.

4-тапсырма. Сөйлемді аяқтаңыз.

Үлгі:

Салық уақытылы төленбеген жағдайда мыңдаған адам еңбекақыларын ала алмайды.

1. Сен ақшаны үнемдеп үйренгенде, жүздеген
2. Салық уақытылы төленбеген жағдайда мыңдаған
3. Депозит ашып көргендер ондаған
4. Елде қаржы саясаты тұрақты болғанда жүздеген
5. Ақшаны депозитке салғандар ондаған
6. Ақшаны дұрыс бөлген адамдар жүздеген
7. Шығындарын азайтқысы келгендер ондаған
8. Үлкен табысқа жеткендер мыңдаған
9. Ақша айналымы дұрыс реттелген елдерде жүздеген
10. Қаржы дұрыс басқарылған жағдайда ондаған
11. Отбасы банкінде мыңдаған
12. Депозиттен пайда алғысы келгендер ондаған
13. Салық уақытылы төленген елдерде жүздеген

5-тапсырма. Оқыңыз. Тапсырмаларды орындаңыз.

а) мәтінмен танысыңыз

Дәурен жазда қосымша жұмыс істеп, шамамен бес жүз мың теңге

жинады. Енді сол ақшаны үнемдеп, дұрыс қолданғысы келеді. Досы Жанар оған: «Банкте депозит аш, ақшанды жина», – деді. Дәурен ондаған банктің шартын зерттей бастады. Бірінші банктің жылдық пайызы – 13%, ал екіншісінікі – 14.5%. Алайда бірінші банктің

қосымша бонустарының саны оннан асады. Мысалы, жыл соңында мыңдаған клиент қатысатын ұтыс ойындарына қатысу мүмкіндігі мен кэшбэк жүйесі қарастырылған. Екінші банк болса, ақшаны кез келген уақытта шешіп алуға мүмкіндік береді, бірақ ешқандай бонусы жоқ.

Дәурен ойланып қалды: «Ұзақ мерзімге ақшамды депозитке салған дұрыс па? Әлде ақша қолымда болғаны жақсы ма?» Сол себепті ол қаржы туралы жүздеген мақала оқи бастады. Дәурен: «Депозитке салық төлеймін бе? Инфляциядан ақша қорғала ма? Ақша айналымын қалай бақылауға болады?», – деп ойлана бастады.

ә) Дәуреннің сұрақтарына жауап беріңіз

Дәуренге сіздің көмегіңіз қажет. Оған қандай қаржылық кеңес бересіз? Қандай депозит түрін таңдаған дұрыс? Ол жинаған ақшасын қалай тиімді пайдалана алады? Сіз қай банкті таңдар едіңіз? Банк таңдауда неге көңіл бөлген дұрыс?

6-тапсырма. Ақпараттың дұрыс не бұрыстығын анықтаңыз.

Ақпарат	Дұрыс	Бұрыс
Бірінші банк кэшбэк ұсынады	☐	☐
Екінші банк ақшаны кез келген уақытта алуға мүмкіндік береді	☐	☐
Дәурен қаржыны жақсы басқара алады	☐	☐
Ол ақшаға жауапкершілікпен қарайды	☐	☐
Ол Жанардан көмек сұрады	☐	☐
Дәурен депозит ашты	☐	☐

7-тапсырма. Тыңдаңыз. Толықтырыңыз.

Мадина: Дәурен, сенде бар ма?

Дәурен: Иә, бар. Жақында ашқанмын. Қазір 300 мың теңгедей жиналды.

Мадина: Оооо, жақсы екен. қанша салып отырасың?

Дәурен: 50 мыңдай салып отырамын. көп болып жатса, 70-80 мыңдай теңге саламын.

Мадина: Мен де депозит ашып, аздап ақша жинай бастадым. Бірақ маған ақша үнемдеу қиын. бір шығын шығып тұрады. Жүздеген адам депозитпен ақша жинап-ақ үй, машиналарын алып жатыр ғой. соған.

Дәурен: Иә, үнемі болады ғой. Бірақ табу үшін шығынды бақылап үйрену керек. Тіпті, ең болмағанда, айына 10-20 мың салып қоюға тырысу керек деп ойлаймын.

Мадина: Дұрыс айтасың. Ал туралы не ойлайсың? Депозитке салық салына ма?

Дәурен: Жоқ, белгілі бір сомадан аспаса, салынбайды. Бірақ саясат өзгеруі мүмкін, сондықтан жаңалықтарды қарап отырамын.

Мадина: Сол ғой, не де болса өз қорыңның болғанына не жетсін?!

Дәурен: Дәл солай! Бастысы, тәртіп болса, нәтиже де жақсы болады.

8-тапсырма. Жауап беріңіз.

1. Дәурен не үшін шот ашты?
2. Ол қанша қаражат жинады?
3. Айына қанша теңгеден салып отырады?
4. Мадинада депозит бар ма?
5. Мадина қандай шешім қабылдады?

9-тапсырма. Бейнежазбаны көріңіз. Бейнежазбадағы кеңестерді пайдаланып Дәуренге қаржы жоспарын құрыңыз.

1.
2.
3.
4.
5.

10-тапсырма. Жағдаят.

Досыңыз жұмыс істеп, ақша жинады. Жинаған ақшасын депозитке салды. Сен де ақша жинап жүрсің, алайда қандай банк, қандай депозит таңдау керек екенін білмейсің. Досыңыздан кеңес сұраңыз.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1-тапсырма. Оқыңыз. Сөздердің аудармасын жазыңыз.

айнала		санасу	
жұрт		толу	
қоршаған орта		тоқтау	
электр көлігі		әдейі	
кенет		қарбалас	

2-тапсырма. Толықтырыңыз.

Қажет сөздер: жұрттың, айнала, электр көлігі, кенет, қарбаласта, тоқтап, толып.

1. таза болу үшін қоқысты арнайы жәшікке тастау керек.
2. Аялдамадағы бәрі 44-автобусты күтіп тұр.
3. Метро тоқтап қалды.
4. Кейде таңғы автобуска мініп үлгермейсің.
5. қоршаған ортаға зиян келтірмейді.
6. Автобус қалды, сондықтан келесі көлікті күтіп тұрмын.
7. Автобус әр аялдамада ұзақ тұрды.

СӨЗ ТҮЗІМ

Не, немесе, я, яки, әлде сөздерін қолдану арқылы таңдау мәнін жеткізуге болады.

Не көлікпен барасың, **не** автобуспен барасың.

Я бүгін кел, **я** ертең кел.

Автобуска мінесің бе **әлде** таксиге ме?

3-тапсырма. Толықтырыңыз.

Бәрі автобуспен бара ма		<i>таксимен бара ма?</i>
Жұрттың бәрі 44-автобус күтіп тұр ма	ӘЛДЕ	

Таңертең автобус толы болды ма	ӘЛДЕ	
Автобус кенет тоқтап қалды ма		
Кешкі қарбаласта автобуска міне алмай қалдың ба		
44-автобус «Сауран» аялдамасына тоқтай ма		

4-тапсырма. Сөйлем құраңыз.

Үлгі: Бүгін сабаққа не автобуспен бар, не таксимен бар!

автобус/такси
 жаяу/машинамен
 отырмайды/орын бермейді
 тоқтап қалды/қатты жүрді
 қарбалас/тыныштық
 әдейі/байқамай

5-тапсырма. Оқыңыз.

Дәурен таңертең 44-автобуска үлгеру үшін асығыс аялдамаға бет алды. Айналаны тұман басып, аялдамада адам қарасы көбейген.

- Бүгін де қарбалас күн болатын сияқты, — деді ол жанында тұрған жолаушыға.

- Иә, қанша ерте шықсаң да, не автобусты ұзақ күтесің, не бәрібір кешігесің, — деп жауап берді бейтаныс адам күрсініп. Кенет алыстан автобус көрінді. Дәурен ішінен: «Бұл 44-автобус па, әлде басқа көлік пе?», — деп күмәнданып тұрды. Жақындап келе жатқан автобустың маңдайындағы нөмірді көріп қуанып кетті. Бірақ автобус іші лық толы екен. Дәурен: «Кірейін бе, әлде келесі автобусты күтейін бе?», — деп ойланып қалды. Сол сәтте жанындағы кісі:

- Ішке кіре бер, кейде артқы жағында орын болып қалады, – деп кеңес берді. Шынында да, терезе жанында орын бар екен. Дәурен қуанып отырып алды. Оның түсетін аялдамасы әлі алыс. Терезеге қарап ойланып кетті...

6-тапсырма. Ақпараттың дұрыс не бұрыстығын анықтаңыз.

Ақпарат	Дұрыс	Бұрыс
1. Айнала тұман болды.	☐	☐
2. Бейтаныс адам автобустың ерте келетінін айтты.	☐	☐
3. Дәурен 44-автобус келгеніне қуанды.	☐	☐
4. Автобус ішінде мүлде бос орын болмады.	☐	☐
5. Дәуреннің түсетін аялдамасы жақын болды.	☐	☐

7-тапсырма. Тыңдаңыз. Ретімен орналастырыңыз.

№___ Иә, есікке қарай жақындай беріңіз.

№___ Қызым, енді өте бер!

№___ Балам-ау, не былай тұр, не ішке қарай кірші.

№___ Жо-жоқ, қызым, өте бер! Мен әзір түспеймін.

№___ Алдымдағы адамның сөмкесі бөгет жасап тұр.

№___ Жұрттың бәрі бір жаққа асығып бара жатады әйтеуір.

№___ Апа, сіз де келесі аялдамадан түсесіз бе, әлде әлі түспейсіз бе?

№___ Мұндай уақытта автобус толы болады, тұратын да орын таппай

қаламыз.

8-тапсырма. Сұхбатта қарамен берілген сөздер мен сөз тіркестерін теріп жазыңыз, сөйлем құраңыз.

Сөз/сөз тіркесі

жұрт

.....
.....
.....

Сөйлем

Жұрттың бәрі автобусты күтіп тұр

.....
.....
.....

9-тапсырма. Бейнежазбаны көріп, кестені толтырыңыз.

Сөз/сөз тіркесі

Сөйлем

10-тапсырма. Бейнежазбада бар ақпаратты белгілеңіз.

- ☐ Электр көлігі қоршаған ортаны ластамайды
- ☐ Ауа райы суық болғанда батарея қуаты тез бітіп қалады
- ☐ Электр көлігіне бензин немесе дизель құймайсыз
- ☐ Электр көлігі қатты шу шығармайды
- ☐ Электр қозғалтқышында бөлшектер аз
- ☐ Әр қалада немесе ауылда зарядтайтын орындар жеткіліксіз болуы мүмкін
- ☐ Электр көлігінің бастапқы бағасы қымбат болады
- ☐ Электр көліктеріне көшу халықтың денсаулығын жақсартуы мүмкін
- ☐ Көптеген елдерде электр көлігіне салық төлеуде жеңілдіктер бар
- ☐ Электр көлігін үйде зарядтау өте ыңғайлы

11-тапсырма. Жағдаят.

Досыңыз екеуіңіз автобус күтуден шаршап, көлік сатып алуды жоспарлап отырсыздар. Досыңыз бензинмен жүретін көлік алғысы келеді, ал сіз электр көлігін қалайсыз. Сіз досыңызға электр көлігінің артықшылығын түсіндіріп, өз таңдауыңызға көндіруге тырысыңыз.

1. Электр көлігінің пайдасы мен зияны туралы айтыңыз.
2. Өз көзқарасыңызды дәлелдеңіз.
3. Сұрақ қойып, жауап беріңіз.

1-тапсырма. Оқыңыз. Сөздердің аудармасын жазыңыз.

ұрлық		билік	
әкімшілік		меңгеру	
қылмыс		үкімет	
құқық		әділ	
тәуелсіздік		жамандық	
жеке тұлға		жәбірленуші	
қылмыскер		зақымдау	
тонау		қорғаушы	
жаза		құтқару	

2-тапсырма. Сөз тіркесін құраңыз.

Үлгі: ұрлық жасау

ұрлық	☐	☐	арқалау
әкімшілік	☐	☒	жасау
жаза	☐	☐	жауапкершілік
құқық	☐	☐	қорғау органдары
тонау	☐	☐	ұстау
мемлекеттік	☐	☐	тарап
жәбірленуші	☐	☐	билік
қылмыскерді	☐	☐	деректері

СӨЗ ТҮЗІМ

да, де, та, те шылауы бір сөзді ерекшелеу, нақтылау, күшейту, тыңдаушының назарын аудару үшін қолданылады. Ол **да** өз құқығын біледі. Менің **де** жауап бермеуге хақым бар.

3-тапсырма. Толықтырыңыз.

Қажет сөздер: қылмыскердің, қорғаушы, құқық қорғау, қылмыс, жауапқа, жазадан, қорғаушы.

1. Бұл іске де органдарына араласуға рұқсат берді.
2. Заң бойынша да жеке тұлға ғана тартылады.
3. Жеңіл жасаған адам да құтыла алмайды.
4. Жәбірленушіні ғана емес, қоғам да қолдауы тиіс.
5. тәжірибелі болса, бұл істі де жеңіп шығуға болады.
6. Сотта де пікірін ескерді.

4-тапсырма. Сөйлем құраңыз.

1. билікте де/ талқыланып/ Бұл/ әкімшілікте де/ мәселе/ қызу/ жатыр.
.....
2. бейжай/ қарамайды/оқиғаға/ үкімет те/ Бұл/ қоғам да.
.....
3. негізі/ Құқық та/ үстемдігінің/ әділдік те/ заң
.....
4. қабылдау/ керек/ дерек/ шешім/ барлық/ Әділ де/ ескерілуі/ үшін/
нақты.
.....
5. қорғаушы да/ айтуға/ өз/ құқылы/ уәжін/ Сотта/ айыптаушы да.
.....

5-тапсырма. Оқыңыз.

а) мәтінмен танысыңыз

Бір күні Дәурен кітапханада сабаққа дайындалып отырып қызық оқиғаға куә болды. Бір студент басқа біреудің сөмкесінен кітап алып өз сөмкесіне салғанын байқайды. Кітапхана меңгерушісі Айман апай:

– Бұның не? Біреудің затын рұқсатсыз алуға болмайды!, – деп дауыс көтерді. Студент:

– Мен тек бір сағатқа ғана алайын деп едім. Кешке қайта әкелемін. Ешқандай жаман ойым жоқ, – деді. Сол кезде Дәурен араласып:

– Заң бойынша бұл әрекет те – құқық бұзушылық. Егер сен рұқсатсыз алсаң, бұл ұрлық болып саналады. Ұрлық та – қылмыс. Мұндай іске заңмен тыйым салынған, – деді. Айман апай Дәуренге қарап:

– Дұрыс айтып тұрсың, Дәурен. Бұл да қылмыс болып саналады, – деді. Дәурен студентке қарап былай деді:

– Есінде болсын, егер бұл әрекетті әдейі жасасаң, заңмен жазаланасың! Студент үндемей қалды. Сол кезде жоғары курс студенті Әлия:

– Кітапханадағы бейнебақылау жазбалары арқылы бұл іс тексеріледі. Егер кітапты ұрлау ниетімен алғаны дәлелденсе, бұл – құқық бұзушылық, – деді. Дәурен:

– Әділ қоғам құру үшін әр адам өз әрекетіне жауап беруі керек. Заңға бағыну – әркімнің азаматтық борышы, – деді.

ә) мәтін бойынша ойыңызды айтыңыз

Егер сіз Дәуреннің орнында болсаңыз, не істер едіңіз? Заңды білу не үшін маңызды? Университетте студенттердің қандай құқықтары мен міндеттері бар деп ойлайсыз?

6-тапсырма. Жауап беріңіз.

1. Қандай қызық оқиға болды?
2. Айман апай кім?
3. Дәурен не туралы айтты?
4. Әлияның пікірі қандай?
5. Дәурен ойын қалай қорытындылады?

7-тапсырма. Бейнежазбаны көріңіз. Сұрақтарға жауап беріңіз.

1. Бейнежазба не туралы?
2. Супермаркетте сөмкеңізді тапсыруға міндеттісіз бе?
3. Сөмкеңіздің қауіпсіздігіне кім жауап береді?
4. Сатып алмаған тауарды бүлдіріп алсаңыз, төлеуге міндеттісіз бе?
5. Дүкенде фотоға түсіруге бола ма?
6. Өз құқығыңызды қорғау үшін қандай заңдарды білу керек?

8-тапсырма. Жауап беріңіз.

Жағдаят	Құқығы бар ма?	Неге?
Дүкен күзетшісі сөмкені тапсыру керек екенін айтты. Тапсыру керек пе?		

Байқаусызда сатып алмаған шай қорабын бүлдіріп алды. Ақысын төлеу керек пе?		
Дүкенде видеоға, фотоға түсіруге тыйым салды. Дұрыс па?		
14 күн өткеннен кейін тауарды тапсырмақ болды. Тауарды тапсыра ала ма?		

9-тапсырма. Кестені толтырыңыз.

Сұрақ	Сіздің құқығыңыз	Заң баптары
Құқық бұзушылықты көргенде не істеу керек?		
Жеке мүлкіңіз ұрланса, қандай әрекет жасау қажет?		
Құқық қорғау органдарының әрекетсіздігіне қалай жауап беру керек?		
Қоғамдық орында заңсыз әрекетке куә болсаңыз, не істеу керек?		
Жәбірленуші ретінде қандай құқықтарыңыз бар?		
Құқық бұзушыға қатысты қандай шаралар қолданылуы мүмкін?		

10-тапсырма. Жағдаят.

Досыңызбен мейрамханаға кешкі ас ішуге бардыңыз. Тапсырысыңыз келіп, тамақ іше бастадыңыз. Біраз уақыттан соң тамақтан пластик шықты. Сіз бұл туралы даяшыға айттыңыз. Бірақ ол кешірім сұрамады, керісінше сізді кінәлай бастады. Тамақтың ақшасын толық төлеуіңізді талап етті. Сіз бұл жағдайды әділетсіз деп есептедіңіз. Осындай жағдайда сіз не істейсіз?

1. Қоғамдық орында өз құқығыңызды қалай қорғайсыз?
2. Қандай мемлекеттік органға шағымдануға болады?
3. Бұл құқық бұзушылық па?
4. Егер иә болса, қандай жаза қолданылуы мүмкін?

1-тапсырма. Оқыңыз. Сөздердің аудармасын жазыңыз.

басқару		төраға	
тағайындау		күзету	
одақ		көпшіл	
ұйым		адамгершілік	
халықаралық		ресми	
азаматтық		бейресми	

2-тапсырма. Сәйкестендіріңіз.

1. басқару	☐	☐	а) бірнеше адам не ұйым бірігіп құрған топ
2. тағайындау	☐	☐	ә) бір мақсатпен жұмыс істейтін мекеме не топ
3. одақ	☐	☐	б) басшылық ету, билігін жүргізу
4. ұйым	☐	☐	в) белгілеу, орынға қою
5. халықаралық	☐	☐	г) адамның белгілі бір елдің заңды мүшесі екенін білдіреді
6. азаматтық	☐	☐	ғ) адам бойындағы ізгі қасиет
7. адамгершілік	☐	☐	д) халықтар мен елдердің өзара байланысы
төраға	☐	☐	ж) біреуге көмектесу
жақсылық	☐	☐	з) ресми емес
ресми	☐	☐	и) мәжілісті, жиналысты басқаратын тұлға
бейресми	☐	☐	й) заңды, маңызды, салтанатты түрде болатын нәрсе

СӨЗ ТҮЗІМ

Екен сөзі бір нәрсенің расталғанын, анықталғанын, не біреудің сөзіне сүйеніп айтылғанына, ақпараттың растығына сенімсіздік білдіргенде қолданылады.

Олар халықаралық ұйымдармен бірлесе жұмыс **істейді екен**.

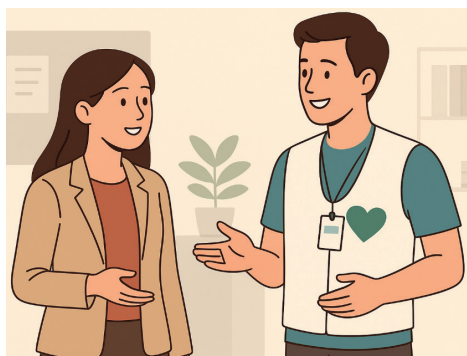
Еріктілер одақ құрып өңірлерде де белсенді **жұмыс істеп жүр екен**.

3-тапсырма. Толықтырыңыз.

Қажет сөздер: басқару, бейресми, еріктілер, ұйымдары, тағайындайды, одағымен, еркімен, ұйымдармен.

1. Олар ешқандай марапат күтпей, өз көмек көрсететін топ екен.
2. Кейбір ресми ұйымдарға тіркеліп, жобаларға қатысады екен.
3. Қазақстанда да халықаралық деңгейде танылған еріктілер бар екен.
4. Белгілі бір іс-шараға қатысу үшін еріктілерді арнайы комиссия екен.
5. Мұндай ұйымдарды үкімет тарапынан құрылған қорлар керек екен.
6. Еріктілер БҰҰ сияқты беделді бірлесіп жұмыс істейді екен.
7. Кейбір бастамалар алғашында түрде басталып, кейін үлкен жобаларға айналады екен.

4-тапсырма. Оқыңыз.

Қарамен берілген сөздермен сөйлем құраңыз.

Айдана: Сәлем, Дәурен! Соңғы кезде сені әртүрлі қоғамдық шаралардан жиі көріп жүрмін. Не істеп жүрсің өзі?

Дәурен: Сәлем, Айдана! Мен еріктілер **ұйымында** жұмыс істеймін. Бұл **азаматтық** бастамалармен айналысатын топ **екен**. Біз түрлі әлеуметтік жобаларға қатысамыз.

Айдана: Қызық екен. Бұл ұйым **ресми** ұйым ба әлде **бейресми** ме?

Дәурен: Басында **бейресми** топ болған **екен**. Кейіннен қалалық әкімдікке тіркеліп **ресми** мәртебе алған. Қазір бізді түрлі мекемелер шақырады.

Айдана: Жақсы екен. Сені жақында топтың **төрағасы** болды деп естідім. Рас па?

Дәурен: Иә, рас. Соңғы жиналыста мені **тағайындады**. Қазір топтың **басқару** жұмыстарымен айналысып жүрмін.

Айдана: Нағыз көшбасшысың ғой! Ал нақты қандай жұмыспен айналысасыңдар?

Дәурен: Біз қарттарға көмектесеміз, кейде ауруханаларда **көмекші** де боламыз. Мұның бәрі жақсылық жасау ниетінен туған.

Айдана: Шет елдермен де жұмыс істеп көрдіңдер ме?

Дәурен: Иә, бір **халықаралық** жастар **одағымен** бірге экологияға қатысты жоба ұйымдастырдық. Көп нәрсе үйрендік.

Айдана: Тамаша! Маған да қосылуға бола ма?

Дәурен: Әрине, бізге дәл сен сияқты адамдар керек!

5-тапсырма. Асты сызылған сөздерге сұрақ қойыңыз.

1. Мен еріктілер ұйымында жұмыс істеймін.
2. Бұл – азаматтық бастамалармен айналысатын топ екен.
3. Біз түрлі әлеуметтік жобаларға қатысамыз.
4. Сені жақында топтың төрағасы болды деп естідім.
5. Мұның бәрі жақсылық жасау ниетінен туған.
6. Бұл ұйым ресми ұйым ба, әлде бейресми ме?
7. Соңғы жиналыста мені тағайындады.

6-тапсырма. Жауап беріңіз.

1. Дәурен қандай ұйымда жұмыс істейді екен?
2. Ұйым немен айналысады екен?
3. Ұйымның төрағасы кім екен?
4. Еріктілер кімдерге көмектеседі екен?
5. Олар қандай жоба өткізген екен?

7-тапсырма. Бейнежазбаны көріңіз. Жауап беріңіз.

1. Бейнежазба не туралы екен?
2. Ерікті деген кім?
3. Қазақстан еріктілер лигасы қашан ашылды?

4. Олардың мақсаты қандай екен?
5. Еріктілер лигасында неше адам бар?
6. Еріктілер лигасына кімдер мүше бола алады екен?
7. Еріктілер лигасы қандай іс-шаралар өткізеді екен?
8. Олар қандай жобаларға қатысады екен?

8-тапсырма. Төмендегі сөздерді қатыстырып, сөйлем құрастырыңыз.

Үлгі: Біз барған мекемеде еріктілер қоғамы жұмыс істеп жатыр екен.

Еріктілер – қоғам

.....
.....

Еріктілер – азаматтық

.....
.....

Ерікті – ресми

ЕКЕН

.....
.....

Ерікті – жақсылық

.....
.....

Еріктілер – басқару

.....
.....

9-тапсырма. Жағдаят.

Жергілікті жастардан құралған еріктілер тобы «Таза қала» атты экологиялық акция ұйымдастырып жатыр. Олар сенбі күні саябақтар мен көшелерді тазалап, тұрғындарға қоқысты сұрыптау туралы жадынамалар таратпак. Сіз осы еріктілер тобының мүшесісіз.

1. Тұрғындарға не айтасыз? («екен» формасын қолданыңыз)
2. Мұндай акциялар қоғамға пайда әкеле ме? Пайдасы қандай?
3. Өз қалаңызды немесе ауылыңызды таза ұстау үшін не істеу қажет?

1-тапсырма. Сөздерді тақырыптарға бөліп жазыңыз.

Қажет сөздер: адамгершілік, жақсылық, ресми, азаматтық, әкімшілік, жұрт, бейресми, жаза, қарбалас, айнала, ақша айналымы, қор, тағайындау, одақ, ұйым, төраға, халықаралық, басқару, қоршаған орта, салық, қаржы, рұқсат беру, құқық, жамандық, жәбірленуші, әділ, жазалау, қылмыс, бақылау, пайда, сұраныс, электр көлігі, билік, меңгеру, зақымдау, қорғаушы, тонау, үкімет, қылмыскер, саясат, табыс, үнемдеу, ұрлық, құқық бұзушылық, жеке тұлға, құтқару, тәуелсіздік.

Депозит	44-автобус	Құқығынды білесің бе?	Еріктілер қоғамы
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			

2-тапсырма. Дұрыс нұсқаны таңдаңыз.

1. Күн сайын ☐ мыңдар / ☐ мыңдаған адам интернет арқылы ақша аударады.
2. Қаржы саласында ☐ жүздеген / ☐ жүздеп инспектор бақылау жүргізеді.
3. Мемлекет білім саласына жыл сайын ☐ миллиардтар / ☐ миллиардтаған қаржы бөлуде.
4. Электр көліктеріне ☐ мыңдаған / ☐ мыңдап адамның сұранысы артып жатыр.

5. Соңғы жылдары ☐ ондап / ☐ ондаған елде жаңа технологияға сұраныс көбейді.
6. Бұл жобадан ☐ миллиондар / ☐ миллиондаған теңге пайда көрдік.
7. Мемлекетке ☐ мыңдаған / ☐ мыңдар компаниядан салық түседі.
8. Әлемде ☐ жүздер / ☐ жүздеген саясаткер экология тақырыбын көтеріп жүр.

3-тапсырма. Дұрыс нұсқаны таңдаңыз.

1. Бұл іс – тек заңгерге ғана емес, құқық қорғаушыға..... (да, та) маңызды.
2. Қылмыскер ғана емес, куәгер..... (те, де) сотқа шақырылды.
3. Әрбір жеке тұлға..... (да, та) өз құқығын білуі керек.
4. Жәбірленуші..... (де, те) сотқа шақырылды.
5. Бұл істе билікке ғана емес, әкімшілікке..... (де, те) жауапкершілік жүктеледі.
6. Құтқарушы ғана емес, қорғаушы..... (да, та) оқиға орнына келді.
7. Әділ шешім жәбірленуші үшін ғана емес, қоғам үшін..... (де, те) қажет.

4-тапсырма. Жағдаят.

Сіз көпқабатты үйдің тұрғынысыз. Соңғы апталарда аулада қоқыс көбейіп кетті. Контейнерлер толып қалады, кейбір тұрғындар қоқысты кез келген жерге тастайды. Бұл көрініс балаларға, ауаға, аулаға кері әсерін тигізіп жатыр. Көршіңізбен осы мәселені шешу жолдары туралы сөйлесіңіз.

1. Бұл мәселені кім тудырып отыр деп ойлайсыз?
2. Қоқыстың көбеюі қандай зардап әкелуі мүмкін?
3. Қалалық әкімдікке шағымдану керек пе, әлде тұрғындар өздері шешу керек пе?
4. Сенбілік ұйымдастыру туралы не ойлайсыз?
5. Қоршаған ортаны қорғау кімнің жауапкершілігінде?

I ТАРАУ

2-сабақ

5-тапсырма. Тыңдаңыз. Ауыспалы мағынадағы сөздерді табыңыз.

Бұл – менің жеңгем, Айғаным апай. Ол – үлкен ағамның келіншегі. Ағам үйдің тірегі болса, жеңгем үйдің гүлі. Бар жылулық жеңгем арқылы тарайды. Аға-жеңгем ата-анаммен бірге тұрады. Айғаным жеңгем маған «ерке бала» деп ат қойды. Ол – өте мейірімді, үнемі күлімдеп жүреді. Олардың үш баласы бар. Тұңғышы – Әділет, ортаншысы – Әлия және кенжелері – Ханшайым. Олар – өте тату-тәтті, сыйлы отбасы. Мен жеңгеммен үнемі сырласамын. Алғаш ғашық болған қызым туралы да жеңгеме айтқанмын. Менің өмірімде жеңгемнің орны бөлек.

3-сабақ

8-тапсырма. Тыңдаңыз. Сипаттаушы сөздерге назар аударыңыз.

Әжем мен үшін ең ақылды жан. Ол кісі өте нәзік әрі шыдамды адам болатын. Аққұба жүзінде ерекше жылылық пен мейірімділік тұратын. Әжемнің бетіндегі секпілдері мен әжімдері, көзінің астындағы кішкентай қалы әлі есімде. Бетінде кішкентай меңі де болатын, ол оны ерекше көрікті етіп көрсететін. Әжем тартымды әрі қара торы, келбетті жан еді. Үнемі таза киініп, үй ішін тап-таза ұстайтын, өте ұқыпты еді. Қолынан бәрі келетін, жақсы тамақ пісіретін, тігін тігетін пысық адам болды.

Әжемнің мінезі де көпке үлгі болды. Ол өте адал, батыл адам еді. Ауылдағы көп адам әжемнен кеңес сұрайтын. Өзінің өмірлік тәжірибесін бөлісіп, барлығына көмектесетін. Кішкентай кезімде әжем маған Абайдың «Ғылым таппай мақтанба» өлеңін оқып беретін. Ол сол кезде «дұшпан» деген сөздің мағынасын түсіндіріп, жалқаулық пен надандықтың адамға зиян екенін айтып отыратын. Әжем қайтыс болса да, оның сөздері әлі есімде. Қазір әжемді сағынамын, әлі де балаша құшақтап, еркелегім келеді. Оның әрбір сөзі, иісі, тіпті бетіндегі кішкентай тыртығы да көз алдымда. Ол менің жүрегімде.

4-сабақ

6-тапсырма. Тыңдаңыз. Толықтырыңыз.

1-диалог

- Сен тағы да мені **әзілдеп** тұрсың ба?
- Жо-жоқ, бұл жолы шын айтып тұрмын, тек кішкене қалжың араласып кетті.

2-диалог

- Ертеңгі сұхбатқа дайынсың ба?
- Иә, бірақ қатты **толқып тұрмын**. Бір жағы, сонда да уақытында жету үшін **асығып** барамын.

3-диалог

- Анау баланы неге **қудың**?
- Ол сабақтан қашып бара жатқан еді, ұстазымыз ұстап алуымды өтінді.

4-диалог

- Бұл жаңалықты естігенде не сездің?
- **Қуаныштан** көзіме жас келді.

5-диалог

- Осы мамандықты шын **қаладың** ба?
- Иә, бірақ кейде өзіме күмәнданатын сәттер де болады.

6-диалог

- Досыңмен не болды?
- Ұрысып қалдық, бірақ оны **уайымдап** кеттім. Сондықтан да оны кешірдім.

7-диалог

- Фильм тамашалап отырғанда не болды?
- Кенет жарық сөнді де, біреу **құлап қалды**.

8-диалог

- Бүгін **көңіл** күйің жоқ сияқты?
- Иә, бәрінен қашып кетіп, жалғыз қалғым келеді.

II ТАРАУ

2-сабақ

5-тапсырма. Тыңдаңыз. Ретімен қойыңыз.

Тәжірибе жұмысының кезеңдері

1. Дәурен алдымен тәжірибе нәтижесінде не болуы мүмкін екенін болжайды

2. Жұмысты бастамас бұрын тәжірибеге қажетті шартты белгіледі

3. Дәурен мен жолдастары есеп арқылы тәжірибеде қолданылатын құралдардың мөлшерін анықтады

Мысалы: үштен екі вольт қажет болуы мүмкін

4. Жұмыс үшін қажет пішіндер (шар, шаршы, тіктөртбұрыш, көпбұрыш, домалақ) сызылып немесе 3D моделденіп дайындалады

5. Тәжірибе бойынша түзу, қисық, ирек сызықтар сызылып, ұзындықтары өлшенді

Мысалы: ұзындығы үштен бір метр болатын түзу сызық сызылды

6. Алынған мәліметтер кезеңдерге бөлінді

Мысалы: тік төртбұрыш төрттен екі бөлікке бөлініп, әр бөлігіне ток берілді

7. Дайындалған материалдар мен сызбалар мыжылып, яғни қайта өңделді.

Мысалы: Қағаз макеті мыжылып, оның орнына үштен бір пластик пішін жасалды

8. Тәжірибе сынақ арқылы тексерілді

9. Жұмыстың нәтижесі дәлелденді

Мысалы: «Егер үштен екі қысым берілсе, онда жүйе тұрақты жұмыс істейді» деген дәлел келтіріледі

10. Тексерілген схема немесе модель нақты мақсатта пайдаланылады

Мысалы: дайындалған төрттен үш көлемді көпбұрыш пішін робот бөлшегіне қолданылады

3-сабақ

8-тапсырма. Тыңдаңыз. Түсініксіз сөздермен жұмыс жүргізіңіз.

Ұғым, пішін және мағына түсінігін қалыптастыру

Жоба қоғамтану, саясаттану және әлеуметтану сияқты негізгі пәндермен тығыз байланысты. Біздің мақсатымыз – студенттердің ақпаратты қалай түсінгенін және оларды тиімді пайдаланудың жолдарын зерттеу. Жобаның алғашқы кезеңінде біз әртүрлі пішіндерге қатысты сынақ жүргіздік. Бірде шаршы мен тіктөртбұрышты қолдандық, бірде ирек сызық пен қисық сызықтарды пайдаланып көрдік. Келесі кезеңде баяндама жасалды. Онда бағдарлама, мақала тақырыбы және мысалдар талданды. Кейде ұғым нақты

берілді, кейде түсінік жалпылама ғана айтылды. Бұл ерекшелік жобаның басты мәнін айқындауға мүмкіндік берді.

Қорытынды бөлімде ұпай жүйесі арқылы нәтиже шығарылды. Бірде жеңіске жеткендер анықталды, бірде жеңілгендер талданды. Бірақ ең бастысы – барлық қатысушылар үшін сын мен қорытынды дамуға жол ашты. Кейбір деректер графиктермен көрсетілді, бұл талдауды жеңілдетті.

III ТАРАУ

1-сабақ

3-тапсырма. Тыңдаңыз. Түйіндемені толтырыңыз.

ТҮЙІНДЕМЕ

Аты-жөні: Нұрланұлы Дәурен

Мекенжайы: Қарағанды қаласы, Сәтпаев көшесі, 8-үй, 284-пәтер

Телефоны: +7 775 394 43 39

E-mail: duxu_48@gmail.com

Мамандығы: IT саласы, бағдарламалау

Жеке қабілеті: білікті, іскер, командалық жұмысқа бейім

Білімі: әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Ақпараттық жүйелер мамандығы

Кәсіби тәжірибесі: Orda International Company IT маманы

Қызығушылығы: ғылыми мақалалар жазу, жаңа технологияларды меңгеру, ғылыми зерттеу жүргізу

Мақсаты: бәсекеге қабілетті маман болу, еліміздің дамуына үлес қосу

Ұстанымы: қандай жұмыс істесең де әрдайым шынайы болу керек

Тілдік дағдылары: Қазақ тілі (ана тілі), ағылшын тілі (B2), орыс тілі (C1)

Қосымша мәліметтер: саяхаттау, компьютерде сурет салу

2-сабақ

6-тапсырма. Тыңдаңыз. Жаңа грамматикалық құрылымның қолданысына назар аударыңыз.

Дидар: Сәлем, досым!

Дәурен: Сәлем! Астана халықаралық компаниясының сайтындағы бос орындарды қарадың ба?

Дидар: Иә, көрдім. Үміткерлерге тапсыру керек құжат тізімін де жүктеп алдым.

Дәурен: Жақсы, мен де көрдім. Құжаттардың көбін Egov сайтынан алуға болады екен.

Дидар: Иә, мен түйіндеме, жеке куәлік, диплом көшірмесі мен бірнеше анықтаманы дайындап қойдым. Енді мотивациялық хат әзірлеу керек.

Дәурен: Сенде үлгісі бар ма?

Дидар: Мотивациялық хаттың үлгісі жоқ, бірақ сайттан қарау керек.

Дәурен: Жақсы, мотивациялық хатта не жазу керек?

Дидар: Онда өзіңнің алдағы жоспарың мен берілген қызметке тұрғанда атқаратын жұмыстарың, ұстанымдарың туралы жазасың.

Дәурен: Жақсы, бүгін жазып, құжаттардың түпнұсқасын сұхбатқа барғанда көрсетермін.

Дидар: Ооо, мен құжаттарымды толық дайындап болғанда саған хабарласамын.

Дәурен: Жақсы, досым. Басшылықтың сұрақтарына да дайындалу керек.

Дидар: Иә, өзіміз туралы мәліметті жақсылап айтып береміз ғой.

3-сабақ

4-тапсырма. Тыңдаңыз.

Дәурен: Алло, Әмір, қалың қалай?

Әмір: Жақсы, маған өткенде түйіндемеді жіберген компания хабарласты. Менің түйіндемем бастықтарына ұнап, бірден мақұлдапты. Сол лауазымға лайықты маман ретінде мені сұхбатқа шақырды.

Дәурен: Оо, тамаша. Қашан барасың? сұхбатқа дайындалып жатырсың ба?

Әмір: 20 маусым, келесі дүйсенбі күні. Енді сол сұхбатқа дайындалу керек.

Дәурен: Әрине, сен ол лауазымға лайықсың. Еш қобалжымастан барлық сұрақтарына байыппен жауап беруге тырыс. Ең басты кеңесім: бір сұраққа толық жауап берместен басқа нәрсені айтып кетпе. Ойыңды жинақтап, нақты ұсыныс, шешімдеріңді айт.

Әмір: Кеңесіңе рақмет, досым. Иә, барынша белсенді болуға тырысамын.

Дәурен: Мүмкін екеуіміз дайындалып көрерміз. Мен тілші немесе жұмыс беруші болайын.

Әмір: Мынау жақсы ой екен. Қане, көрейік!

Дәурен: Ендеше кеттік. Сіз не үшін біздің компанияны таңдадыңыз, тәжірибеңіз туралы айтпастан бұрын маған өзіңіздің мотивациялық хатыңызда көрсетілген ұстанымдарыңыз туралы толық айтып берсеңіз.

Әмір: Ойбай, достым, мен тіпті шын сұхбатта отырғандай ыстықтап, терлеп кеттім ғой.

Дәурен: Бәрекелді, қайта осылай дайындалсаң, сұхбатта жеңілірек болады.

Әмір: Солай екен ғой!

4-сабақ

5-тапсырма. Тыңдаңыз.

Шұғыла: Сәлеметсіз бе! Сіз жаңа қызметкерсіз бе?

Дәурен: Иә, сәлеметсіз бе! Менің атым – Дәурен. Бүгін жұмыстағы бірінші күнім. Мен АІ бөлімінің сарапшысы лауазымына қабылдандым.

Шұғыла: Қош келдіңіз, Дәурен! Мен Шұғыламын, осы бөлімде қызмет істеймін. Бұл – біздің жұмыс үстеліміз. Ал мынау – басқарма отырысы өтетін бөлме.

Дәурен: Рақмет. Міне, үстеліме сызғыш, өшіргіш, ұштағыш, тіпті басып шығарғыш та қойыпты. Керек заттардың бәрі бар екен.

Шұғыла: Иә, бізде бәрі нақты жоспармен жүреді. Таңертең сағат 9:00-де шұғыл кеңес болады, кейін сізге қызметтік міндеттеріңізді айта жатар.

Басшы: Сәлеметсіз бе, Дәурен! Қош келдіңіз. Біздің бөлім күрделі жобамен айналысып жатыр, сол себепті тәжірибелі қызметкерлермен бірге жұмыс істейсіз. Жұмыс өте көп, бұл жерде өзіңізге мол тәжірибе жинайсыз. Сіздің шетелге іссапарға шығу мүмкіндігіңіз де болады.

Дәурен: Рақмет! Маған мүмкіндік бергендеріңізге алғыс айтамын. Жаңа ортаға тез кірісуге тырысамын.

Шұғыла: Кейде жұмыстарға байланысты ұрыс-керістер болып қалуы мүмкін, бірақ бәрі кәсіби түрде шешіледі.

Дәурен: Түсінікті. Мен дайынмын!

Басшы: Іске сәт!

IV ТАРАУ

1-сабақ

4-тапсырма. Тыңдаңыз.

Жұлдыз: Сәлеметсіз бе! Кешегі бірінші жұмыс күніңіз қалай өтті?

Дәурен: Қайырлы таң, қалыңыз қалай? Тамаша, ақырын үйреніп жатырмын. Жұлдыз ханым, сіз қай аймақтансыз?

Жұлдыз: Жақсы. Мен Түркістан облысынанмын.

Дәурен: Шынымен бе? Мен де Түркістанның солтүстігіндегі шағын бір ауылданмын. Демек, жерлес екенбіз ғой!

Жұлдыз: Иә, расымен! Қандай қызық! Жұмысқа келгеннен бері жақын араласып жүргеніміз осы екен ғой, өзіміздің де аймақтан адам тапқанымға қуаныштымын.

Дәурен: Мен де, отбасыңызбен көшіп келдіңіздер ме? Қайда тұрасыз?

Жұлдыз: Жоқ, ата-анам ауылда, мен сол аймақта оқу бітіріп, бірнеше жыл Шымкентте жұмыс істедім. Алматыға осы көктемде көшіп келгеннен бері жатақханада тұрып жатырмын.

Дәурен: Жақсы екен. Менің де ата-анам сол жақта.

Жұлдыз: Жақсы, ауыл-аймаққа жиі барып тұрасыз ба? Мен алдыңғы жұмыстан кеткеннен бері бармаппын.

Дәурен: Жақында ата-анамды ауданға көшірген едік, сол кезде барып келдім.

Жұлдыз: Қалада қай жерде тұрасыз?

Дәурен: Достарыммен тұрғын үй жалдап тұрамын. Үлкен қалада пәтер жалдау қиын екен, студент кезімде жатақханада тұрып үйреніп қалған, қаражат жағынан қиын екен.

Жұлдыз: Иә, оныңыз рас. Маған жұмыстың жатақханасынан орын алу да оңай болмады. Дегенмен жаман емес.

Дәурен: Жақсы, маған да алдағы уақытта жатақхана мәселесін көтеру керек сияқты.

Жұлдыз: Иә, кішкене үйренісіп алыңыз.

Дәурен: Иә, келісемін. Қалай болғанда да, сізбен танысқанымға қуаныштымын. Жерлес болған соң, тіл табысу да оңай екен.

2-сабақ

5-тапсырма. Тыңдаңыз, ретімен қойыңыз.

1)

Ханшайым: Сәлем, Әділ! Мен бүгін жаңа қызметтік пәтерге кірдім. Біраз тарлау екен

Әділ: Сәлем, Ханшайым! Иә, бұл үй ескі ғой. Бәсе, сенің жүзінде реніш бар сияқты көрінді

2)

Ханшайым: Шынымен де, ас үйде ыдыс жуатын мәшине жоқ екен

Әділ: Бәсе, кешегі түскі үзілісте «ыдыс жуу қиын екен» деп қалдың ғой

3)

Ханшайым: Терезелер де әйнек емес, кәдімгі пластик қой деймін?

Әділ: Иә, бәсе, бөлмеге жарық қатты түспейді

4)

Ханшайым: Кеше аулаға серуенге шыққанда марғауым қашып кетті

Әділ: Бәсе, танертең көңіл күйің болмағаны содан екен ғой

5)

Ханшайым: Жарайды, уақытша тұратын жер ғой. Қалай да үйреніп кетермін

Әділ: Иә, бәсе, алғашқы кезде бәрімізге қиын болған. Кейін бәрі реттеледі

3-сабақ

2-тапсырма. Тыңдаңыз. Мысал келтіріңіз.

іргетас, қақпа, пошта, қазу, тұрақ, отын, су құбыры, жару (отын), әткеншек, себет

4-тапсырма. Тыңдаңыз. Жауап беріңіз.

Дәурен: Сәлем, Жұлдыз! Қарашы, ботаникалық бақ қандай әдемі! Қаншама өсімдіктер мен ағаштар бар екен. Бәрін бір күнде көру үшін жоспар құру керек сияқты.

Жұлдыз: Сәлем, Дәурен! Иә, дұрыс айтасың. Әсіресе қатар өскен мына кайың мен емен ағаштарын қарашы. Олар дұрыс өсуі үшін тамырларынан бастап күтіп, баптау керек.

Дәурен: Мынау қарағай мен терек те ерекше екен. Ағаштардың қабығы мен сабағына дейін бақылауға болады. Бақтағы өсімдіктерді үнемі баптап, күтіп отыру қажет.

Жұлдыз: Иә, әсіресе жеміс ағаштары өнім беруі үшін оларды уақытылы суарып, бұтақтарын қырку қажет. Ал мынау – қалампыр мен жалбыз иісі қандай керемет! Хош иісті гүлдерді отырғызу да ерекше шаруашылық жұмыс қой.

Дәурен: Дұрыс айтасың. Мен бақта қамысты алғаш рет көріп тұрмын. Ол батпақты жерде өсетінін білемін. Осындай сирек кездесетін өсімдіктерді сақтау үшін ботаникалық бақтар көп жерге таралуы керек.

Жұлдыз: Иә, оның үстіне, өсімдіктердің тамыры тереңге кеткен сайын, сабағы да биікке ұзаруы мүмкін. Сондықтан әрбір өсімдікті зерттеу мен күтіп-баптау ісі жүйелі жүруі тиіс.

Дәурен: Мектепте осындай бақта тәжірибе сабағы болса ғой... Табиғатты қорғау жайлы нақты мысалмен үйренуіміз керек еді.

Жұлдыз: Мұндай бақтар балалар мен ересектерге де пайдалы. Әр адам табиғатты сүюді бала кезден үйренуі тиіс деп ойлаймын.

V ТАРАУ

1-сабақ

8-тапсырма. Тыңдаңыз. Тапсырмаларды орындаңыз.

Дәурен келесі аптада дұрыс тамақтану жолдары туралы дәріс оқиды. Дәріске дайындалу үшін орталық кітапханаға бармай-ақ дұрыс тамақтануға байланысты мамандардың ұсыныстарымен танысты. Қаладағы дұрыс тамақтану орталықтарында болып арнайы мамандардан кеңес алды. Үйге келген соң жинақталған материалдарды бір қарап шығып жүйеледі. Мамандардан арнайы диета ұстамай-ақ салмақты бір қалыпта ұстап тұрудың құпиясын естіді.

Зерттеу барысында дұрыс тамақтанудың адамның көңіл-күйіне, оның болашақ өміріне оң әсерін тигізетінін байқады. Осыдан кейін өзі де дұрыс тамақтануға бел буды. Күніне 1,5-2 литр су ішіп, тек қоректік заттарға бай тағамдарды пайдаланып, тамақ мәзірінен көмірсуы жоғарыларды алып тастады. Күнде таңертең жұмыртқа, ботқа, көкөністерді пайдаланса, түскі асқа

жылқы не сиыр етінен дайындалған тағамдарды, буға піскен көкөністерді, ал кешке жеңіл тамақтарды іше бастады. Арнайы жаттығулар жасамай-ақ өзін жеңіл сезініп, шаршағандығы басылды. Ұйқысы түзеліп, таңертең ұйқыдан сергек тұратын болды.

2-сабақ

9-тапсырма. Тыңдаңыз. Тапсырмаларды орындаңыз.

Әйелі: Үйге азық-түлік алайық. Уақытың болса Магнумға барып келейік.

Күйеуі: Бүгін жұмыстан кеш шығамын. Сен Магнумнан үйге тапсырыс берші.

Әйелі: Жақсы, бірақ Магнумнан тапсырыс бергенше Аспаннан беремін. Аспанда тамақ бағасы жоғары болса да, сапасы жақсы, сақтау мерзімі де дұрыс.

Күйеуі: Менің әріптестерім Магнумнан береді, үнемі мақтап отырады. Ақшаны артық жұмсағаннан гөрі сол Магнумнан берсеңші.

Әйелі: Өткенде Магнумнан алған картоп тым үлкен әрі көбі жұмсақ болып шықты. Ал тамаққа қосқанда жұмсақ картоптан гөрі қаттысын пайдалансаң, дәмі де жақсы болады.

Күйеуі: Магнумда сатылым жиі болады ғой.

Әйелі: Жарайды. Магнумнан тапсырыс беремін.

3-сабақ

8-тапсырма. Тыңдаңыз. Тапсырмаларды орындаңыз.

Тілші: Қайырлы күн!

Аспаз: Қайырлы күн!

Тілші: Айгүл ханым, аспаз болу оңай емес. Бұл мамандыққа қалай келдіңіз?

Аспаз: Жастайымнан дәмді тамақ пісіргенді ұнатамын. Оқу бітірген соң «Тағам. Сервис. Қызмет» колледжіне түссем, болашақта үлкен аспазшы боламын деп армандадым. Сол арманым орындалды.

Тілші: Аспаз ежелгі мамандықтардың бірі ғой. Крит аралында пайда болған бұл мамандықтың сыры көп. Тамақ дайындағанда неге көңіл бөлесіз?

Аспаз: Жасаған тамағың пайдалы болса, келушілердің алғысын аласың,

сондықтан пайдалы, сіңімді, бұға піскен тағамдарды жиі дайындаймын. «Ауру – астан» деген бар ғой соны басты ұстанымым етіп алдым.

Тілші: Бұрын тамақтың тек құнарлылығына, сапасына назар аударса, қазір тез дайындалатын тағамдарға сұраныс жоғары. Сіздерде қандай тағамдарға көбірек тапсырыс береді?

Аспаз: Самса, бауырсақ, бәлішке тапсырыс жиі түседі.

4-сабақ

9-тапсырма. Сұхбатты тыңдаңыз. Тапсырмаларды орындаңыз.

Журналист: Сәлеметсіз бе, әже! Үйіңізге арнайы келген құтты қонақтарға қалай құрмет көрсетесіз?

Әже: Сәлеметсің бе, шырағым! Қазақта «қонақ – құдайдың сыйы» дейді ғой. Құтты қонақ келсе, дастарқан жайып, табақ тартып, құрмет көрсетеміз. Үйге жақсы тілекпен келген жанның жолы болсын деп ырымдаймыз.

Журналист: Табақ тарту рәсімі туралы айтып бересіз бе?

Әже: Әрине. Қонақтар келгенде молынан ет асамыз. Сосын әрқайсысына жасына, дәрежесіне қарай табақ тартамыз. Бас табақ, сый табақ, күйеу табақ, келін табақ деген түрлері бар. Бұл – қазақтың ежелден келе жатқан салты.

Журналист: Сонда қонақ дастарқаннан дәм татқан соң не айтасыз?

Әже: «Ас болсын!» деп бата береміз. Қонаққа дәм берген соң, ол «рақмет, ас дәмді болды» деп ризашылығын білдіреді. Осылайша арадағы сыйластық арта түседі.

Журналист: Керемет! Қонақты құрметтеу қазақтың қанында бар ғой.

Әже: Дұрыс айтасың, шырағым. Қонақты сыйлаған халық ешқашан кем болмайды. Құтты қонақпен бірге ырыс, береке келеді дейді аталарымыз.

VI ТАРАУ

1-сабақ

9-тапсырма. Тыңдаңыз. Толықтырыңыз.

Дәурен: Анашым, қарындасымның тұсаукесер тойына дайындықты қашан бастаймыз?

Анасы: Келесі аптадан бастап, қонақтарды күтетін орын табуымыз керек. Үйдің маңайындағы мейрамханаларды да қарауымыз керек.

Дәурен: Әкем екеуіңіз келетін қонақтардың тізімін жазсаңыздар. Тізім бойынша өткізетін орынды анықтаймыз.

Анасы: Иә, ертең әкең жұмыстан келгеннен кейін тізім жазамыз. Алыстағы туыстарға ертерек хабарласу керек.

Дәурен: Қонаққа келетін кішкентай балаларға арнайы шоу-бағдарлама жасасақ дұрыс болады. Екі-үштегі балалар саны көп сияқты. Сол жастағы балаларға қызықты болатындай алуымыз керек.

Анасы: Иә, әрине, дұрыс айтасың. Кішкентай балаларға қызық болады.

Дәурен: Кішкентайларға арналған дастарқанды да ойлау керек.

Анасы: Иә, тапсырыс беру керек.

2-сабақ

9-тапсырма. Тыңдаңыз. Тапсырмаларды орындаңыз.

Дәурен: Сәлем, Нұрлан! Қалың қалай?

Нұрлан: Сәлем, Дәурен! Жаксы, рақмет. Сабақтар әдеттегідей, ал өзің ше? Жазғы демалыс болғанда ата-әжеңе бара алдың ба?

Дәурен: Жаксы. Иә, әрине, ата-әжеме барып, жаксы демалып келдім. Ертең бір ерекше күн екенін білесің бе?

Нұрлан (*көзін таңырқай ашады*): Ерекше күн?.. А, тоқта! Алғыс айту күні ме? Иә, бұл күні жаксы тілектер айтылады.

Дәурен (*күлімсірен*): Дәл өзі! Мен бұл күнді ерекше жаксы көремін. Бұл күні жақындарыма, достарыма алғыс айтқанды, сыйлық ұсынғанды ұнатамын, сондықтан бұл күнді асыға күтемін. Әжем де «алғыс айт» деп ылғи айтып отырады.

Нұрлан: Иә, жаксы дәстүр. Бір сәтке тоқтап, кімге алғыс айту керек екенін ойлануға мүмкіндік береді. Алғыс алғанды кім ұнатпайды? Ондай адамдар аз шығар, сірә.

Дәурен: Рас айтасың. Мен, мысалы, ең алдымен ата-анама алғыс айтқым келеді. Олар мені жаксы көріп, тәрбиеледі, әрдайым қолдап келеді.

3-сабак

8-тапсырма. Тыңдаңыз. Тапсырмаларды орындаңыз.

Айгүл: Дәурен, кешегі кеш қалай өтті? Мен келе алмадым.

Дәурен: Өте тамаша өтті! Біз мейрамханада жиналды. Зал әдемі безендірілген екен.

Айгүл: Біздің топтан қанша адам жиналды?

Дәурен: Нұржан, Айбек, Асылым, Жазира келді.

Айгүл: Жаңа жылдық бағдарлама болды ма?

Дәурен: Иә, мейрамхана қызметкерлері керемет шоу өткізуге қатысты. Қарап отырып, қатты сүйсіндім. Ыдыс жуатын қыздар мен аспаздардың өзі қатысқан. Өте қызық әрі көңілді болды.

Айгүл: Сыйлықтар болды ма?

Дәурен: Иә, бір-бірімізге кішкентай сыйлық бердік. Маған термос сыйлады.

Айгүл: Кеш саған ұнаған сияқты ғой.

Дәурен: Иә, өте көңілді болды. Осындай кештер адамдарды біріктіреді.

Айгүл: Келесі жылы бірге барамыз!

Дәурен: Міндетті түрде!

VII ТАРАУ

1-сабак

9-тапсырма. Тыңдаңыз. Тапсырмаларды орындаңыз.

Дәурен: Қайырлы күн!

Қонақүй әкімшісі: Қайырлы күн!

Дәурен: 12-15 мамыр аралығында бір адамдық бөлмеге тапсырыс берейін деп едім.

Қонақүй әкімшісі: Әрине, бос бөлмелер бар.

Дәурен: Маған интернеттің жақсы істеуі мағызды. Сондықтан міндетті түрде интернет сапасы жақсы бөлмеге орналастырсаңыз.

Қонақүй әкімшісі: Иә, әрине. Біздің бөлмелерімізде интернет сапасы өте жақсы. Ол үшін уайымдамасаңыз болады. Тағы қандай талаптарыңыз бар?

Дәурен: Жол кептелісінде тұрмас үшін сіздердің қонақүйлеріңізді таңдап отырмын. Бөлмені қала көрінісін тамашалайтындай жоғары қабаттан алсам деймін.

Қонақүй әкімшісі: Жақсы, міндетті түрде сіздің талабыңыз орындалады. Қала көрінісін тамашалау үшін он бесінші қабатқа орналасуыңызға болады. Ол жерден қала алақаныңыздағыдай көрінеді.

Дәурен: Бассейн бар ма?

Қонақүй әкімшісі: Иә, бізде бір үлкен екі кішкентай бассейн бар. Қаласаңыз бассейнге жақын бөлме алсаңыз болады.

Дәурен: Киім үтіктеуге арналған бөлме бар ма?

Қонақүй әкімшісі: Иә, үтік бар, қыздар үтіктеп береді.

Дәурен: Онда бронь қабылдаңыз.

Қонақүй әкімшісі: Жақсы. Сау болыңыз!

3-сабақ

8-тапсырма. Тыңдаңыз. Тапсырмаларды орындаңыз.

Гид: Қазақстанға қош келдіңіз,! Бүгін біз Баянауыл ұлттық паркіндегі ең әсем көлдердің бірі – Жасыбай көліне барамыз.

Турист: Рақмет! Бұл көл туралы алғаш рет естіп тұрмын. Несімен ерекше?

Гид: Жасыбай көлі – Павлодар облысындағы Баянауыл тауларының арасында орналасқан тұщы су көлі. Таулар мен ормандардың ортасында тұр, суы өте мөлдір әрі табиғаты керемет.

Турист: Тамаша! Неге Жасыбай деп атаған?

Гид: Аңыз бойынша Жасыбай деген батыр жоңғарлармен шайқаста осы манда ерлікпен қаза тапқан. Сол батырдың құрметіне көлді атаған.

Турист: Өте қызық! Онда суға түсуге немесе қайықпен серуендеуге бола ма?

Гид: Әрине! Жазда адамдар осында келіп суға түседі, балық аулайды, қайықпен серуендейді. Табиғат аясында демалуға өте жақсы жер. Ғажайыптар елінде жүргендей боласыз.

Турист: Ол жерге қалай баруға болады?

Гид: Баянауылдан көлікпен шамамен 14 шақырым жерде. Жол бойы әдемі табиғат көріністерін тамашалап, уақыт тез өтіп кетеді.

Турист: Жасыбайға барғым келіп кетті. Қазірдің өзінде сол жерде тұрғандай болып тұрмын. Табиғат пен тарихты ұнатамын.

Гид: Онда сізге бұл жер міндетті түрде ұнайды!

4-сабак

8-тапсырма. Тыңдаңыз. Тапсырмаларды орындаңыз.

Жолаушы: Сәлеметсіз бе!

Дүкенші: Сәлеметсіз бе! Қош келдіңіз. Сізге көмектесейін бе?

Жолаушы: Иә. Мен шетелге ұшайын деп тұрмын. Сол жақтағы досыма Қазақстаннан кішкентай, ерекше сыйлық алғым келеді. Қандай сыйлықтар бар, көрсетіңізші?

Дүкенші: Әрине! Міне, мына сөрелерде ұлттық нақыштағы кәдесыйларымыз бар. Мысалы, шағын домбыра, оюлы қобдиша, киіз үйдің шағын үлгісі, магнитеттер, тақиялар бар.

Жолаушы: Қобдиша әдемі екен. Бұл қолөнерші жасаған бұйым ғой, иә?

Дүкенші: Иә, бұл – жергілікті шебердің қолынан шыққан бұйым. Әсіресе шетелдіктерге қатты ұнайтын көрінеді. Ішіне зергерлік бұйым не ұсақ заттар салуға болады.

Жолаушы: Жақсы, біреуін алайын. Ал мына домбыра ше?

Дүкенші: Бұл – декоративті кәдесый. Нағыз қазақтың ұлттық аспабы. Көбіне адамдар музыка жақсы көретін достарына алады.

Жолаушы: Онда екеуін де алайын. Орау жағын өздеріңіз жасайсыздар ма? Қолсәмкеме сияр ма екен?

Дүкенші: Әрине, біз арнайы қағазбен орап береміз. Бір минут күте тұрыңыз.

Жолаушы: Рақмет. Бұл досыма жақсы көңіл күй сыйлайды деп ойлаймын.

Дүкенші: Сапарыңыз сәтті болсын! Досыңызға сәлем айтыңыз!

VIII ТАРАУ

1-сабак

7-тапсырма. Тыңдаңыз, толықтырыңыз.

Дәурен: Кеше қайда болдың? Телефоның сөндірулі болды ғой.

Айбар: Иә, иә. Кешке қарай қойылым тамашалауға барғанмын. Содан кейін телефоныма қарайтын уақыт болмады.

Дәурен: Ааа, түсінікті. Қандай спектакль көрдің?

Айбар: «Абылай хан» драмасының қойылымы болды. Адам өте көп жиналыпты.

Дәурен: Алдында афишасын көргенмін. Менің де барғым келген, бірақ билет қалмаған екен.

Айбар: Уайымдама, қойылым келесі аптада да болады. Сол кезде бірге баруға болады.

Дәурен: Иә, билет тез өтіп кетеді екен. Ертерек алып алуға тырысайық!

2-сабақ

8-тапсырма.Тыңдаңыз. Жауап беріңіз.

Ая: Амансың ба, Джон!

Джон: Сәлем, достар! Бүгін қызық болатын сияқты.

Ая: Иә, иә, дұрыс айтасың. Бүгін біз сені қазақ мәдениетімен таныстырамыз.

Джон: Ооо, керемет! Маған жаңа мәдениетпен танысқан ұнайды.

Дәурен: Ендеше кеттік. Оңға қарай жүрейік. Мына бөлмеде кесте, киіз, ою-өрнекпен безендірілген қолөнер бұйымдары бар.

Джон: Қандай әдемі! Мына киіз үй маған ұнап тұр. Сатып алуға бола ма екен?

Ая: Қазір сұрап көрейік!

Дәурен: Мына жерде ұсталар мен зергерлердің жұмыстары қойылған. Көргің келе ме?

Джон: Әрине! Мен қола, асыл тас, гауһар тастармен жасалған әшекей бұйымдарға қызығамын.

Ая: Қара, мына алқа таза күмістен жасалған, ал дәл ортасында асыл тасы бар екен.

Джон: Ғажап! Осындай бұйымды досыма сыйлыққа алғым келеді.

Ая: Әрине, қазір қызметкерді шақырайын.

Джон: Достар, бұндай өнерді кімнен үйренуге болады? Қазақстанда болғанда зергерлік бұйым жасауды үйреніп көрмекшімін.

Ая: Жақсы ой! Қарашы, андағы баннерде келесі аптада қолөнер шеберлерінің шеберлік сабақтары өтетіні жазылған. Осы жерден бірден жазылып кетейік.

Джон: Жазылып қояйық, мен міндетті түрде барамын.

Дәурен: Жүре ғой, сұрап көрейік...

Джон: Рақмет, достар! Бұл көрме маған қатты ұнады. Келесі апта бірге келеміз ғой, иә?

Дәурен: Әрине, досым. Біз де сенімен бірге жаңа өнер үйреніп алмақшымыз. Солай ғой, Ая?!

Ая: Солай, солай! Келесі аптада дәл осы жерде күтеміз.

3-сабақ

8-тапсырма. Тыңдаңыз. Жауап беріңіз.

Айбар: Ата, бұл қандай күй?

Атасы: Бұл – «Ақсақ құлан» күйі, балам. Халық арасында аңызға айналған терең мағыналы шығарма.

Айбар: Сізді күй тартатын шығар деп ойламаппын. Керемет екен!

Атасы (күліп): Ой, балам, мен жас кезімде талай домбырамен жыр айтатынмын. Әкең сендей жаста болатын. Қазір анда-санда шабыт келгенде ғана тартып қоямын.

Айбар: Аааа, бұл күй не туралы сонда?

Атасы: Атың шыққыр, жақсы сұрақ қойдың. Бір ханның баласы анда жүріп мерт болады. Мұны әкесіне ешкім айта алмаған соң Кетбұғы деген күйші осы күй арқылы жеткізген екен. Дана халық сөзден бұрын күйдің өзімен-ақ бәрін түсінетін болған ғой.

Айбар: Керемет... Сонда күй деген бір ғана аспаппен айтылатын әңгіме сияқты ма?

Атасы: Дәл таптың, балам! Домбыра – тек ағаш пен ішек емес, ол – барша қазақтың жан серігі. Нағыз күйші елдің мұңын күймен жеткізеді.

Айбар (ойланып): Мен де сондай күйші болатын шығармын онда...

Атасы: Ол үшін көп дайындық керек, балам. Егер ниетің болса, Нұрғиса Тілендиевтей бірегей тұлға болуға ұмтылуың керек.

Айбар: Оооо, Нұрғиса ата менің музыка кітабымда бар! Ол да күй жазған ба?

Атасы: Иә, ол – атақты композитор, күйші. «Әлқисса», «Саржайлау», «Жеңіс салтанаты» сияқты күйлерін тыңдасаң, нағыз рухани рақат аласың.

Айбар: Ата, онда ертең сабақтан ертерек келетін шығармын. Сіз маған домбыра үйретесіз бе?

Атасы (жымиып): Әрине, Айбаржан. Өнер жолы – тек жетістікке емес, адамдыққа апаратын жол. Қолың домбыра тартқан сайын жүрегің қазақ боп соға бастайды.

4-сабақ

7-тапсырма. Тыңдаңыз. Жауап беріңіз.

Аружан: Достар, жағдайларыңыз қалай? Бүгін Төлен Әбдіктің «Ақиқат» әңгімесін талқылаймыз. Дайынбыз ба? Кім бастап жібереді?

Ернар: Мен бастайын. Бұл шығарманы алғаш жиырма жастарымда оқығам. Бірақ мазмұнын ұғу үшін, меніңше, адам біраз өмірлік тәжірибе жинауы керек сияқты.

Ләйлә: Келісем. Мен де оқып бітірдім. Шығарманың философиялық тұстары өте көп, сондықтан ақырын, асықпай, ойланып оқу керек. Бас кейіпкердің тағдыры – нағыз ішкі арпалыс.

Дәурен: Иә, Төлен Әбдік сирек кездесетін жазушылардың бірі ғой. Бұл шығарма адамның ішкі күресіне арналған.

Аружан: Расымен, шығарманың кейбір бөлімдері өте күрделі. Әсіресе адамның ойы мен моральдық таңдауы туралы тұстары. Мен бұл әңгімені осы айдың ондарында бастағам, енді ғана бітірдім.

Мақсат: Төкең – әйгілі жазушы, бірақ мен оны сүйікті жазушым деп айта алмаймын. Өйткені оны оқу – оңай емес, түсіну де қиын. Дегенмен шын әдебиет сондай болуы керек деп ойлаймын.

Ернар: Менің ойымша, бұл шығарма – тек әдеби дүние емес, ол ой салатын ғылыми-философиялық эксперимент. Әр оқырман өз шындығын тауып оқиды.

Аружан: Келесі жолы да осындай мазмұнды кітап оқысақ қайтеді? Аптаның бастарында тізім жасап, таңдап алайық.

IX ТАРАУ

1-сабақ

7-тапсырма. Тыңдаңыз. Толықтырыңыз.

Google – әлемге әйгілі компаниялардың бірі. Бұл компанияның өнімін әлем халқының басым бөлігі тұтынады. Google компаниясы Ларри Пейдж бен Сергей Бриннің еңбегінің нәтижесінде дүниеге келді. Алғаш рет 1996 жылдың 4 қаңтарында тіркелген. Компания атауы «Google» болуы керек еді. Алайда әріп қатесінен «Google» аталып кеткен. Атақты Google компаниясы туралы қызықты 10 дерек айтып берейін:

1. Компанияға жаңадан жұмысқа қабылданғандар алғашқы жұмыс аптасының басында күні бойы айналмалы тетігі бар баскиім киіп жүруге міндетті;

2. Google-дың басты беті өте қарапайым деңгейде жасалған. Себебі алғашқы құрастырушылар HTML тілін білмейтін еді;

3. Google штаб-пәтерінен өтіп бара жатқанда, сіз аулада бағбандардың орнына ешкілерді кездестіруіңіз әбден мүмкін. Себебі ешкілер Google маңындағы шөпті жеп, бағбандардың жұмысын жеңілдетеді.

4. Компания жарғысында өздерін «ит компаниясы» деп атаған жолдар кездеседі;

5. Егер компания қызметкері дүниеден өтсе, онда оның отбасы соңғы он жылдағы жалақысының жартысын алады. Бұл қызметкерге деген құрметті көрсетеді;

6. Google компаниясының кампусында Рекс атты тироннозавр тұрады. Тироннозавр қаңқасы қызметкерлерге уақытты, қызметтің маңыздылығын ескертіп тұрады;

7. 1997 жылы Yahoo компаниясында Google компаниясын 17 миллион долларға сатып алатын мүмкіндік болған. Ал қазір Google компаниясының нарықтағы бағасы 200 миллиард долларды құрайды;

8. Google компаниясында жеке сайттарының жат планеталықтардың тіліне лайықталған нұсқасы бар;

9. 2013 жылдың 19 тамызында компания өз жұмысын 5 минутқа тоқтату арқылы әлемдегі жалпы веб-жұмыстардың 40 пайызын істен шығарған;

10. Google компаниясының туған күні 27-қыркүйекте тойланады.

4-сабақ

9-тапсырма. Тыңдаңыз. Ретімен қойыңыз.

Дәурен: Мен барлық файлдарымды Google Drive-қа сақтаймын. Өте ыңғайлы!

Мейіржан: Иә, ыңғайлы екені рас, бірақ мен ондай сервистерге аса сене бермеймін.

Дәурен: Неге? Онда файлдар автоматты түрде сақталады. Құрылғы бұзылса да, құжат жоғалмайды.

Мейіржан: Иә, алайда интернетке тәуелді болу да қауіпті. Wi-Fi болмаса, кейде маңызды файлдарды қолдана алмай қаласың.

Дәурен: Ол рас, сонда да акпараттың сақталғаны жақсы емес пе? Қолмен көшіріп, флешкада ұстаудан әлдеқайда жеңіл.

Мейіржан: Дұрыс қой, әйтсе де, кейбір интернет жүйелерді бұзып, жеке деректерді алу жағдайлары да болған.

Дәурен: Иә, ондай жағдайлар бар. Бірақ екі сатылы қорғауды қоссаң, қауіп айтарлықтай азаяды.

Мейіржан: Мүмкін. Дегенмен деректерді сақтаумен қатар оларды қорғауды да ұмытпау керек.

Х ТАРАУ

1-сабақ

7-тапсырма. Тыңдаңыз. Толықтырыңыз.

Мадина: Дәурен, сенде депозит бар ма?

Дәурен: Иә, бар. Жақында ашқанмын. Қазір 300 мың теңгедей жиналды.

Мадина: Оооо, жақсы екен. Айына қанша салып отырасың?

Дәурен: 50 мыңдай салып отырамын. Табысым көп болып жатса, 70-80 мыңдай теңге саламын.

Мадина: Мен де депозит ашып, аздап ақша жинай бастадым. Бірақ маған ақша үнемдеу қиын. Әйтеуір бір шығын шығып тұрады. Жүздеген адам депозитпен ақша жинап-ақ үй, машиналарын алып жатады ғой. Қызығамын соған.

Дәурен: Иә, шығын үнемі болады ғой. Бірақ пайда табу үшін шығынды бақылап үйрену керек. Тіпті, ең болмағанда, айына 10-20 мың салып қоюға тырысу керек деп ойлаймын.

Мадина: Дұрыс айтасың. Ал салық туралы не ойлайсың? Депозитке салық салына ма?

Дәурен: Жок, белгілі бір сомадан аспаса, салық салынбайды. Бірақ саясат өзгеруі мүмкін, сондықтан жаңалықтарды қарап отырамын.

Мадина: Сол ғой, не де болса өз қорыңның болғанына не жетсін?!

Дәурен: Дәл солай! Бастысы, тәртіп болса, нәтиже де жақсы болады.

2-сабақ

7-тапсырма. Тыңдаңыз. Ретімен орналастырыңыз.

Жас қыз: Кешіріңіз, былай тұра аласыз ба?

70-тердегі әже: Балам-ау, не былай тұр, не ішке қарай кірші.

Дәурен: Қазір, апа, қозғала алмай тұрмын. Алдымдағы адамның сөмкесі бөгет жасап тұр.

70-тердегі әже: Әй, бала, сөмкенді алсаңшы, мына балалар өте алмай жатыр ғой.

Алдында тұрған бала: Қазір, қазір, апа!

70-тердегі әже: Қызым, енді өте бер!

Жас қыз: Ооо, рақмет, апа! Келесі аялдамадан түсетін едім.

Дәурен: Иә, есікке қарай жақындай беріңіз.

Жас қыз: Апа, сіз де келесі аялдамадан түсесіз бе, әлде әлі түспейсіз бе?

70-тердегі әже: Жо-жок, қызым, өте бер! Мен әзір түспеймін.

Қасында отырған екінші бір әже: Қарбаласқан өмір-ай! Жұрттың бәрі бір жаққа асығып бара жатады әйтеуір.

70-тердегі әже: Соны айтсаңшы! Автобуста ине шаншар орын жоқ...

Дәурен: Иә, апа! Мұндай уақытта автобус толы болады, тұратын да орын таппай қаламыз.

70-тердегі әже: Еее, балам-ай...

ДҰРЫС ЖАУАПТАР

«ҚАЗАҚ ТІЛІ. В1 ОРТА ДЕҢГЕЙ»

ОҚУ ҚҰРАЛЫ

Авторлар: Б.М. Айтбаева,
Л.М. Демесінова,
А.Н. Мұратова.

Редактор: Ж. Бахытбекқызы

Корректор: А. Балабеков, А. Зинедина

ISBN 978-601-12-5526-4

Пішімі 70x100_{1/16} Офсеттік басылым.

Шартты баспа табағы 18,8

Таралымы 1000 дана.

«Арлан принт» баспаханасында басылды.

Астана қаласы, Жұбанов көшесі, 10

8 705 183 50 74

«ҚАЗАҚ ТІЛІ. В1 ОРТА ДЕҢГЕЙ»
ОҚУ ҚҰРАЛЫ

B1

